

Beregnet til
Husbanken

Dokument type
Sluttrapport

Dato
Desember, 2010

HUSBANKEN

KUNNSKAPSOVERSIKT OVER FORSKNING OM VANSKELIGSTILTE PÅ BOLIGMARKEDET 2004-2010

HUSBANKEN
KUNNSKAPSOVERSIKT OVER FORSKNING OM
VANSKELIGSTILTE PÅ BOLIGMARKEDET 2004-2010

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	Innledning	1
1.1	Kort om oppdraget	1
1.2	Sentrale begreper	1
1.3	Leserveiledning	2
2.	Kort sammendrag	3
2.1	Kunnskapsoversikten	3
2.1.1	Boligmarkedet	3
2.1.2	Sosial boligpolitikk	3
2.1.3	Målgruppens ønsker, behov og utfordringer	3
2.1.4	Tiltak og virkemidler	4
2.1.5	Norge i et komparativt perspektiv	4
2.2	Kunnskapsbehov	4
2.2.1	Veien videre	5
3.	Gjennomføring av kunnskapsoversikten	7
3.1	Analytisk rammeverk	7
3.2	Metodisk gjennomføring	8
3.2.1	Gjennomføring av Rapid Evidence Assessment	8
4.	Kunnskapsoversikten	11
4.1	Boligmarkedet i Norge	12
4.1.1	Overordnet sett	12
4.1.2	Eie- og leiemarkedet	14
4.1.3	Oppsummering	15
4.2	Sosial boligpolitikk	15
4.2.1	Boligens posisjon i velferdsstaten	15
4.2.2	Oppsummering	17
4.3	Målgruppens ønsker, behov og utfordringer	17
4.3.1	Flyktninger/etniske minoriteter	18
4.3.2	Unge	19
4.3.3	Eldre	20
4.3.4	Bostedsløse	20
4.3.5	Psykiske lidelser	21
4.3.6	Oppsummering	22
4.4	Tiltak og virkemidler	22
4.4.1	Organisering av boligsosiale virkemidler	23
4.4.2	Tiltak rettet mot personer med svak økonomi	25
4.4.3	Bostedsløse	26
4.4.4	Flyktninger/etniske minoriteter	28
4.4.5	Eldre	28
4.4.6	Psykiske lidelser	28
4.4.7	Oppsummering	29
4.5	Norge i et komparativt perspektiv	29
4.5.1	Oppsummering	30
5.	Systematisering av kunnskap	31
5.1	Systematisering av kunnskap med utgangspunkt i matrisen	31
5.2	Vurdering av kunnskap	33
5.2.1	Metodiske betraktninger	33
5.2.2	Forskningsmiljøenes kunnskapsområder	34
5.3	Kunnskapsbehov	35
5.3.1	Veien videre	36
6.	Litteraturliste	39

VEDLEGG

Vedlegg 1 – Sammenfatninger av samtlige bidrag

Vedlegg 2 – Oversikt over søkeord

1. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting (Rambøll) presenterer hermed Kunnskapsoversikt over forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet 2004-2010. Kunnskapsoversikten er utformet på oppdrag for Husbanken i perioden juli 2010-november 2010.

Rambøll takker Husbanken for godt samarbeid i gjennomføringen av oppdraget. Samtidig vil vi takke de forskningsmiljøene som har tatt del i seminarer som er arrangert i forbindelse med oppdraget. Takk rettes til Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR), Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning (Fafo), Universitetet i Oslo (UiO) og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim (NTNU).

1.1 Kort om oppdraget

Formålet med oppdraget har vært å produsere en oppdatert kunnskapsoversikt som dokumenterer, redegjør for, og vurderer forskning som setter fokus på vanskeligstilte på boligmarkedet. Kunnskapsoversikten baserer seg på forskning som har funnet sted i tidsrommet fra 2004 til 2010, og bygger videre på foregående kunnskapsoversikt fra 2004 (Hellevik og Nordvik, 2004). Kunnskapsoversikten har også som formål å identifisere hvor behovet for videre forskning er aller størst. Oppsummert kan følgende tre forhold forstås som overordnede krav til oppdraget:

- Kunnskapsoversikten skal bygge på tidligere kunnskapsoversikt
- Kunnskapsoversikten skal gi et komplett bilde av eksisterende nasjonal forskning
- Kunnskapsoversikten skal vurdere hvor det er behov for ytterligere kunnskap

Rambøll har hatt som formål å produsere en kunnskapsoversikt som er anvendelig for flere målgrupper, herunder beslutningstakere, forskere og praktikere. Det foreligger derfor korte oppsummeringer for hvert kapittel, og som vedlegg foreligger kortfattede sammendrag av samtlige litteraturbidrag som er omtalt i kunnskapsoversikten.

Oppdragsgiver har gitt føringer om at kunnskapsoversikten skal ses i sammenheng med refleksjonsnotatet som er utarbeidet av FoU-gruppen ved Husbanken Region Midt-Norge. Rambøll har benyttet refleksjonsnotatet aktivt i gjennomføringen av oppdraget, og særlig i arbeidet med å operasjonalisere det boligsosiale feltet¹.

Det er gjennomført flere aktiviteter i oppdraget. Den viktigste aktiviteten har vært søk etter og analyser av forskningsbasert litteratur. Det er gjennomført innledende intervjuer med representanter fra sentrale forskningsmiljøer og Norges Forskningsråd. I tillegg er det blitt arrangert to seminarer – et innledningsvis og et avslutningsvis – der representanter fra forskningsmiljøer har fått anledning til komme med innspill til gjennomføringen av oppdraget. Dette gjøres nærmere rede for i kapittel 3 om gjennomføringen av oppdraget. Det presiseres at til tross for at det er gjennomført et omfattende og systematisk arbeid for å kartlegge og innhente relevant litteratur, kan det likevel være at enkelte relevante bidrag er blitt utelatt av kunnskapsoversikten. Under foretar vi en kort avklaring av sentrale begreper som er benyttet i kunnskapsoversikten.

1.2 Sentrale begreper

Her gir vi en kort avklaring av sentrale begreper som benyttes i kunnskapsoversikten:

- *Vanskeligstilte på boligmarkedet.* Det er benyttet en bred forståelse av dette begrepet i gjennomføringen av oppdraget, som innbefatter alle personer som vil kunne ha behov for boligsosiale virkemidler og tiltak

¹ Bruken av refleksjonsnotatet gjøres nærmere rede for i kapittel 3 om gjennomføringen av oppdraget.

En bred forståelse av begrepet *vanskeligstilte på boligmarkedet* vurderes som hensiktsmessig, tatt i betraktning at målgruppen for boligsosiale tiltak spanner over et bredt spekter av befolkningen i Norge. Personer og hushold med ulik sosioøkonomisk bakgrunn har behov for boligsosiale virkemidler i kortere eller lengre perioder. I forrige kunnskapsstatus ble det argumentert for en vridning av fokuset fra grupper av vanskeligstilte, til situasjoner der personer og hushold kommer i en vanskelig situasjon (Hellevik og Nordvik, 2004). Dette ble vurdert som hensiktsmessig både i forskning og i den boligsosiale praksisen. I det foreliggende oppdraget har Rambøll benyttet en bred forståelse av begrepet, nettopp for å fange opp om det foreligger forskning som fokuserer på hvordan ulike grupper av personer og hushold i ulike situasjoner kan komme i en vanskelig situasjon.

- *Boligsosiale virkemidler og tiltak.* Dette omfatter alt fra kommunenes innsats for å framskaffe og tildele boliger, til tjenester og enkelttiltak som kan bedre den enkeltes forutsetning for å mestre sin bo- og livssituasjon

Likeledes er det lagt til grunn en bred definisjon av *boligsosiale virkemidler og tiltak*, slik at relevant forskning som retter seg mot ulike deler av boligsosial praksis ikke skal utelukkes av kunnskapsoversikten. Virkemidler og tiltak innbefatter således statlige virkemidler rettet mot både kommuner, personer og hushold, og kommunale virkemidler som omfatter alt fra økonomiske støtteordninger til oppfølgingstjenester og veiledning.

1.3 Leserveiledning

Dette dokumentet er en sammenfatning og sammenstilling av et omfattende datamateriale. For Rambøll har det vært et formål å gjøre informasjonen så tilgjengelig og lett-fattelig som overhode mulig. Ved behov for utfyllende informasjon henvises til leseren til vedlagte sammenfatninger. Dersom det skulle være behov for ytterligere informasjon, kan teksten identifiseres i referanselisten.

Kunnskapsoversikten består videre av følgende kapitler:

- Kapittel 2: Kort sammendrag
- Kapittel 3: Metodisk gjennomføring
- Kapittel 4: Kunnskapsoversikten
- Kapittel 5: Systematisering av kunnskap
- Kapittel 6: Referanseliste

Som vedlegg 1 foreligger sammenfatninger av samtlige bidrag, mens benyttede søkeord foreligger som vedlegg 2.

2. KORT SAMMENDRAG

I dette kapittelet presenterer vi et kort sammendrag av Kunnskapsoversikt over forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet 2004-2010. Kunnskapsoversikten er utformet på oppdrag for Husbanken i perioden juli 2010-november 2010. Formålet med oppdraget har vært å produsere en oppdatert kunnskapsoversikt som dokumenterer, redegjør for, og vurderer forskning som setter fokus på vanskeligstilte på boligmarkedet. Kunnskapsoversikten baserer seg på forskning som har funnet sted i tidsrommet fra 2004 til 2010, og bygger videre på foregående kunnskapsoversikt fra 2004. Kunnskapsoversikten har også som formål å identifisere hvor behovet for videre forskning er aller størst.

Kunnskapsoversikten er gjennomført vha systematiske litteratursøk og -analyser, kvalitative intervjuer med sentrale forskere og seminarvirksomhet. Husbankens refleksjonsnotat har vært et viktig dokument for Rambøll som har bidratt til å beramme oppdraget. I det følgende presenteres sentrale funn fra kunnskapsoversikten. Deretter presenteres en kort systematisering av kunnskapen der vi skisserer behov for ny kunnskap. Det presiseres at til tross for at det er gjennomført et omfattende og systematisk arbeid for å kartlegge og innhente relevant litteratur, kan det likevel være at enkelte relevante bidrag er blitt utelatt av kunnskapsoversikten.

2.1 Kunnskapsoversikten

Kunnskapsoversikten er strukturert etter kunnskap om boligmarkedet, sosial boligpolitikk, målgruppenes ønsker, behov og utfordringer, tiltak og virkemidler, og Norge i et komparativt perspektiv.

2.1.1 *Boligmarkedet*

Eierkulturen preger det norske boligmarkedet og det er et politisk mål om å få flest mulige over i eiersektoren. Leiemarkedet er også et viktig segment, både fordi den preges av mye aktivitet, og fordi de fleste på et eller annet tidspunkt har vært innom leiemarkedet. Samtidig er det i leiemarkedet vi finner de fleste vanskeligstilte. Det fremgår at fysiske transformasjoner som fortetting, urbanisering og suburbanisering påvirker boligmarkedet og legger generelle strukturelle føringer for aktørenes muligheter på markedet.

2.1.2 *Sosial boligpolitikk*

Boligen har tradisjonelt vært sett på som et basisgode i den norske velferdsstaten, samtidig som boligen er underlagt markedskreftene. Kunnskapsoversikten viser at den norske boligpolitikken karakteriseres av forebyggende arbeid, målrettede og skreddersydde tiltak og av at den er individualisert og fragmentert. Forskning viser at det er mange som ikke omfattes av eller får tilgang til de virkemidlene som finnes. Det fremgår å være et økende behov for samarbeid mellom flere politiske områder og et økende behov for tverrsektoriell tenking.

En bærekraftig utvikling fremstår også som et sentralt tema i dagens politiske diskurs. Det fremgår at bærekraftighet må ses på som noe multidimensjonalt, og at bolig må spille en rolle som en del av en bærekraftig byutvikling. Bærekraftig boligpolitikk kan bidra til å redusere trykket på miljøet og til en bedre livskvalitet. Med denne innfallsvinkelen påpekes da også viktigheten av bolig som en helhetlig del av utviklingen av velferdssamfunnet.

2.1.3 *Målgruppenes ønsker, behov og utfordringer*

Det fremgår av litteraturgjennomgangen at vanskeligstilte på boligmarkedet ikke er en unison gruppe. Det er flere undergrupper av vanskeligstilte, og i gjennomgått litteratur er det fokusert på unge, eldre, innvandrere/etniske minoriteter, mennesker med psykiske lidelser og bostedsløse. Det vil også være andre grupper som vil kunne ha behov for bistand til å få en bolig eller til å bo, men disse er ikke dekket av gjennomgått litteratur. Med tanke på etniske minoriteter fremgår det at de har lite tilknytning til stedet

de først flytter til. Det vil være stor variasjon innad i gruppen når det gjelder boligpreferanser, samtidig som etterkommere av innvandrere også skiller seg fra etniske nordmenn. Blant unge personer generelt viser gjennomgangen at boligetablering må ses på som en prosess som i dag tar lengre tid enn det gjorde før. Når det gjelder eldre personer er det flere bidrag som peker på eldres muligheter til å dekke sitt behov gjennom det private markedet. Imidlertid påpekes også utfordringer knyttet til et utvidet klasse-skille som en mulig konsekvens av dette. Samtidig viser forskning at om lag halvparten av eldre vurderer at det er det offentliges ansvar å tilby eldre tilpassede boløsninger.

Den typiske bostedsløse blir beskrevet som en enslig mann i 30-årene som er født i Norge, har lite utdanning og er sannsynligvis rusavhengig. Bostedsløse har store utfordringer i møte med offentlig rom, spesielt har økt privatisering de senere årene ført til store utfordringer. Det er også boligutfordringer med tanke på overgangen fra fengsel til frihet. Personer med psykiske lidelse har en ustabil bolighistorie, og det å sikre en stabil bosituasjon fremheves som avgjørende for at denne gruppen skal kunne møte de utfordringene de har. Det fremgår at det er ulike situasjoner og sammenhenger som kan bidra til at personer og hushold med ulik bakgrunn og historie kan komme i vanskeligheter på boligmarkedet. Etniske minoriteter som ankommer Norge som flyktninger er avhengig av tiltak som bosetting og integrering. Mangel på egnede boliger kan føre til bosetting i *uegnede* boliger og bomiljøer, og således føre til uheldige boforhold. Diskriminering på leiemarkedet kan også være en faktor som begrenser etniske minoriteters muligheter på boligmarkedet. Videre er bostedsløshet et forhold som kan oppstå i etterkant av fengselsopphold, eller i forbindelse med rus- og psykiatriproblematikk. Personer med dårlig eller uryddig økonomi kan også oppleve utkastelse, som igjen kan fungere som en katalysator for bostedsløshet.

2.1.4 *Tiltak og virkemidler*

Å skaffe flere boliger, samt å opprettholde kvaliteten på kommunale boliger, fremheves som vesentlige utfordringer med hensyn til å gi bostedsløse et botilbud. Her fremheves det også at det er behov for bedre samarbeid mellom aktører på det boligsosiale feltet. Blant personer med psykiske problemer fremheves behovet for en mer offensiv boligpolitikk og for fremskaffelse et varig botilbud.

Behovet for individuelt tilpasset opplegg med tanke på bolig og booppfølging er et mantra som går igjen med tanke på organisering av boligsosiale virkemidler. Det kan se ut som det er et tema som vies stor oppmerksomhet, samtidig som det gis få positive eksempler på hvordan dette skal løses i praksis. Mangel på samhandling og samordning mellom ulike virkemidler, etater og aktører fremheves som utfordringer. Videre fremgår det at en del vanskeligstilte ikke omfattes av, eller ikke får tilgang til de boligsosiale virkemidlene.

2.1.5 *Norge i et komparativt perspektiv*

Det vi har av forskning som sier noe om Norge i et komparativt perspektiv handler stort sett om bostedsløse sammenlignet med andre nordisk og baltiske land. Forskningen viser visse forskjeller i bostedsløshetspolitikk og at i Norge står "housing first" og normaliseringstanken sterkt. Fellestrekk mellom de nordiske landene handler om at alle jobber med målrettede tiltak, fleksible tjenester og forebyggende tiltak.

2.2 **Kunnskapsbehov**

Ut fra en skala som går fra grunnforskning, via anvendt forskning, til utviklingsarbeid, kan majoriteten av forskningsbidragene i denne kunnskapsoversikten vurderes å befine seg nærmere anvendt forskning og utviklingsarbeid enn grunnforskning. Eksisterende forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet er primært rettet mot bestemte mål eller anvendelser, og kan forstås å være utledet av et underliggende behov eller ønske om å forbedre tjenester og virkemidler. I Husbankens refleksjonsnotat knyttes dette til at forskning ofte er forankret i gjeldende rammer og mål, og at dette kan føre til at forskningen preges av forsøk på å oppnå direkte nytteeffekter og forbedringer (Husbanken, 2010). Grunnforskning ligger derimot nærmere den forskningen som Husban-

ken forstår å dreie seg om et mer åpent ønske om å bidra til forståelse, innsikt og refleksjon – eventuelt et kritisk ønske om å utfordre gjeldende sannheter (Husbanken, 2010). Den tilsynelatende mangelen på grunnforskning kan dermed ha sammenheng med at det foreligger relativt *lite kritisk forskning som utfordrer gjeldende sannheter*. Et relevant spørsmål i denne forbindelse er om det bør være noe mål i seg selv at forskning skal eller bør utfordre gjeldende sannheter. Etter vår oppfattelse vil det være sentralt at forskningen til en viss grad undersøker de premissene som ligger til grunn for den sosiale boligpolitikken i Norge, om enn ikke bare for å bekrefte eller avkrefte at politikken fortsatt er aktuell og relevant for de problemstillingene som den er ment å imøtekomme.

Generelt vurderer Rambøll at det foreligger *lite forskning som viser hvilke effekter boligsosiale virkemidler har for individene*, det vil si hvilke effekter virkemidlene har for de som benytter seg av virkemidlene, eller for de som av ulike årsaker ikke benytter seg av dem. Hvilken betydning har for eksempel en kommunal bolig for en beboers muligheter for videre utvikling når det gjelder økonomi, helse og/eller muligheter for arbeid? Denne typen spørsmål vurderes å være lite behandlet i den gjennomgåtte forskningen. Samtidig kan det være *behov for mer kontekstsensitiv forskning* som i større grad trekker inn relevante kontekster og sammenhenger. En stor del av forskningen preges av et relativt avgrenset fokus på utvalgte fenomener. Et relativt avgrenset fokus kan ses i sammenheng med at det mye av forskningen kan defineres som oppdragsforskning, og preges dermed av begrensede rammer (tid/økonomi) som igjen kan være begrensende på forskningen.

2.2.1 Veien videre

Det vurderes på bakgrunn av litteraturgjennomgangen å være en overvekt av anvendt forskning på det boligsosiale feltet. Denne forskningen kan kjennetegnes ved at den fokuserer på organisering, innretting og omfang av virkemidler og tiltak, og på hvilke endringer og utbedringer som eventuelt bør iverksettes med hensyn til dette. Spørsmålet er hvor nyttig denne forskningen er, dersom den ikke samtidig undersøker og *utfordrer* de grunnleggende premissene som ligger til grunn for gjeldende praksis. Er det tilstrekkelig å få kunnskap om hvordan virkemidlene fungerer? Eller er det behov for mer kunnskap om hvorfor nettopp disse virkemidlene blir benyttet i den sosiale boligpolitikken? Det er ikke slik at det ene kunnskapsområdet utelukker det andre, tvert imot kan disse kunnskapsområdene forstås å utfylle hverandre. Dersom forskningen skal bidra med kunnskapsbaserte premisser for norsk boligpolitikk, kan det være nødvendig at forskningen går enda et steg lenger, forbi og utenfor de rammer som omgir anvendt forskning.

Videre fremmer dette spørsmål om i hvilken grad det er rom for at forskningsmiljøer kan forfølge spørsmål som kan forstås som kritiske til den sosiale boligpolitikken. Er det rom for at forskere stiller de kritiske spørsmålene i gjennomføringen av relevante forskningsoppdrag? Er oppdragsgivere interessert i at slike kritiske spørsmål utforskes og forfølges? Kritiske spørsmål kan være vanskelige å håndtere, særlig dersom de går på tvers av gjeldende føringer og strukturer. Derfor kan det være hensiktsmessig å se til alternative arenaer til oppdragsforskning, når det gjelder å stimulere den kritiske forskningen. En verdifull tilvekst til forskningen på det boligsosiale feltet, vil være forskning som står mer løsrevet fra, og uavhengig av, forvaltere og beslutningstakere.

Spørsmålet er: Hva er mest nyttig og anvendbart av på den ene siden forskning som utelukkende ser på effekter og forbedringer av eksisterende systemer og virkemidler, og på den andre siden forskning som ser på de mer underliggende strukturene og problematiserer mål og praksiser? Svaret er at ingen av disse forskningsområdene er tilstrekkelig alene, men at de til sammen kan bidra til et godt kunnskapsgrunnlag for videre utvikling og utforming av den sosiale boligpolitikken i Norge. Dette er et sentralt spørsmål som involverte aktører bør ta stilling til dersom det boligsosiale feltet skal kunne etableres som et fullverdig og selvstendig forskningsfelt som også er opphav til verdifull kunnskap i et helhetlig og velferdsmessig perspektiv.

3. GJENNOMFØRING AV KUNNSKAPSOVERSIKTEN

I dette kapittelet gjør vi rede for den metodiske gjennomføringen av kunnskapsoversikten, og for det analytiske rammeverket som har ligget til grunn for den. Vi gjør også rede for hvordan Husbankens refleksjonsnotat er blitt integrert i vår gjennomføring.

3.1 Analytisk rammeverk

Som nevnt i innledningen forelå det føringer om at kunnskapsoversikten skulle ses i sammenheng med Husbankens refleksjonsnotat². Rambøll har ivarettatt dette i oppdragsløsningen gjennom å benytte elementer fra refleksjonsnotatet i alle faser av oppdraget, det vil si i oppstarts-, datainnsamlings- og analysefasen. I refleksjonsnotatet presenteres drøftinger basert på ulike kilder som offisielle dokumenter, forskningslitteratur, samtaler og intervjuer. Husbankens styringsdokumenter, herunder Husbankens strategiske plattform og forskningsstrategi, danner et viktig utgangspunkt for notatet.

Et sentralt element i notatet, og som er implementert i Rambølls løsning av oppdraget, er et forsøk på å operasjonalisere det boligsosiale feltet. Det utledes følgende tre kategorier:

- Boligen – omfatter aspekter som boligmengde, boligkvalitet og boforhold
- Beboeren – omfatter de personene som enten bor eller ønsker å bo
- Bistand – omfatter blant annet virkemiddelbruk og oppfølgingstjenester

Disse beskrives som tre grunnkategorier i det boligsosiale feltet, som henger sammen med hverandre og som kan benyttes som utgangspunkter for å skissere det boligsosiale feltet. Grunnkategoriene krysses videre med følgende empiriske nivåer: det konkrete, den nære konteksten, kommunen, regionen og nasjonen. Det forstås at boligen befinner seg i et felt som strekker seg fra den fysiske boligen i seg selv, via grenser til andre boliger, kommunal boligutvikling og kommuneovergripende prosesser, til markeds mekanismer og nasjonal boligpolitikk. Beboeren befinner seg i et felt som strekker seg fra personer med boligbehov, via møter mellom beboere, kommunale mønstre i boligbehov, til regionale og nasjonale trekk. Bistand befinner seg tilsvarende i et felt som strekker seg fra individuell støtte og oppfølging, via samspill mellom bolig- og sosialkompetanse, kommunal organisering og regionale strategier, til nasjonale rammer. I tabell 3.1 illustreres denne operasjonaliseringen.

Tabell 3.1: Husbankens operasjonalisering av det boligsosiale feltet

	Boligen	Beboeren	Bistand
Det konkrete	Boligen i seg selv	Beboeren i seg selv	Bistanden i seg selv
Den nære konteksten	Mellom boliger	Mellom beboere	Mellom bistandsformer
Kommunen	Kommunalt nivå	Kommunalt nivå	Kommunalt nivå
Regionen	Regionalt nivå	Regionalt nivå	Regionalt nivå
Nasjonen	Nasjonalt nivå	Nasjonalt nivå	Nasjonalt nivå

I tillegg skisseres en siste dimensjon – boligen som del av velferdssamfunnet – som ligger over og griper inn i de ulike empiriske nivåene i tabell 2.1. I denne siste dimensjonen, er det betydningen av boligen for andre velferdsområder som er i fokus. For eksempel kan en stabil boligsituasjon være av betydning for en persons muligheter på arbeidsmarkedet. En god boligsituasjon kan også være av betydning for en persons generelle psykiske og somatiske helse. Det siste empiriske nivået illustreres av tabell 3.2.

² Husbanken (2010): Boligen og velferdssamfunnet. På vei mot et forskningsprogram. Refleksjonsnotat

Tabell 3.2: Kobling mellom grunnkategoriene og velferdssamfunnet

	Boligen	Beboeren	Bistand
Boligfeltet som del av velferdssamfunnet	Forhold mellom boligen og øvrige velferdsområder	Forhold mellom beboeren og øvrige velferdsområder	Forhold mellom bolig-sosial bistand og øvrige velferdsområder

Rambøll vurderer at denne operasjonaliseringen i stor grad dekker de områder som bør inngå i det boligsosiale feltet, og har benyttet denne aktivt i gjennomføringen av oppdraget. Samtidig må det tas forbehold om at denne operasjonaliseringen ikke kan fange opp alt, og at det vil være relevante temaer og forhold som faller utenom og *imellom* kategoriene som er skissert over.

Et empirisk nivå som kan vurderes å komme i tillegg til de ovennevnte, er det internasjonale nivået. I et internasjonalt perspektiv vil det være interessant å se på trekk ved boligforhold i Norge sammenlignet med trekk ved boligforhold i andre land. I det følgende gjør vi rede for den metodiske gjennomføringen av oppdraget, og hvordan det analytiske rammeverket beskrevet over er blitt implementert i ulike faser.

3.2 Metodisk gjennomføring

Rambøll har i oppdraget valgt å følge prinsippene til det som er kjent som en *systematic review*. Dette er kort fortalt en strukturert tilnærming til datasøk og dokumentstudier, og har som hovedformål å redusere påvirkningen av skjevhet, eller *bias*, i utvelgelse av kilder.

Rambøll har benyttet metoden *Rapid Evidence Assessment* (REA) i oppdraget, en metode som bygger på prinsippene til en *systematic review* og som er godt egnet til raskt å skape systematisk oversikt over et felt. Denne metoden er anbefalt av den britiske regjeringen³ og er en metode som vi har gode erfaringer med. I tillegg er det gjennomført innledende intervjuer med forskningsmiljøer og to erfaringsseminarer.

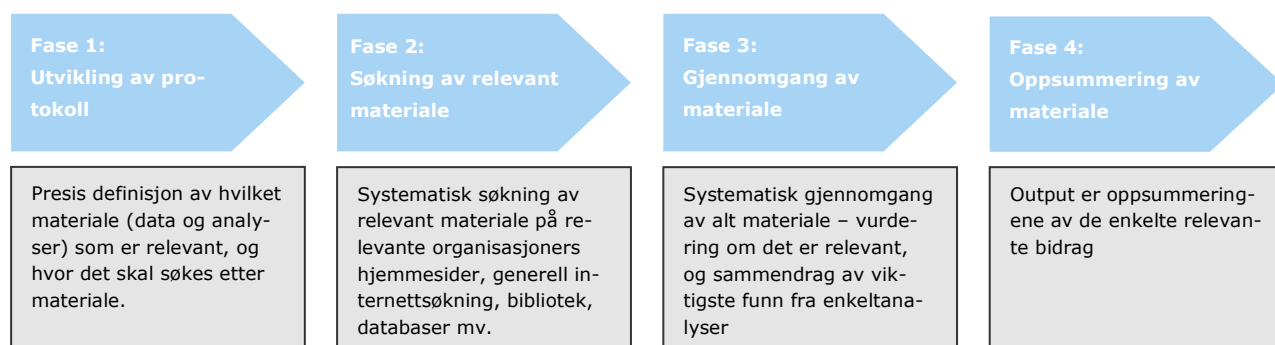
Innledningsvis ble det gjennomført intervjuer med representanter for sentrale forskningsmiljøer og Norges Forskningsråd. Deretter utarbeidet vi søkeord som ble benyttet i søk etter litteratur på et sett av databaser. Det første erfaringsseminaret ble benyttet til å kvalitetssikre søkeordene, og innhente innspill til den videre gjennomføringen. På grunnlag av dette ferdigstilte vi søk etter litteratur, og foretok analyse og sammenfatning av litteratur som ble vurdert som relevant. I det avsluttende seminaret presenterte vi et foreløpig utkast til kunnskapsoversikten, og innhentet innspill til denne. Under gjør vi nærmere rede for gjennomføringen av søk etter og analyser av litteratur.

3.2.1 Gjennomføring av Rapid Evidence Assessment

Hovedformålet med en systematisk tilnærming er som nevnt å unngå utvalgsskjevhet. I tilfeller der en kunnskapsoversikt skal opparbeides på kort tid om et komplisert emne, er det alltid en risiko for et såkalt 'desk drawer' fenomen – at det kun medtas litteratur som utfører av oppdraget allerede har kjennskap til. REA metoden søker å imøtekomme denne utfordringen, gjennom å vektlegge en grundig søkefase.

De fire skrittene i prosessen illustreres av figur 3.1.

³ Se beskrivelse i *The Magenta Book*: http://www.gsr.gov.uk/downloads/magenta_book/Chap_2_Magenta.pdf

Figur 3.1: Skritt i en Rapid Evidence Assessment

Figuren synliggjør prosessen som er gjennomført.

Fase 1 er utviklingen av en "protokoll". Protokollen fastsetter en liste over søkeord, samt hvilke typer data som ønskes innhentet. Rambøll baserte protokollens søkeord på operasjonaliseringen illustrert av tabell 3.1 og tabell 3.2. Denne operasjonaliseringen inkluderer *det konkrete, den nære konteksten, kommunen, regionen, nasjonen, og boligfeltet som en del av samfunnet*. Søkeordene hadde også som hensikt å ivareta kategoriene *boligen, beboeren, og bistand*. Søkeordene som er benyttet foreligger som vedlegg 2. I protokollen er det også spesifisert kriterier som er lagt til grunn for utvelgelse og avgrensning av litteratur. Kort beskrevet har vi valgt å inkludere forskningsbasert litteratur, herunder både såkalt peer-reviewed vitenskaplig litteratur, non-peer reviewed forskningsrapporter.

Fase 2 er gjennomføringen av selve søkene. Disse er hovedsakelig foretatt i følgende databaser:

- **Bibsys.** Bibsys er et biblioteksystem for bibliotekene på alle universitetene, Nasjonalbiblioteket, de fleste høyskolebibliotekene og en rekke fagbibliotek i Norge. Gjennom denne databasen oppnås oversikt over det meste av relevant norsk kunnskapslitteratur.
- **Google scholar og JSTOR.** Google Scholar samler anmeldelser av avhandlinger, teser, bøker, sammendrag og artikler fra utgivere av akademisk litteratur, faglige fellesskap, universiteter og andre akademiske organisasjoner og vil supplere de andre databasesøkene. JSTOR (Journal Storage) er et nettsted som samler og arkiverer akademiske artikler og journaler. Bredden på JSTOR gjør det til en database vi vil inkludere for å kunne bringe inn nye perspektiver i vurderingen av den norske forskningen og kunnskapen.

Rambøll foretok først søk etter litteratur på Bibsys, og dette resulterte i et stort antall relevante treff. Hovedparten av litteraturen som er beskrevet i kunnskapsoversikten er identifisert gjennom søk på denne databasen. Søk etter litteratur på Google scholar og JSTOR bidro primært til å supplere med engelskspråklig litteratur om norske forhold.

En annen viktig søkemetode som er benyttet i oppdraget dreier seg om søk på hjemmesider til relevante forskere og forskningsmiljøer. I denne søkemetoden har vi først identifisert relevante forskere og forskningsmiljøer, og deretter identifisert deres bidrag til forskningsfeltet. Samtidig er relevante bidrags referanselister blitt vurdert.

Fase 3 består av gjennomgang av det innsamlede materialet. Dokumentene som har blitt identifisert av søkene vurderes på grunnlag av kriteriene som er gitt av nevnte protokoll.

Tabell 3.3: Mal for registrering av dokumenter

Tittel	
Forfatter(e)	
Årstall	
Forlag/utgiver	
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	<i>Beskrivelse av den institusjon som står bak publikasjonen</i>
Særlige bemerkninger om publikasjonen	<i>Eventuelle særlige forhold i relasjon til publikasjonen</i>
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	<i>Det konkrete, den nære konteksten, kommunen, regionen, nasjonen, boligfeltet som en del av samfunnet</i>
Grunnkategori	<i>Boligen, beboeren, bistand</i>
Tema og emne	<i>Generell beskrivelse av publikasjonens tema og emne</i>
Metode	<i>Beskrivelse av metode</i>
Hovedfunn	<i>Beskrivelse av de viktigste funnene</i>
Eventuelle anbefalinger	<i>Beskrivelse av eventuelle anbefalinger</i>

Fase 4 utgjør, slik figuren illustrerer, output av prosessen. Output er en kunnskapsbase som inneholder oppsummeringer av samtlige relevante bidrag, i det formatet som skisseres av tabell 3.3. Disse utgjør grunnlaget for utformingen av kunnskapsoversikten.

Det er foretatt sammenfatning av til sammen **78** bidrag, og dette utgjør en relativt omfattende mengde med kunnskap og informasjon. Sammendragene som foreligger som vedlegg 1 er derfor kortfattede, og fungerer som et oppslagsverk over relevant kunnskap som kan benyttes til å bli kjent med relevant litteratur om vanskeligstilte på boligmarkedet. Det presiseres at til tross for at det er gjennomført et omfattende og systematisk arbeid for å kartlegge og innhente relevant litteratur, kan det likevel være at enkelte relevante bidrag er blitt utelatt av kunnskapsoversikten.

4. KUNNSKAPSOVERSIKTEN

I dette kapittelet presenterer vi hva som foreligger av kunnskap om vanskeligstilte på boligmarkedet, basert på gjennomgang av forskning om temaet fra perioden 2004-2010. Vi har valgt å strukturere kapittelet etter følgende temaer:

- Boligmarkedet i Norge
- Sosial boligpolitikk
- Målgruppenes ønsker, behov og utfordringer
- Tiltak og virkemidler
- Norge i et komparativt perspektiv

Disse temaene dekker til sammen den forskningen som er blitt avdekket av gjennomførte litteratursøk, og gir dermed et helhetlig bilde av hva forskningen viser.

I 2004 forfattet Hellevik og Nordvik den forrige kunnskapsstatusen om forskning på boligsosiale tiltak. Denne rapporten fungerer således som et utgangspunkt for denne rapporten, fordi all litteratur gjengitt her er produsert i etterkant av denne rapporten.

Kunnskapsstatusen fra 2004 er organisert med en innledende prinsipiell drøfting av hva som kjennetegner vanskeligstilte på boligmarkedet og hvem det er som kan sies å være vanskeligstilte. Videre gjennomgås hovedtrekkene i den norske forskningen om vanskeligstilte før det avsluttes med en diskusjon om hva som bør prege den videre forskningen på det boligsosiale feltet.

I den innledende delen poengterer forfatterne at de ønsker en dreining fra å se på vanskeligstilte som ulike grupper mot i større grad se på ulike situasjoner som kan føre til at man kan kalles vanskeligstilt på boligmarkedet. Den videre drøftingen sirkulerer rundt hva som kjennetegner situasjoner hvor enkelte kan få problemer som gjør at de kan karakteriseres som vanskeligstilte. Denne måten å strukturere litteraturen på fungerer som en god innfallsvinkel for å forstå utvikling av boforhold og situasjonen på boligmarkedet i et dynamisk perspektiv. Vi mener også at det er viktig å innta et dynamisk perspektiv på vanskeligstilte på boligmarkedet, men strukturerer den foreliggende kunnskapsoversikten mer i retning av et utgangspunkt i de enkelte gruppenes utfordringer. Dette vurderes som hensiktsmessig sett i lys av at det meste av forskningen siden 2004 er fokusert rundt ulike gruppers behov.

Når det kommer til de konkrete funnene i forrige kunnskapsstatus, struktureres disse rundt økonomiske faktorer, spesielle boligbehov og utestengning. Bostøtte, startlån, boligtilskudd til etablering og kommunale støtteordninger drøftes eksplisitt under økonomiske faktorer. Konklusjonene viser at de fleste virkemidlene fungerer bra og etter intensjonene, men at det er for få som benytter dem. Spesielle boligbehov handler om tiltak rettet mot å hjelpe husstander som trenger bistand for å utbedre boligen, eller tiltak knyttet til oppfølging i boligen. Dette vil da være primært være tiltak rettet mot personer med spesielle ressursbehov, som for eksempel funksjonshemmede, psykisk syke eller personer med rusproblemer. Utestengning handler om å diskutere ulike grupper som av ulike årsaker er utestengt fra boligmarkedet selv om de ikke ønsker det. Forfatterne peker da spesielt på etniske minoriteter som gruppe, og diskriminering løftes frem som et sentralt tema. Etniske minoriteter fremheves og diskuteres eksplisitt også i denne kunnskapsstatusen og litteraturgrunnlaget, spesielt med tanke på hvilke utfordringer denne gruppen har på boligmarkedet og hvilke særtrekk som preger gruppen, vurderes å være betydelig utvidet siden 2004.

I den forrige kunnskapsstatusen påpekte forfatterne at det i hovedsak var to områder som utpekte seg når det gjaldt behov for videre forskning. Det ene var kvantitativ forskning som kunne supplere og utfylle den primære kvalitative forskningen som så langt var foretatt. Denne kunnskapsstatusen viser at det faktisk har vært en økning i

kvantitativ forskning, og dette bidrar til et bedre fundament for å forstå det boligsosiale feltet. Blant annet er NOVAs Bolig- og Levekårsundersøkelse fra 2007 og 2010 sentrale bidrag til kunnskapsstatusen. Det andre området som ble etterlyst i den forrige kunnskapsstatusen gikk på å se på husholds situasjon opp mot virkemiddelmenyen. NOVA foreslo den gangen å bruke ulike registre som grunnlag for kvantitativ forskning om forekomst av ulike arter av problemer på boligmarkedet. Spørsmålet om hva som utpeker seg som kunnskapsbehov i den foreliggende kunnskapsoversikten vies oppmerksomhet i kapittel 5.

Videre ble det trukket frem i den forrige kunnskapsstatusen at de fleste evalueringene og bidragene ikke tok inn over seg sammenheng mellom boligsosiale virkemidler. Det er fortsatt slik at de fleste bidragene er evalueringer av enkelttiltak. Likevel bærer forskningen i den foreliggende kunnskapsoversikten større preg av å være basert på en helhetlig forståelse av virkemiddelapparatet. Fokus på å se virkemidlene i sammenheng med hverandre, og individuelt tilpasset virkemiddelbruk, later til å være mer fremtredende i litteraturen som er produsert etter 2004.

I det følgende presenteres den kunnskap som fremgår av forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet fra 2004 til 2010.

4.1 Boligmarkedet i Norge

Innledningsvis vil vi i denne gjennomgangen presentere hva kunnskapsoversikten viser om det norske boligmarkedet, og om konteksten som berammer den sosiale boligpolitikken. Kapittelet er organisert med et overordnet avsnitt, og et avsnitt om eie- og leie-sektoren. Det bør også påpekes at dette ikke er en selvstendig kunnskapsoversikt over boligmarkedet, men heller en gjennomgang av litteratur som fremhever forhold i det norske boligmarkedet som påvirker situasjonen for vanskeligstilte på boligmarkedet.

4.1.1 Overordnet sett

I et komparativt perspektiv står det relativt bra til med det norske boligmarkedet når det gjelder boligstørrelse og -standard. Den gjennomsnittelige innbygger i Norge har 54 kvadratmeter å boltre seg på og nær 100 prosent av boenhetene har fasiliteter som toalett, bad og kjøkken (Holt-Jensen 2009).

Å være vanskeligstilt på boligmarkedet i Norge er ifølge forskning generelt en midlertidig fase (Dyb 2009; Holt-Jensen 2009). Sandlie m. fl. (2010) viser også at blant de som er vanskeligstilte på boligmarkedet tror de fleste de vil eie bolig om tre år. Denne undersøkelsen viser også til empiri som understøtter at dette er svært sannsynlig.

Kunnskapsoversikten indikerer at Norge er, som de fleste andre vestlige land, påvirket av en økt markedsliberalisering. Tranøy (2008) antyder at den norske vekstmodell de siste årene i stor grad er svært lik den amerikanske, og at den er drevet av privat forbruk basert på ny formue fra boligøkonomien. Holt-Jensen (2009) viser også at det norske boligmarkedet er preget av en egalitær og individualistisk kultur og at boligmarkedet i Norge i langt større grad enn i Sverige, Danmark og Finland er dominert av en markedsøkonomi. Dette får konsekvenser for boligstrukturen og skaper utfordringer for de vanskeligstilte med tanke på å etablere seg.

Det kanskje mest markante fysiske trekket ved det norske boligmarkedet er den stadige fremveksten av "den tette byen". Det oppleves en økt urbanisering, noe som leder til større press på boliger i urbane områder. Barlindhaug m. fl. (2010) viser at hver fjerde innbygger i Norge bor i en av de fem store byene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand. Trenden vurderes å være tydelig, og de siste 25 årene har nevnte fem kommuner økt sine innbyggertall med til sammen 250 000 innbyggere. Som et interessant empirisk bidrag viser også Gulbrandsen og Nordvik (2009) at ledigheten i boligmassen øker desto lenger fra de mest sentrale stedene man kommer.

En direkte konsekvens av urbaniseringen er fremveksten av små leiligheter og økt trangboddhet. Trangboddhet er noe som derfor i hovedsak preger byene, og spesielt storbyen(e) (Barlindhaug m. fl. 2010). Fortetting har vært en politisk formulert strategi for boligbygging i senere år. Men, som *Fortett med vett* viser, har det samtidig ofte vist seg å være konflikter mellom utbyggere og beboere og andre som har investert for videre salg eller fremleie, lokalpolitikere, fastbeboere og beboere i nabolagsområder (Schmidt 2007). *Fortett med vett* studien peker også på et av et stadig mer markant aspekt ved det moderne boligmarkedet; liberaliseringen av boligpolitikken har gitt private aktører økt handlingsrom. Bokkvaliteten er som en konsekvens av dette hevdet å være under press (Schmidt 2007). Med grunnleggende bokkvaliteter menes bomiljø som er skjermet for støy og forurensning, og at man sikrer folks privatliv og hindrer innsyn. Bokkvaliteter inkluderer også uteareal i boligområder og bomiljø med variert leilighets-sammensetning.

Videre viser *Fortett med vett* at tilknytning til byer generelt er dårlig ivaretatt i fortetningsprosjekter, og at det er trangt og lite areal i området rundt boligene. Om utformingen av uterommet viser Guttu & Schmidt (2008) at det er varierende intensjoner og kompetanse hos utbyggerne. Narvestad (2008) har sett nærmere på markedsstyrte boligprosjekter og uttrykker at det viktigste bidraget for å bedre samfunnskvaliteten i markedsstyrte boligprosjekter er offentlig formulert krav til byggverk. Narvestad peker videre på at det er viktig å jobbe med kunnskap og kompetanse om samfunnskvalitet hos de sentrale aktørene. Guttu og Schmidt (2008) sier at dersom man skal oppnå målet om gode boliger og gode bomiljøer bør offentlige myndigheter både på statlig og kommunalt nivå sette i verk tiltak for å sikre gode uterom i den tette byen.

Schmidt m. fl. (2009) viser at andelen av små boliger i boligbyggingen har økt i perioden 1984 til 2007. Rapporten viser også at boligens areal har blitt sterkt redusert i perioden etter ca 1985, i tillegg til at grunnleggende bokkvaliteter er under press. Samtidig viser Sandlie m. fl. (2010) at i løpet av perioden 1997- 2007 har andel hushold i trangbodde boliger vært stabil. Omkring syv prosent av de husholdene kan defineres som trangbodde. Dette handler imidlertid i stor grad om hvordan man definerer trangboddhet. Aarland har en detaljert diskusjon rundt definering av trangboddhet i Sandlie m. fl. (2010).

Når det gjelder trangbodde boliger viser også Sandlie m. fl. (2010) at for de aller fleste som leier trangbodde boliger oppleves ikke dette som noe problem. Schmidt m. fl. (2009) viser også at beboere i stor grad sier seg fornøyd med boligen selv om det påpeker feil og mangler. Det konkluderes med at beboerne ser manglene, men at de samtidig ser boligen som en god investering og et første steg i sin boligkarriere.

I den ovennevnte artikkelen drøfter Schmidt m. fl. (2009) små boligens posisjon på boligmarkedet og gir uttrykk for at dersom små boliger er en rimelig inngangsbillett til boligmarkedet for unge enslige og par – de bor der i begrenset tid, boligene er integrert i den ordinære boligmassen og har en rimelig god størrelse og standard – kan man si at små boliger er et uttrykk for et velfungerende marked. På den andre siden påpekes det at dersom små boliger er relativt sett dyre boliger som ligger samlet i enkelte byområder, at folk blir boende der uten å komme videre i boligkarrieren, og at boligene i tillegg er små og med dårlig standard, kan små boliger representere et problem.

Et annet trekk som påvirker det norske boligmarkedet, og spesielt markedet i Oslo, er urban regenerering. Barstad m. fl. (2006) viser hvordan det har foregått en regenerering av Oslo indre øst på bakgrunn av handlingsprogrammet der. Forfatterne viser at det har vært en klar forbedring av levekår i området, men at det fortsatt er store utfordringer for området. Nordvik (2007c) peker på at baksiden ved regenereringsprosjektene er at de "dårlige" leilighetene er gjort mye bedre og det er dermed ikke lenger det samme lavkostnadstilbudet i storbyregionen lenger. Dette kan ses i sammenheng med fenomenet gentrifisering, som dreier seg om at fornyelse av boliger og boligområ-

der fører til økninger i bokostnader og dermed endringer i den sosiale sammensetningen i boligområdene.

Et siste fysisk endringstrekk knyttet til storbyenes boligmarked er at arbeidsplasser i stor grad lokaliseres som subsentre i storbyens randsoner. Dette påvirker boligmarkedet gjennom et skifte i boligutbyggingsstrategier og leder til økt suburbanisering og bilbruk som igjen kan påvirke rammevilkårene for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Holm (2008) peker også på et annet markant endringstrekk ved det norske boligmarkedet, nemlig den endrede posisjonen boligbyggelagene har fått. Holm peker på at boligbyggelagene var en av grunnpilarene i den norske velferdsmodellen. Der boligbyggelagene tidligere bidro i en felles innsats for å skaffe vanlige lønsmottakere bolig har den nå beveget seg over til å bli mer en interesseorganisasjon for de som allerede eier egen bolig.

4.1.2 *Eie- og leiemarkedet*

Det er et uttalt mål for den norske boligpolitikken at man ønsker at flest mulig mennesker skal kunne etablere seg i eiersektoren (Sandlie m. fl. 2010). Den norske eierkulturen er veletablert og sterkt kulturelt forankret. Holt-Jensen (2009) viser at man helt fra etterkrigstiden valgte borettslagsmodeller og iverksatte subsidieordninger for husbygging, og i så måte bidro til å bygge opp det institusjonelle rammeverket som legger opp til eierskap.

Eiertilbøyeligheten er dermed sterk blant aktører på boligmarkedet. Aarland og Nordvik (2008) ser på forskjeller i eiertilbøyelighet i forhold til inntekt og viser en klar sammenheng mellom inntektsnivå og eierskap. Undersøkelsen viser likevel også at ganske mange greier å etablere seg som, og forbli eiere, også med relativt lave inntekter. Lavinntektsgruppen står ovenfor en del farer fordi de oftest har mindre marginer i sin privatøkonomi som igjen vil gi en langt større risikoeksponering med tanke på å ta opp lån ved boligetablering. Sandlie m. fl. (2010) understøtter også at boligkjøp i stor grad finansieres av banklån.

Leietakere med inntekter over det laveste nivået flytter i stor grad over til en eid bolig når de får barn, eller når de går sammen og danner et par. I nederste inntektsnivå finner Aarland og Nordvik (2008) ingen slik signifikant sammenheng. Videre ser det også ut til at kortvarig variasjon i inntekt ser ut til å ha liten effekt på evnene til å komme inn på eiermarkedet. Lavinntektshushold er mer avhengig av tidligere oppsparte midler for en vellykket inntreden på boligmarkedet. Konklusjonen blir dermed at lavinntektshushold og høyinntektshushold forholder seg ulikt til boligmarkedet.

Det har vært påstått at prisveksten i boligmarkedet har presset ungdom ut av boligmarkedet. Sandlie m. fl. (2010) viser at i perioden 1997-2007 har andelen boligeiere faktisk økt. Videre i denne undersøkelsen fremkommer det at hovedbildet er at de fleste foretrekker å eie sin egen bolig. Denne planen ser også ut til å la seg realisere. Et spørsmål de da stiller seg, er hvorvidt leiemarkedet blir en slags restkategori?

I *Bolig og levekår i Norge 2007* (Sandlie m. fl. 2010) vises det at selv om eiersektorene er dominerende, er aktiviteten i leiemarkedet langt større og en stor del av befolkningen er inntatt i leiesektoren i løpet av livsløpet. Rapporten viser videre at det særlig er små boliger som leies ut og at hvert femte hushold som leies ut kan defineres som trangbodd. Undersøkelsen *Tilbudet av leide boliger* (Nordvik og Gulbrandsen, 2007) understøtter også dette funnet ved å vise at hovedskille mellom eide og leide boliger går på størrelse.

Som nevnt er det et politisk ønske å få så mange som mulig over i eiersektoren og Sandlie m. fl. (2010) peker på at i så måte er utfordringene aller størst med tanke på å få vanskeligstilte over på boligmarkedet (da spesielt eldre leieboere og leieboere med lav inntekt). Det er et klart uttrykt ønske i norsk boligpolitikk at flere hushold skal kun-

ne få muligheten til å eie sin egen bolig, og leie av bolig ble i St.meld. nr 23 (2003-2004) omtalt som en mulig "fattigdomsfelle." Det er altså i leiemarkedet vi finner det største innslaget av vanskeligstilte.

Det boligpolitiske fokuset på vanskeligstilte på boligmarkedet er et argument for å studere hvordan leiemarkedet fungerer, og hvordan staten og Husbanken påvirker også dette segmentet av boligmarkedet.

Gulbrandsen og Nordvik (2007) og Nordvik (2007b) studerer tilbudet av leieboliger i Norge og finner at de største institusjonelle og profesjonelle utleierne i Norge ofte har andre formål med sin virksomhet enn økonomisk profitt. De største aktørene på markedet er kommunene og studentsamskipnadene. En del karakteristikk ved leiemarkedet kommer frem i denne undersøkelsen. Blant annet fremgår det at det er langt større bostabilitet for kommunale leieboere enn det er for private leieboere. Undersøkelsen viser videre at det er stor variasjon mellom kommuner når det kommer til leiemarkedet. Forskjellene går i hovedsak på sammensetningen av ulike typer leieforhold.

4.1.3 *Oppsummering*

Det fremgår at eierkulturen preger det norske boligmarkedet, og det er et politisk mål om å få flest mulige over i eiersektoren. Leiemarkedet er et viktig segment, både fordi det er mye aktivitet der og de fleste en eller annen gang har vært innom leiemarkedet, men også fordi det er i denne gruppen vi finner de fleste vanskeligstilte. Fysiske transformasjoner som fortetting, urbanisering og suburbanisering påvirker boligmarkedet og legger strukturelle føringer for aktørene på markedet.

En gjennomgang av boligmarkedet er viktig fordi boligmarkedet i seg selv kan bidra til å produsere vinnere og tapere, avhengig av om man kommer inn på boligmarkedet i en vekst- eller nedgangsfase (Tranøy 2008). Boligmarkedet utgjør rammer som påvirker aktørenes handlinger og boligpolitikkenes handlingsrom. Samtidig er det påpekt at det er en vekselvirkning hvor de boligsosiale problemene som oppstår, påvirker boligmarkedet tilbake. Vi har her beskrevet noen trekk ved de rammene som den sosiale boligpolitikken må virke innenfor. I det følgende tar vi for oss den sosiale boligpolitikken.

4.2 Sosial boligpolitikk

Sosial boligpolitikk dreier seg på den ene siden om verdisyn i forhold til hvilken posisjon boligen skal ha i velferdssamfunnet. Er det å eie bolig et velferdsgode? Skal boligen fungere som et hjem og et utgangspunkt å møte utfordringer i samfunnet fra? Dette handler om grunnleggende bokvaliteter som å ha et sted å kunne trekke seg tilbake til, og et sted man kan kalle et hjem. Et relevant spørsmål blir da hvordan boligen stiller seg i forhold til resten av velferdssamfunnet. På den andre siden er det også viktig i denne gjennomgangen å se nærmere på hvilken endring vi kan spore i den norske boligpolitikken de senere årene, og hvordan disse endringene legger strukturelle føringer for virkemidler rettet mot vanskeligstilte på boligmarkedet.

4.2.1 *Boligens posisjon i velferdsstaten*

Eierkulturen står som vist sterkt i Norge, og det vil gjerne kunne oppstå problemer knyttet til å falle utenfor og ikke oppfylle eiermålet. Brodtkorp og Rugkåsa (2007) diskuterer hva boligpolitikk er og peker på at en av de viktigste begrunnelsene for boligpolitikk er at bolig er en av individets forutsetninger for velferd. Boligen fremheves i denne boken som et velferdsgode fordi den definerer samfunnets møter med individer. West Pedersen (2007) gir et skille mellom fire perspektiver på boligdimensjonen i velferdsstaten i spennet mellom, på den ene siden, bolig som basisgode, via boligen som forbruksgode og bolig som formuesobjekt til bolig som statussymbol og posisjonelt gode. Bolig har tradisjonelt vært sett på som et basisgode i den norske velferdsmodellen og som et eksempel står "*Housing first*"-prinsippet står sterkt i dagens boligpolitikk (Benjaminsen og Dyb 2008). Samtidig er bolig som markedsprodukt underlagt markedskrefter på boligmarkedet, og dette kan stå i et motsetningsforhold til nevnte prinsipp.

Stamsø (2008) viser at den norske boligpolitikken i 1980 i hovedsak var karakterisert av sosialdemokratiske trekk som markedsregulering, betydelig statlige utgifter og universale subsidier for både låne- og eiersektoren. En rekke karaktertrekk og endringer kan spores de senere årene og har ført til en markant endring i boligpolitikken. Stamsø peker spesielt på effekten av postindustriell forandring, inkludert deregulering av kreditt og boligmarkedet. I 2005 var den norske boligpolitikken, i motsetning til i 1980, karakterisert av markedsøkonomi, lave statlige utgifter og, subsidier for små målrettede grupper. I tillegg var det som tidligere var en sterk, offentlig finansiert eiersektor blitt transformert til en privatfinansiert sektor basert på markedsbetingelser. Vi kan dermed se en endring med tanke på i hvilken grad boligpolitikken er integrert i den helhetlige velferdsstaten. Boligpolitikken ser i dag noe annerledes enn den resterende politikken i Norge som fremdeles karakteriseres av sterke tradisjonelle sosialdemokratiske trekk.

Hansen (2007) viser også at tradisjonelle normer har fått mindre status og respekt. Dette skjer med henvisning til individuell valgfrihet og større åpenhet for alternative løsninger, og parallellen til den endrede boligpolitikken Stamsø peker på er tydelig.

I den norske boligpolitikken fokuseres det mye på forebyggende arbeid, og man har et skarpt fokus på de mest marginale gruppene (Benjaminsen m. fl. 2009). West Pedersen (2007) peker også på at det er målrettede tiltak med sikte på å fordele levekårene som er vanligst og han vurderer at det i Norge er en omlegging av boligpolitikken i retning av mer skreddersydde tiltak for å nå ut til samfunnets fattigste. West Pedersen karakteriserer den rådende sosialpolitiske tenkning som en økonomisk liberalisme ispedd en betydelig dose paternalisme.

Benjaminsen m. fl. (2009) beskriver og sammenligner erfaringer fra to distinkte velferdsregimer, den liberale og den sosialdemokratiske, med tanke på styring og implementering av strategiske planer om å redusere hjemløshet. De påpeker at "Housing first"-prinsippet står sterkt i begge de velferdsregimene de undersøker, selv om prinsippet får noe ulikt utfall. Det påpekes også i denne artikkelen at boligpolitikken mot bostedsløse er rettet mot å forsøke å tilby individualiserte tjenester.

Individualisert og fragmentert tjenestetilbud har blitt fremhevet av flere som en konsekvens av de påpekte endringer i boligpolitikken. Et fokus på de mest marginale gruppene, og utvidede sosiale tjenester og virkemidler for disse gruppene, er mest karakteristisk ved strategiene til de sosialdemokratiske regimene ifølge Benjaminsen m. fl. (2009). Det er da viktig at boligpolitiske virkemidler ses i sammenheng, tilpasses de enkeltes behov og er relative i forhold til hvilke andre tiltak som iverksettes. Dermed må størrelsen på hver enkelt komponent som iverksettes ses i sammenheng med hvilke andre tiltak som iverksettes (Nordvik, 2005).

Man kan spore trekk i samfunnet for øvrig hvor vi kan se endringer i forhold til hvordan det blir mindre kollektive tiltak for å påvirke boligpolitikken. Holm (2008) viser til at boligbyggelagene ikke ser ut til å inneha eller påta seg noen sterk rolle som premissleverandør i den norske boligpolitikken i samme grad de gjorde tidligere.

Riksrevisjonen undersøkte i 2008 tilbudet til vanskeligstilte på boligmarkedet og undersøkelsen viste blant annet at en del vanskeligstilte på boligmarkedet ikke omfattes av, eller får tilgang til boligsosiale virkemidler. Dermed er det mange som ikke får den hjelpen de trenger. I følge Riksrevisjonen er det flere årsaker til dette. Blant annet er det å få startlån svært vanskelig dersom man ikke har betalingsevne, og dette fører til at mange vanskeligstilte faller utenfor. Riksrevisjonen slår fast at det finnes vanskeligstilte personer som faller utenfor alle de boligsosiale virkemidlene.

Benjaminsen og Dyb (2008) diskuterer også boligpolitiske konsekvenser og peker på at et tilstrekkelig antall offentlig boliger ikke er ensbetydende med at de som trenger bolig

får det. Forfatterne viser til at boligsektorens struktur er avgjørende da den legger føringer på hvilke tiltak som rettes mot bostedsløse og evt. andre målgrupper.

Brodtkorp og Rugkåsa (2007) drøfter konsekvenser av endringer i boligpolitikkenes fokus og arbeidsmåter. Forfatteren peker på at boligpolitikken nå i større grad fokuserer på det å bo, fremfor å fokusere på boligen. Dette har medført at man i boligpolitikken i langt større grad enn tidligere er nødt til å samarbeide med andre politikkområder, først og fremst helse-, sosial-, og omsorgspolitikken. Av utfordringer for boligpolitikken trekkes det frem at det ikke tenkes helhetlig gjennom samarbeid. Riksrevisjonen (2008) påpeker også i sin undersøkelse at virkemidlene ikke ses i sammenheng med hverandre, og at koordineringen av de ulike virkemidlene ikke fungerer godt nok på kommunalt nivå.

Holt-Jensen (2009) viser at utfordringene i den norske boligpolitikken i stor grad er knyttet til økonomiske muligheten og vanskeligheter for å komme inn på boligmarkedet, dette gjelder spesielt unge familier, flyktninger og immigranter. Vi ser også, spesielt i Oslo, utfordringer knyttet til etnisk segregering.

I *Thinking about housing allowance* stiller Kemp (2007) spørsmål ved hvilken rolle bostøtteordninger spiller i et moderne velferdssamfunn med en utviklet/modent (*mature*) boligmarked. Det fokuseres ikke spesifikt på den norske konteksten, men spørsmålet drøftes med utgangspunkt i mer generelle velferdsstater. Forfatteren vurderer at det er behov for bostøtteordninger fordi et enkelt pengebidrag lite trolig vil løse problemet for vanskeligstilte. Andre teoretikere har vært kritiske til bostøtteordninger fordi det kan gi insentiver til ikke å skaffe seg penger/jobb på egenhånd. Kemp argumenterer mot dette synet, og vurderer at de aller fleste vil jobbe hardt for å komme ut av bostøtteordninger.

4.2.2 Oppsummering

Dette underkapittelet har belyst noen generelle spørsmål knyttet til boligens posisjon i velferdssamfunnet. Vi har nevnt noen punkter knyttet til praktiske konsekvenser av endringer i den norske boligpolitikken, noe som vil utdypes og belyses i større grad i underkapittelet om virkemidler. Som en avslutning på dette underkapittelet kan vi påpeke at bærekraftig utvikling er et sentralt tema i dagens politiske diskurs. Støa (2009) diskuterer boligen som en del av bærekraftig utvikling og viser at bærekraftighet må ses på som noe multidimensjonalt, og at bolig må spille en rolle som en del av en bærekraftig byutvikling. En bærekraftig boligpolitikk kan bidra til å redusere trykket på miljøet og til bedre livskvalitet. Med denne innfallsvinkelen påpekes da også viktigheten av bolig som en helhetlig del av utviklingen av velferdssamfunnet.

Det fremgår av forskning at forebyggende arbeid og individuelt tilpassede tjenester står sentralt i den norske boligpolitikken, samtidig som individuelt tilpassede tjenester kan forstås å forde økt sammenheng mellom tiltak og tjenester. Boligpolitikken dreier seg om både bolig og bistand til å bo, og det fremgår at det er et økt fokus på det å bo.

4.3 Målgruppenes ønsker, behov og utfordringer

Et viktig spørsmål i denne kunnskapsoversikten dreier seg om hvem som faktisk er vanskeligstilte på boligmarkedet. Vi gjør i denne gjennomgangen en inndeling av målgrupper basert i hovedsak på de målgruppene som har vært forsket på og har blitt identifisert av dokumentgjennomgangen. Det vil også være andre grupper (som eksempelvis personer med nedsatt funksjonsevne) som vil kunne ha behov for bistand til å få en egnet bolig eller til å bo, men disse blir ikke trukket frem i særlig grad i gjennomgått litteratur.

Tiltak mot vanskeligstilte på boligmarkedet innbefatter et stort spenn av befolkningen. Spennet går fra de som ligger tett opp til gjennomsnittsbefolkningen og som kun trenger bistand i et mindre omfang som for eksempel et startlån, via eldre med omsorgsbehov, til personer med rusmiddelavhengighet og psykiske lidelser og bostedsløse.

4.3.1 *Flyktninger/etniske minoriteter*

Å komme som flyktning eller innvandrer til Norge medfører en del utfordringer. For at flyktninger og innvandrere skal kunne møte disse utfordringene er det et boligpolitisk mål at de integreres på boligmarkedet, og dermed har et hjem å møte øvrige utfordringer fra.

Kunnskapsoversikten viser at vi har kunnskap om flere av flyktningers utfordringer. Berg m. fl. (2009) viser at vi har en rekke utfordringer knyttet til det å bosette flyktninger, spesielt viser de at det mangles en helhetlig boligsosial planlegging og at det er mangel på egnede boliger. De påpeker også at det er uforutsigbarhet knyttet til familiegjenforening og sekundærflytting, samt at integreringsarbeid er meget krevende.

Danielsen og Gulbrandsen (2008) viser at flyktninger stort sett ikke har noen sterk tilknytning til det stedet de først ankommer. I deres undersøkelse uttrykte respondentene glede og takknemlighet ovenfor stedet, men stedstilhørigheten er i liten grad til stede, og et ønske om å flytte videre melder seg fort. Derimot fremgår det at flyktninger stort sett har en boligkarriere i den sekundærttilflyttede byen. Med tanke på årsaker til flytting fra det første stedet de ankommer, er det stort sett sosiale nettverk som trekker dem til andre byer. En annen grunn til å flytte fra stedet man først ankommer, kan være leting etter fast arbeid. Undersøkelsen viser videre noe flere andre undersøkelser også viser, nemlig at det er store forskjeller innad blant flyktninger. Eksempelvis har de som kom fra Serbia/Montenegro økt sin eierandel over tid, mens flyktninger fra Afghanistan og Irak ser ut til å ha redusert sin eierandel over tid. Et karaktertrekk som påpekes av flere forfattere er at flyktninger opplever påfallende mer trangboddhet enn den etniske norske majoritetsbefolkningen.

Søholt (2009) påpeker at noen grupper i innvandrerbefolkningen vil være mer sårbare enn andre i økonomiske nedgangstider, og viser til store forskjeller blant innvandrerbefolkningen. I forhold til sårbarhet på boligmarkedet er det spesielt interessant å se på andel av ulike grupper i eie- eller leiesektorene. Generelt har innvandrere i Norge som resten av befolkningen en høy andel i eiersektoren, og gjennomsnittet er 63 prosent. Dette er imidlertid ikke tilfellet for innvandrere fra Somalia og Irak, der leieandelen er 84 og 72 prosent. Denne høye andelen i leiesektoren, i tillegg til en høy andel i kommunale boliger, er i følge Søholt (2009) et uttrykk for at store deler av innvandrerbefolkningen ikke har økonomi til å håndtere boligmarkedet i Norge på egen hånd.

Som en understøtting av dette viser Brodtkorb og Østby (2009) at de ansatte i sosialtjenesten i Oslo sier at tiltakene rettet mot boligproblemer for minoritetsbefolkningen er for få og for dårlige. Denne rapporten viser også at det er behov for individuelt rettede tiltak, fordi boligproblemene anses som individuelle utfordringer.

Å være på leiemarkedet markerer ifølge Søholt og Astrup (2009a) en utfordring for de ulike gruppene. Leiemarkedet har sorteringsmekanismer som bidrar til at grupper med forskjellig etnisk bakgrunn slipper til i forskjellige deler av leiemarkedet. I følge Søholt (2010) er de kreftene som bidrar til den etniske boligsegregering i Norge blant annet majoritetens flyttemønster, diskriminering, forskjellige prisnivå på boliger i forskjellige områder, preferanser og individuelle valg og ressurser knyttet til etnisk tilhørighet.

Søholt og Astrup (2009b) viser også hvordan etterkommere av innvandrere oppfører seg på boligmarkedet. Hovedfunnet er at majoriteten følger foreldregenerasjonens bostedsmønster og bor relativt trangt. Sett i forhold til den norske majoritetsbefolkningen bor etterkommere av innvandrere også trangt og de venter lenge med å flytte hjemmefra. Eierandelen varierer og øker etter hvert som de flytter hjemmefra, gifter seg og øker inntekten. Størst mulighet for å bryte bostedsmønsteret fremheves å komme gjennom økende alder og ektefelle med en annen bakgrunn (Søholt 2010).

Holt-Jensen (2009) påpeker at den norske boligpolitikken rettet mot innvandrere er fokusert rundt integrering og reduksjon av sosiale og etnisk segregasjon. Søholt (2010) påpeker at den økte innvandringen ikke har endret dette målet, men det er klart at innvandreres preferanser, egenskaper og kulturer skaper nye utfordringer, og vi vet lite om hva den norske boligmodellen vil gjøre over tid for grupper som enten ikke vil eller ikke kan låne kapital for å bli boligeiere. Erfaring så langt, tilsier at boligsituasjonen blir bedre over tid og at innvandrere over tid får mer like boforhold som majoritetsbefolkningen. Søholt (2010) hevder at det kan være flere grunner til det, for eksempel pekes det på at det ikke finnes gode alternativer, at innvandrere har god tilpasningsevne, at de har medbrakte praksiser for å eie og ha kontroll over eget hjem, eller at de har evne til å omsette praksiser og skikker fra opphavslandet til bolig mål i Norge.

Når man diskuterer integrering bidrar Vassenden (2007) med et interessant bidrag ved å ta utgangspunkt i majoritetsnordmenn bosatt i multietniske drabantbynabolag i Oslo, for å studere flerkulturelle forståelsesformer blant majoritetsnordmenn. Studien viser i korte trekk at det er motstridende oppfatninger om hva som er flerkulturalitet. Vassenden påpeker at majoritetsbefolkningen vanskelig kan betraktes som en enhet og man må derfor snakke om flere ulike oppfatninger blant majoriteter.

Wessel (2009) diskuterer diversitet i byrom og viser at det blant de fleste forskere er en økende anerkjennelse av at man ved å eksponere seg mot diversitet kan produsere ulike reaksjoner avhengig av små variasjoner i landskapet. Studien viser at det kan se ut som om urbane områder har en positiv effekt på, og bidrar til utvikling av tolerante holdninger, men det er foreløpelig usikkerhet knyttet til segregasjon på ulike arenaer.

4.3.2

Unge

Å være ung er kanskje ikke i seg selv en kategori som kvalifiserer for å være vanskeligstilt på boligmarkedet, men mange virkemidler er rettet mot å få etablert flest mulige unge på boligmarkedet. Barlindhaug m. fl. (2009) stiller spørsmålet om hvor langt det statlige skal strekke seg for å hjelpe en større del av hvert ungdomskull til en tidlig etablering på eiermarkedet. De viser videre til at flere studier konstaterer at de fleste unge kommer seg inn på leiermarkedet, men at unge nå ofte har lengre utdanningsforløp og velger å utsette familieetablering. Sandlie (2008b) viser at unges boligetablering er nært knyttet til utdanningsløp, yrkeskarriere og etablering med egen familie. Som avsnittet i denne kunnskapsstatusen om boligmarkedet viste henger familieetablering og etablering på eiermarkedet gjerne sammen. Sandlie (2008a) mener boligetablering må betraktes som en prosess der de unge først flytter ut at foreldrehjemmet, bor en periode i mer eller mindre midlertidige og leide husvær, før de etablerer seg mer permanent ved å kjøpe bolig.

Schmidt m. fl. (2009) ser blant annet på unge menneskers ønsker på boligmarkedet og viser at det de senere årene kan spores en diskursendring i retning av at unge mennesker i etableringsfaser har gått vekk fra den "den gode bolig" og mer rettet mot "den overkommelige bolig". Sandlie (2008a) argumenterer for at ungdommens boligønsker er både kulturelle, strukturelle og rasjonelle. Forfatteren peker på at mange unge ønsker seg samme type bolig som foreldregenerasjonen bor i, men de kan ha ulike begrunnelser for å ønske seg nettopp denne typen bolig. Han trekker fra sin egen diskusjon at boligønsker ikke må tolkes med kun en dimensjon i tankene, men må ta inn over seg flere.

Ifølge Ruud (2009) har innflyttet ungdom til storbyene også økt sin oppholdstid i byene sammenlignet med tidligere. Denne undersøkelsen understøtter da også at unge bruker lengre tid på å etablere seg. Samtidig har de kortere botid i en bolig og dermed flytter de også oftere enn andre beboergrupper.

Sandlie (2008a) mener det er en stor grad av kontinuitet i de unges ønsker og valg på boligmarkedet. Kunnskapsstatusen viser at unge i større grad utsetter boligkjøpet, i følge Sandlie indikerer dette at de unge må leve en lengre periode av livet med lavere

boligkonsum enn ønsket. Dette vil da stå i motsetning til Schmidt m. fl. (2009) påstand om at vi ser en diskursendring i unges boligpreferanser.

4.3.3 *Eldre*

Eldres preferanser, ønsker og behov ser ut til å være godt dekket av forskning, men det ser samtidig ut som om eldres boligønsker er noe som varierer fra sted til sted.

Brevik og Schmidt (2005) undersøker fremtidige eldres boligpreferanser med et samfunnsøkonomisk utgangspunkt. Konklusjonen er at tilgjengelige og lettstelte boliger med praktisk og god utforming, med muligheter for bofellesskap og sosialt samvær, er viktig. I tillegg peker de på at tilknytning til nærområder med gode adkomstmuligheter til viktige samfunnsfunksjoner, og godt servicetilbud generelt, vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Undersøkelsen viser også at det er betydelig potensial og utsikter til at fremtidens eldre vil kunne være i stand til å dekke behovet tilrettelagte boliger som det offentlige i dag kun kan tilby gjennom et begrenset antall omsorgsboliger. Forfatterne påpeker også at det er avgjørende for dette potensialet at det er et motsvar i det private markedet.

Fyhn og Ytrehus (2006a) har gjort en omfattende undersøkelse om boligplaner og boligønsker for eldre år hvor de har tatt utgangspunkt i et representativt utvalg av 50-, 60-, og 70- åringer. Denne undersøkelsen understøtter delvis Brevik og Schmidts påstand om at fremtidens eldre til en viss grad selv kan være i stand til å dekke eget behov for bolig. Omtrent halvparten av de spurte er positive til bruk av egen boligkapital til kjøp av tilpasset bolig, og det er flest positive i den yngste gruppen av eldre. Samtidig viser undersøkelsen at 65 % av de eldre ikke har planlagt fremtidig bosituasjon med tanke på skrøpelighet. Undersøkelsen viser samtidig at nesten halvparten mener det er det offentliges ansvar å fremskaffe boligløsninger ved økte hjelpebehov i alderdommen.

Videre fremgår det at våre tegn som tyder på at høyt utdannede grupper vil være mer tilbøyelige til å utsette eventuelle boligendringer til de blir eldre. De aller fleste eldre ønsker å bli boende hjemme i sin egen leilighet så lenge de kan. Å bli gamle i sitt eget hjem fremheves som det viktigste, og hjemmehjelp der det er mulig fremheves som det beste alternativet. Skal det åpnes opp for flere privatfinansierte muligheter med tanke på betaling for hjemmehjelp og bruk av egenkapital for hjelpemidler, risikeres det at det oppstår usikkerhet, spesielt blant lavinntektsgruppen.

Undersøkelsen tar også for seg spørsmål knyttet til bokvalitet og det fremheves at den indre praktiske bokvaliteten prioriteres høyest. Deretter følger ytre bokkvaliteter, familie og trygghet, fritid og aktiviteter og nærhet til serviceinstitusjoner. Når det kommer til valg av boform er det enebolig som de fleste ønsker, men her er det en del variasjoner i forhold til inntekt. De aller fleste ønsker å bli værende i sitt nærmiljø ved flytting på grunn av alderdom. Fyhn og Ytrehus (2006b) viser også, som vi påpekte innledningsvis, at det er ulikheter med tanke på ønsker, behov og forventninger i forhold til hvor man kommer fra. Det fremgår at det er store forskjeller mellom de fire lokalområdene man har sett nærmere på i undersøkelsen. En samlet vurdering tilsier at de eldre generelt ikke har god nok kunnskap om det offentlige botilbudet til eldre. Forfatterne avdekker at det er stor variasjon i kunnskapsnivået blant de eldre.

4.3.4 *Bostedsløse*

Dyb og Johannessen (2009) kartlegger bostedsløse i Norge og viser at tallet på bostedsløse har gått opp siden 2005. I undersøkelsen viser de til kjennetegn ved den typiske uteligger, en form for statistisk konstruksjon av en typisk bostedsløs person som i stor grad samsvarer med de kjennetegnene tidligere undersøkelser har påpekt. Statistikken viser at den "typiske" bostedsløse er en enslig mann i midten av 30-årene, født i Norge og med lite utdanning. Sannsynligvis, men ikke utelukkende er vedkommende rusmiddelavhengig. Han bor av og til hos venner og kjente eller på lavterskel

døgnovernattingstilbud. Forfatterne påpeker at helhetsbildet er mer sammensatt enn som så, og spesielt har studien sett på unge bostedsløse. Konklusjonene når det gjelder unge er at unge på terskelen til en bostedsløskarriere kan innebære en utfordring for samfunnet de neste årene.

Johannesen (2008) ser nærmere på hvordan økt privatisering av offentlig rom (som ble påpekt under gjennomgangen av boligmarkedet) leder til en større grad av ekskludering og grensekontroll i rom der bostedsløse ofte befinner seg. Stigmatisering blir gjerne en konsekvens av dette og bostedsløse må derfor finne alternative steder å oppholde seg på. Studien viser også at bostedsløse integreres i en egen gatekultur og dermed fraskyver seg det øvrige samfunnet. Forfatteren viser at gatekapital kan være et hinder for å komme seg inn på boligmarkedet, og bidra til stigmatisering. Samtidig er den svært viktig og kan gi sosial status innenfor gatekulturen.

Dyb (2006) viser også at omgivelsene ikke ser ut til å tolerere og ha bostedsløse streifende rundt for lenge. Hjemløse har ofte et behov for å føle seg trygge, og det å omgås mange mennesker gir en form for beskyttelse, samtidig som man som bostedsløs har et behov for å være usynlig. Bostedsløse har gjerne et behov for å være så anonyme som mulig. Som en parallell til Johannesens studie viser også Dyb at det ser ut til å være en forutsetning for å bli akseptert i det offentlige rom, at man gjør seg selv så lite synlig som mulig. Studien viser at det kan være svært vanskelig å skape et privat rom når man tilbringer mesteparten av tiden i offentlige rom.

Dyp (2009a) viser også at det i hovedsak er to kategorier bostedsløse, den ene består av bostedsløse over en kort periode, gjennom en vanskelig fase i livet. Den andre kategorien består av bostedsløse som ofte tilbringer flere år som bostedsløs. Astrup og Holm (2009) har undersøkt utkastelser og tvangssalg og fant fire grupper som har en tendens til å komme i en utkastelsessituasjon. Disse kategoriene er personer med svak betalingsevne, kaotisk økonomi og /eller svak betalingsmoral, personer med psykiske problemer (herunder eldre med svekket orienteringsevne), rusmisbrukere og til slutt personer med kombinerte lidelser, som oftest rus og psykiatri.

Skog Hansen (2006) presenterer bostedsløshet som i stor grad å være et storbyfenomen, men at det er en nedgang i bostedsløse i storbyene og en oppgang i de små og mellomstore.

Dyp (2009b) viser også at fengselsopphold kan lede til bostedsløshet. Studien viser at to tredjedeler av alle innsatte i fengsler er bostedsløse når de slipper ut av fengsel. Det innebærer at det hvert år settes ut 6000 tidligere fanger til bostedsløshet. Dyb (2006) konkluderer også med at bostedsløshet er svært nært knyttet til fengselsopphold og at fengselsopphold genererer bostedsløshet. Resultatene viser at boligsituasjonen ved løslatelse fra fengsel er kritikkverdig og 27 prosent av alle innsatte mangler egen bolig, og mindre enn en tredel har bolig to måneder før løslatelsen. Varetektsfanger er enda dårligere stil enn domfelte. Det er behov for et tilbud om en mer varig oppfølging av personer som soner fengselsstraffer.

4.3.5 *Psykiske lidelser*

Personer med psykiske lidelser har gjerne en meget ustabil bohistorie. Dette gjelder spesielt de som i tillegg har hatt rusproblemer (Skog Hansen 2006). Årsakene til dette kan være kompliserte, imidlertid er det behovet for trygghet som fremheves som det mest grunnleggende behovet hos brukeren, med hensyn til å make å bo i en egen bolig over tid. Skog Hansen (2006) kobler igjen trygghet opp til tilgjengelighet til tjenesteytere. For denne målgruppen er opprettelse og vedlikehold av nettverk og relasjoner viktig, og spesielt for personer med både rus og psykiske lidelser.

Taksdal (2006) trekker på kunnskap om livet og flytting mellom psykiatri, rusomsorg, hospiter og egne boliger. Studien viser at institusjonsopphold sjeldent representerer noen kritiske brudd. Taksdal fremhever at personer med psykiske lidelser gjerne lever i

en slags nomadetilstand, og institusjonsoppholdet må heller ses på som en pause i en nomades liv. Å flytte inn i en egen bolig derimot vil trolig representere et stort brudd. Forfatteren mener at en bolig er helt avgjørende for livskvaliteten og bør derfor være et selvstendig mål for bistand rettet mot personer med psykiske lidelser.

4.3.6 Oppsummering

Vanskeligstilte på boligmarkedet er ikke en unison gruppe. Det fremgår av gjennomgått forskning at det er flere undergrupper av vanskeligstilte, og i gjennomgått litteratur er det fokusert på unge, eldre, innvandrere/etniske minoriteter, mennesker med psykiske lidelser og bostedsløse. Dette er ikke ment som en endelig kategorisering eller som en vurdering av hvordan vanskeligstilte bør kategoriseres, men er heller en kategorisering som har vokst frem av tematikken i bidragene som inngår i kunnskapsstatusen. Det vil også være andre grupper som vil kunne ha behov for bistand til å få en egnet bolig eller til å bo, men disse er ikke dekket av gjennomgått litteratur.

Med tanke på etniske minoriteter fremgår det at de har lite tilknytting til stedet de først flytter til. Det vil være stor variasjon innad i gruppen når det gjelder boligpreferanser, samtidig som etterkommere av innvandrere også skiller seg fra etniske nordmenn.

Blant unge viste gjennomgangen at boligetablering må ses på som en prosess som i dag tar lengre tid enn det gjorde før. Når det gjelder eldre viser kunnskapsoversikten at flere peker på eldres muligheter til å dekke sitt behov gjennom et privat marked. Imidlertid påpekes også utfordringer knyttet til et utvidet klaseskille som en mulig konsekvens av dette. Samtidig viser forskning at om lag halvparten av eldre vurderer at det er det offentliges ansvar å tilby eldre tilpassede boløsninger.

Den typiske bostedsløse ble beskrevet som en enslig mann i 30-årene som er født i Norge, har lite utdanning og er sannsynligvis rusavhengig. Vi så at bostedsløse har store utfordringer i møte med offentlig rom, spesielt har økt privatisering de senere årene ført til store utfordringer. Vi så også at det er utfordringer med tanke på overgangen fra fengsel til å være fri. Personer med psykiske lidelser viste seg å ha en ustabil bolig-historie og å sikre en stabil botilgang fremheves som avgjørende for at denne gruppen skal kunne møte de utfordringene de har.

Det fremgår at det er ulike situasjoner og sammenhenger som kan bidra til at personer og hushold med ulik bakgrunn og historie kan komme i vanskeligheter på boligmarkedet. Etniske minoriteter som ankommer Norge som flyktninger er avhengig av tiltak som bosetting og integrering. Mangel på egnede boliger kan føre til bosetting i *uegnede* boliger og bomiljøer, og således føre til uheldige boforhold. Diskriminering på leiemarkedet kan også være en faktor som begrenser etniske minoriteters muligheter på boligmarkedet.

Videre er bostedsløshet et forhold som kan oppstå i etterkant av fengselsopphold, eller i forbindelse med rus- og psykiatriproblematikk. Personer med dårlig eller uryddig økonomi kan også oppleve utkastelse, som igjen kan fungere som en katalysator for bostedsløshet.

4.4 Tiltak og virkemidler

Det er en mengde tiltak rettet mot vanskeligstilte på boligmarkedet. Vi innleder dette underkapitlet med å diskutere hva kunnskapsoversikten viser om organiseringen av virkemidlene, før vi avslutningsvis diskuterer hva vi kan si om forskning på virkemidler rettet mer konkret mot en definerbar målgruppe. Vi strukturerer denne delen etter tiltak rettet mot å få økonomisk vanskeligstilte over i eiersektoren, eldre, bostedsløse, etniske minoriteter, og personer med psykiske problemer. Igjen vil vi presisere at dette ikke er en kategorisering som baserer seg på noe annet enn hva som har vist seg å være hovedkategoriene i forskningen de siste seks årene. Det vil som nevnt også være andre grupper som vil kunne ha behov for bistand til å få en egnet bolig eller til å bo, men disse er ikke dekket av gjennomgått litteratur.

4.4.1 *Organisering av boligsosiale virkemidler*

At virkemidlene ikke ses i sammenheng og at det er mangel på samkjøring mellom virkemidler og aktører ble i kunnskapsstatusen fra 2004 fremholdt som et sentralt poeng. Individuelt tilpassede tjenester er et mantra som går igjen i flere rapporter. Dette er blitt gitt stor oppmerksomhet, og Brønne (2007) påpeker i en evaluering av prosjektet *Bolig med nogo attåt* en særlig tilfredshet med at man har evnet å utvikle helhetlige opplegg for oppfølging som er tilpasset den enkelte bruker, blant annet ved å anvende et stort spekter av ulike tilbud og samarbeidsaktører. Her understrekes også verdien av de lokale tiltakenes fleksibilitet. Fleksibilitet påpekes å være noe positivt, samtidig som det kan føre til at man mister retningslinjer og får personavhengige systemer.

Dette bidraget står frem som et av få eksempler der det kan vises til positive erfaringer med økt samhandling og samkjøring. Forskning tyder på at det fremdeles er et stort problem at virkemidler ikke ses i sammenheng, og at det ikke i tilstrekkelig grad samkjøres mellom de ulike aktører som er involvert. Som tidligere påpekt fordrer endringene i den boligsosiale politikken at man i større grad makter å samkjøre de ulike etater og aktørene.

Flere bidrag har sett på den konkrete organisering av ulike virkemidler rettet mot vanskeligstilte på boligmarkedet. *Bolig med kommunens bistand* (Langsether, 2005) er en kartlegging av de metodene kommunen benytter når de bistår vanskeligstilte boligsøkere med å leie bolig på det private markedet. Studien viser at de fleste kommuner og bydeler bistår vanskeligstilte boligsøkende med å skaffe seg bolig i det private leiemarkedet. Det fremgår at arbeidet utføres i et varierende omfang, og er for de fleste kommuners vedkommende heller en sporadisk enn en regelmessig praksis. De tiltak som rettes mot potensielle utleiende, og den rådgivnings- og veiledningsvirksomheten kommunene driver overfor partene, kan også karakteriseres som sporadisk. Studien viser også at formidlingsvirksomheten drives oftere – og med et bredere spekter av tiltak – i store enn i små kommuner.

Et annet bidrag er Ytrehus m. fl. (2007b) som evaluerer statlig tilskuddsordning for boligsosialt arbeid, og som ser primært på bruken og forankringen av tilskuddet i kommunene. Forfatterne påpeker i denne studien blant annet mangler ved kommunens oversikt over brukergruppen og mangler ved kommunens saksbehandlingsrutiner.

Skårberg og Langsether (2007) viser at det er stor variasjon mellom kommunene i måten de forvalter sine utleieboliger på, og de finner at arbeidsmåter varierer systematisk med kommunestørrelse. I de største kommunene har man oftere enn i de små faste rutiner for hvordan arbeidet skal foregå. Forfatterne presiserer imidlertid at det bør tas høyde for at de rutiner det spørres etter, kanskje nettopp er rutiner som er utviklet under storbybetingelser, og som gjenspeiler et større behov for faste rutiner på dette området. Det fremgår likevel at det i større grad foreligger faste rutiner i større kommuner både når det gjelder søknadsbehandling og tildeling av boliger, og når det gjelder måten ulike kommunale etater arbeider og samarbeider på for å forhindre at leieboere skal bli kastet ut av boligen på grunn av manglende betaling av husleie. Gjennomgående foregår også forvaltningen av utleieboligene mest i tråd med normene for god forvaltningsskikk i de største kommunene.

Når det kommer til mer generelle diskusjoner om samhandling og samordning påpeker Riksrevisjonen (2008) at virkemidlene rettet mot vanskeligstilte ikke i tilstrekkelig grad ses i sammenheng og koordinering av de ulike virkemidlene ikke fungerer godt nok på kommunalt nivå. De påpeker også at det er store svakheter ved saksbehandling på kommunalt nivå og at staten ikke har tilstrekkelig oversikt over boligbehovet til de vanskeligstilte.

Hansen m. fl. (2008) ser nærmere på organiseringen av boligsosialt arbeid i norske kommuner og viser at organiseringen er svært forskjellig mellom kommunene. Organi-

seringen karakteriseres for øvrig generelt som fragmentert. Fragmentert organisering kan sammen med svak samordning føre til uhensiktsmessig og lite helhetlig bruk av virkemidlene, med negative konsekvenser både for kommunene og den enkelte bruker. Fragmentert organisering betyr også en oppsplittet boligfaglig kompetanse i kommunene.

Nordvik og Sandlie (2009) viser også til problemer knyttet til samspill mellom de eksisterende ordningene. For å bedre samspilleffekter påpekes det at det ikke er tilstrekkelig med endringer av retningslinjer for de ulike støtteordningene, men at kommunenes praksis også må endres. Nordvik og Sandlie kommer også med en påpekning som er viktig å ta med seg i denne diskusjonen, nemlig at manglende samspill i seg selv ikke nødvendigvis er negativt. Samspill i seg selv er ikke noe mål, selv om det i flere tilfeller kan være en effektiv strategi. Poenget deres er at fremtidig forskning bør fremskaffe fylldig informasjon om den enkeltes situasjon, som et grunnlag for utforming av individuelt tilpasset løsninger. Brodtkorp og Rugkåsa (2007) viser videre at personer med sammensatte problemer har svært ulike og til dels alvorlige problemer, og dette fordrer hjelp og oppfølging fra ulike etater, nivåer og faggrupper.

Hvordan skal disse utfordringene imøtekommes? Vi gjengir her noen anbefalinger, men henviser til vedleggene for en mer helhetlig oversikt. Riksrevisjonen (2008) mener det mangler styringsinformasjon som videre fører til at det ikke foretas gode vurderinger av måloppnåelse. Videre stiller de også som en konsekvens av dette spørsmål ved om Husbanken i tilstrekkelig grad fyller rollen som kompetansebanken og aktiv tilrettelegger ovenfor kommunene.

Fyhn (2006) peker på at det er viktig å ansvarliggjøre alle aktører i kjeden som en sak (i dette tilfellet begjæringssak) går igjennom, og at det må jobbes med tidlig involvering og gjentatte kontaktforsøk. I tillegg viser studien at opprettelse av dialog med beboer og innhenting av informasjon øker sjansen for en positiv løsning av saken.

Langsether (2005) anbefaler at det opprettes et konkret system for registrering og rapportering av formidlingsvirksomhet. Dette baseres på to hovedargumenter. For det første fordi hensynet til effektivitet og likebehandling ved avgjørelser om når det kan tildeles statlig bostøtte vil være bedre ivaretatt. For det andre fordi både allmennheten og det offentlige har legitime krav på lett tilgjengelig og pålitelig informasjon om sammenhengen mellom innsatsen i og resultatene av den politikken som føres.

Skog Hansen (2007) hevder at erfaring viser at man har behov for at noen tar helhetlig ansvar for et oppfølgingstilbud, og at det er behov for at man ser og gir den enkelte bruker den oppfølging vedkommende trenger for å leve sitt liv. Det fremgår at et godt bo- og oppfølgingstilbud kan være starten på et bedre og verdigere liv.

Ikke bare bare å bo (Skog Hansen m. fl. 2008) er en sluttrapport fra evalueringen av statlige tilskudd til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbrukere. Studien viser blant annet at kombinasjonen av bolig og tjenester har ført til økt bostabilitet blant brukere og at det leder til mindre bruk av midlertidige botilbud. Det påpekes også at liten brukervedvirkning på systemnivå er et problem. De peker også på et funn flere andre har påpekt, nemlig at det er begrensninger i boligtilbudet som til slutt ender opp med å være den største flaskehalsen med tanke på gjennomføringen av den sosiale boligpolitikken. Studien viser også at boligproblemer i stor grad er sektorovergripende og at brukerne trenger hjelp på mange områder. Tjenesteutøvere må også fungere som koordinatorene for brukerens tjenestebehov. Forfatterne anbefaler derfor å styrke tilskuddsordningen og få et større fokus på samordning av statlig innsats. De peker også på et behov for en sterkere bevisstgjøring av kommunens plikt til å bistå med bolig og tjenestetilbud til brukergruppen. Videre fremheves det å være behov for et sterkere søkelys på forebygging av bostedsløshet, og det anbefales videreføring av tiltak med større involvering av administrativ ledelse og politikere i kommunene.

Hansen m. fl. (2008), som så nærmere på organisering av boligsosialt arbeid i norske kommuner, påpeker som andre at samforvaltning av alle eller de fleste boligsosiale oppgavene gir det beste grunnlaget for samordning av virkemidlene. Løsningen på utfordringen om bedre samordning av virkemiddelbruken har i kommunene i hovedsak bestått i å opprette spesielle organer for dette, først og fremst tverretatlige tildelingsteam. En omfattende samforvaltning av de fleste virkemidler kan tenkes å være en noe bedre løsning, men det påpekes at man gjennom spesielle organer har maktet å ivareta koordinering av tiltak rettet mot den individuelle søker/bruker.

Det anbefales å samforvalte hovedtyngden av de boligsosiale virkemidlene i en enhet som også pålegges et klart ansvar for koordinering av samtlige virkemidler. Alternativt at det etableres tverretatlige team for tildeling av både boliger og booppfølgingstjenester – dvs. team som omfatter både tildelende og utførende organer (utfører/utleier).

Skog Hansen (2006) hevder at å forhindre bostedsløshet ikke i så stor grad er et spørsmål om å tilby bolig, som et spørsmål om å tilby den rette tjenesten og hjelpen. Man ser et behov for både bedre tjenester utbygging av boligmassen. Hun peker også på mangel på koordinering av hjelpemidler fra departementene, og andre styringsorganer kan bidra til opprettholdelsen av hjemløse. Hun viser at den norske bostedsløstategien i stor er grad toppstyrt og karakteriseres med et stort engasjement fra Stortinget. En utfordring er knyttet til lokal involvering og her er de myke tiltakene tiltenkt å være viktig.

4.4.2 *Tiltak rettet mot personer med svak økonomi*

Tiltak rettet mot personer med svak økonomi betegner vi som virkemidler som virker i et marked og en rekke virkemidler har vært iverksatt både på etterspørsel og på tilbudssiden.

Lavinnskuddsboliger ble i en lang periode frem mot finanskrisen stadig mer populært. Da bankene satte opp rentene i perioden 2007- 08 fikk betalingsproblemer knyttet til lavinnskuddsboliger stor oppmerksomhet i media (Barlindhaug m. fl. 2009). Barlindhaug m. fl. (2009) diskuterer hvorvidt lavinnskuddsboliger er et egnet virkemiddel i boligpolitikken og viser at problemene knyttet til dette i stor grad var mediaskapt. Forfatterne viser at summen av individuell risiko er større i lavinnskuddsborettslag enn i andre borettslag, men et høyt antall beboere i hvert borettslag, forsikringsordninger mot husleietap og ikke minst en høy grad av omsettelighet bidrar til å nøytralisere individuell risiko.

Riksrevisjonens (2008) undersøkelse viser at det er et betydelig problem at flere ikke får tilgang til de boligsosiale virkemidlene. En god del av de vanskeligstilte på boligmarkedet omfattes ikke av, eller får ikke tilgang på, boligsosiale virkemidler og får dermed ikke den hjelpen de trenger. Dette ses blant annet i sammenheng med at man for å få startlån er nødt til å ha betjeningsevne, noe svært mange vanskeligstilte ikke har. I tillegg er det en del startlån som ikke blir realisert fordi personer som ikke har fått tildelt startlån ikke er i stand til finne seg en bolig. Bostøtten er videre innrettet slik at mange vanskeligstilte faller utenfor ordningen. Dette skyldes både økonomiske grenser og at enkelte typer husstander ikke omfattes av ordningen.

Nordvik (2007a) diskuterer bruken av selektive virkemidler i lokale boligmarkeder og påpeker at disse påvirker atferden til dem som kommer inn under ordningen. Nordvik hevder at selektive virkemidler påvirker rammebetingelsene for de valgene som gjøres og dermed hele likevekten i boligmarkedet. Effektene av de ulike virkemidlene vil variere mellom boligmarkeder. Samtidig må effekten av tiltak ses i sammenheng med hvordan andre selektive virkemidler brukes i kommunen. Det påpekes også at effekten av virkemidlene ser ut til å minske desto større skala de får, og konsekvensen av dette er at selv om et spesifikt program virker bra i et marked betyr det ikke at det automatisk bør utvides. Det bør også forskes på hvorvidt effektene av et program avhenger av størrelsen på og effekten av andre programmer (Nordvik, 2006).

Nordvik (2007a) hevder at mye av forskningen om selektive virkemidler har neglisjert virkemidlenes effekter på likevekten i de lokale boligmarkedene. De har heller ikke tatt inn over seg hvordan boforholdene for dem som får tilgang på tiltak, hadde vært i en hypotetisk situasjon uten virkemidler. Nordvik vurderer at det er behov for dokumentasjon av hvordan boligpolitikken påvirker boforholdene til målgruppene, og om dette skjer på bekostning av andre grupper.

Barlindhaug og Astrup (2008) ser på samspillet mellom bostøtte, boligtilskudd og startlån. Ved hjelp av en modellanalyse vises i hvilken grad samspilleffekter mellom startlån, boligtilskudd til etablering og bostøtte understøtter målsettingen om at flere vanskeligstilte skal kunne eie sin egen bolig. Rapporten konkluderer med at det er lite eller intet samspill mellom alle de tre boligsosiale virkemidlene. Videre konkluderes det med at en større grad av samspill kan etableres dersom dagens bostøtteordning utvides betraktelig. Det anbefales her derfor en betydelig utvidelse av bostøtten.

Sandlie og Nordvik (2009) peker på at det å være vanskeligstilt ikke kun kan forstås rundt en inntekstdimensjon. Problemene er ofte kompliserte og sammensatte. Forfatterne finner i denne studien to hovedgrupper som faller utenfor de boligsosiale virkemidlene. Den første er en mellomgruppe som består av de som har for dårlig inntekt til å motta bostøtte, og for god inntekt til å motta startlån. Den andre er en lavinntektsgruppe som består av de som ligger klart under inntektsnivået for å motta støtte, samtidig som de ikke mottar noen støtte.

Det fremgår at lavinntektsgruppen er spesielt utsatt, og gjennom intervjuer med kommuner avdekker de at det er omfattende gjeldsproblematikk blant mange startlånsøkere, blant annet på grunn av forbrukslån (Sandlie og Nordvik, 2009). Forfatterne argumenterer for et dynamisk perspektiv for å forstå hvordan individer beveger seg inn og ut av en posisjon som vanskeligstilt. De viser at selv blant hushold som på et punkt i tiden har hatt inntekter under fattigdomsgrensen, er det mange som får bedre boforhold med tiden. Dette understøtter det vi også har vist tidligere, nemlig at det å være vanskeligstilt ofte er en midlertidig fase. Sandlie og Nordvik (2009) mener vanskeligstilte ofte har kommet seg ut av situasjonen ved hjelp av boligpolitiske virkemidler. Noen vanskeligstilte har kommet seg ut at situasjonen uten direkte hjelp, men det spørres om de muligens likevel har dratt nytte av den boligsosiale politikken ringvirkninger.

Det har også vært påpekt at det er utviklet en veldig omfattende meny av boligpolitiske virkemidler som til dels medvirker til å gjøre den boligsosiale politikken uoversiktlig. Samtidig er den omfattende menyen viktig for å kunne avhjelpe det mangfoldet av situasjoner og problemer som finnes innen gruppen av vanskeligstilte på boligmarkedet (Nordvik, 2008).

4.4.3 *Bostedsløse*

Det har i Norge de siste årene vært to store prosjekter rettet mot bostedsløse, det ene er "Prosjekt bostedsløse" som løp i perioden 2001 til 2004, det andre er "den nasjonale strategien for å bekjempe og forbygge bostedsløshet" som løp i perioden 2005 til 2007.

Skog Hansen (2006) går gjennom hovedtrekkene i "The pathway to a permanent home" og peker på at hovedpunktene i strategien er å hindre at folk blir bostedsløse, bidra til å bedre kvaliteten på hospitser og bidra til at hjemløse skal motta et permanent boligtilbud. Skog Hansen karakteriserer virkemidlene som er tilgjengelige som en blanding av myke og harde virkemidler. De harde tiltakene går på juridiske tiltak, retningslinjer som følger pengestøtte og øremerkede tiltak. De myke tiltakene i strategien er stimulerende og lærende tiltak som støtte og lån samt nettverk og kommunikasjonsforum.

Den nasjonale strategien for å bekjempe og forebygge bostedsløshet ("The pathway to permanent Home") er evaluert i en artikkelsamling av Dyb m. fl. (2008). Studien er en

analyse av hva som har bidratt til måloppnåelse og hva som har hindret eller ikke bidratt til måloppnåelse. Husbanken og Fylkesmannen opplevde på et generelt grunnlag de konkrete resultatmålene i strategiene som gode og nyttige arbeidsredskap. Samtidig påpeker forfatteren at ingen av de konkrete resultatmålene kan vurderes å være nådd. Noen av målene er vanskelige å måle og/eller oppfattes som lite eller ikke relevante for mange kommuner. Likevel har målene hatt en viktig betydning i form av å holde fokus på noen oppgaver. Dette fordi de blant mange oppfattes mer som visjoner enn konkrete mål. Alle kommunene og bydelene har konkrete planer om tiltak for å bekjempe og motvirke bostedsløshet. Det viktigste og mest utbredte tiltaket i kommunene var anskaffelse av flere boliger til vanskeligstilte, samtidig som det viktigste hinderet for måloppnåelse var mangel på boliger. Husbankens ordinære ordninger, startlån, boligtilskudd og bostøtte, vurderes å være bare middels godt tilpasset målgruppene i strategien.

I studien vurderes det at det er behov for en tilsynsmyndighet som følger opp hvordan kommunene skal oppfylle sine forpliktelser til å bistå med å skaffe bolig til personer og husstander som ikke klarer dette selv. Videre ser man at det er behov for at flere aktører samarbeider om å motvirke og bekjempe bostedsløshet. Fremskaffelse av bolig til vanskeligstilte tilhører ikke de lovpålagte oppgavene kommunene har. Det kan være en årsak til at framskaffelse av boliger til vanskeligstilte har lavere prioritet i kommunene enn lovpålagte tjenester. Det anbefales at Husbanken intensiverer arbeidet med å spre kunnskap om de ordinære boligsosiale ordningene startlån, tilskudd og bostøtte i kommunene og gi mer veiledning og informasjon om hvordan disse ordningene kan brukes for å hjelpe ulike grupper vanskeligstilte på boligmarkedet. Det påpekes også at samstyringen bør styrkes på sentralt, regionalt og lokalt nivå.

Prosjekt bostedsløse ble evaluert av Sandlie m. fl. (2008). Dataene ble samlet inn to år etter programslett, noe som innebærer muligheter for å se på langtidseffektene av programmet. For det første viste analysen at de fleste prosjekter var videreført to år etter prosjektslett. Det var også bred støtte til videreføring fra politisk hold i kommunene, noe som begrunnes med reduksjon i hospitsutgifter for kommunene og bedret forhold for rusmisbrukere. Analysen mener også å avdekke en større aksept for rusmisbrukeres rett til et sted å bo, og flere fremhever at det i fremtiden må satses mer på å få rusmisbrukere over i vanlig bolig fordi mange har betenkeligheter med å fortsette utviklingen med spesialboliger. Også her påpekes det fra flere at mangel på bolig er den største flaskehalsen med tanke på å bedre situasjonen, og flere peker i den sammenheng på behov for endrede retningslinjer fra husbanken med tanke på tilskuddsordninger. Andre trekker frem problemer knyttet til "dobbeltdiagnostiserte" (psykiatri og rus) og det pekes på at ungdom er en utsatt gruppe. Mange stiller seg skeptisk til kollektivform på boligtilbudet fordi det i verste fall kan bidra til en forverring av situasjonen for ungdommen. Til slutt påpekes det at forskjellige individuelle ønsker og behov blant brukergruppen fører til at bolig og bosituasjon i større grad må tilpasses den enkelte.

Bo og tjenestetilbudet til bostedsløse ble kartlagt i 2005 (Drøpping, 2005). Alle kommunene i undersøkelsen har behov for midlertidig botilbud for sine innbyggere og mange av kommunene har vanskelig med å nå målet om maksimalt tre måneder i midlertidig botilbud. Videre viser studiene at små og mellomstore kommuner ofte har vanskeligheter med å innfri brukerens lovfestede rett til en individuell plan, da særlig med henvisning til lite personale, for lite spisskompetanse og hensyn til andre oppgaver.

Sammenhengen mellom fengselsopphold og bostedsløshet vises i flere studier, i første omgang av Evelyn Dyb (Dyb 2006; Dyb m. fl. 2006). Disse studiene viser at det er behov for et tilbud om en mer varig oppfølging av personer som soner fengselsstraff. Det anbefales å åpne opp for større fleksibilitet når det gjelder å gi bistand til bolig under fengselsopphold, og det fremgår at det er et overhengende behov for flere kommunale boliger for tidligere innsatte. Dyb anbefaler videre at boligarbeidet bør sees i sammen-

heng med andre tjenester. Forhold som arbeid, aktiviteter, rusavhengighet og psykiske lidelser kan alle ha betydning for boligsituasjonen og boligarbeidet må starte tidligere enn det ofte gjør i dag.

Riksrevisjonen (2008) peker i sin undersøkelse på mange svakheter knyttet til kommunale boliger. Dette påpekes også i Barstad m. fl. (2006). Det er mange utfordringer og mange vanskeligstilte som venter på å få tildelt bolig. Riksrevisjonens studie viser også at de aller fleste kommuner må benytte seg av midlertidige boløsninger over kort eller lengre tid. I tillegg bor mange vanskeligstilte ikke godt eller trygt. Mange kommunale boliger er i dårlig fysisk stand og det er mange utfordringer knyttet til bomiljøet.

4.4.4 *Flyktninger/etniske minoriteter*

Kunnskapsoversikten avdekker få evalueringer av tiltak rettet mot etniske minoriteter. Det fremgår å være relativt mye kunnskap om særskilte utfordringer for etniske minoriteter, men lite om tiltak rettet spesielt mot dem som målgruppe. Det kan påpekes at virkemidlene som virker i et marked også til en viss grad kan sies å være rettet mot etniske minoriteter, men i Brodtkorb og Østby (2009) oppgir de ansatte i sosialtjenesten i Oslo at tiltakene rettet mot boligproblemer for minoritetsbefolkningen er for få og for dårlige. Berg m. fl. (2009) viser også som tidligere nevnt at det savnes en helhetlig boligsosial planlegging med tanke på integrering av flyktninger.

4.4.5 *Eldre*

Likeledes later det å være lite kunnskap om tiltak rettet mot eldre som målgruppe. Sandlie m. fl. (2006) ser på boforhold for pensjonister med bostøtte. Studien viser at forskjellen mellom boforholdene til pensjonister med inntekter under 1,3 ganger minstepensjonen og pensjonister med inntekter over dette nivået, som samtidig fikk bostøtte ikke er store. Likevel er det en tendens til at de med de laveste inntektene bor i litt mindre boliger. Pensjonister med bostøtte bor også i mye større grad enn andre pensjonister i leide boliger. Svært få pensjonister med bostøtte bor imidlertid i boliger som mangler grunnleggende fasiliteter som bad/wc og kjøkken.

4.4.6 *Psykiske lidelser*

Skog Hansen og Ytrehus (2005) kartlegger udekkede bo- og tjenestebehov blant personer med psykiske lidelser og viser at det er en varierende oversikt og praksis i kommunene for registrering av bolig og tjenestebehov hos personer med psykiske lidelser. Tallene fra undersøkelsen viser at det er et snitt på 0,13 institusjonspasienter pr. 1000 innbygger med behov for bolig. Det er ellers 0,70 pr 1000 som mangler bolig. Oslo ser ut til å ha en større andel brukere med stort hjelpebehov og gruppen med dobbeldiagnoser (rus og psykiske lidelser) fremheves som en gruppe som ikke får den hjelpen de trenger.

Bolig og oppfølgingstjenester i bosituasjonen for psykisk vanskeligstilte (Holm 2006) er en studie av fire kommuners oppfølging av intensjonene i opptrappingsplan for psykisk helse. Studien viser at kommunene følger tett opp intensjonene i opptrappingsplanen i sine plandokumenter og målformuleringer. Studien viser også at valg og strategi i forhold til boalternativer varierer noe, eksempler vil kunne være selvstendige boliger, samlokaliserte boliger eller bofellesskap. For alle casene fant Holm at booppfølging er sentralt, særlig for de vanskeligst stilte. Han understreker også viktigheten av supplerende tjenester og oppfølging utenfor boligen.

Taksdal (2006) viser at for personer med psykiske lidelser, representerer sjeldent institusjonsopphold et kritisk brudd. Det viktigste bruddet for personer med psykiske lidelser later til å være å flytte inn i egen bolig. Deler av apparatet synes å være bygget på mangelfulle kunnskaper om og forståelse av brukernes liv og Taksdal fremhever et sted å bo som avgjørende for brukernes livskvalitet. Derfor bør det være et helt selvstendig mål for bistand. Skog Hansen (2007) viser at et godt bo- og oppfølgingstilbud kan være starten på et bedre og verdigere liv. Derfor må det å gi et varig boltilbud være et selvstendig mål for psykisk syke. Taksdal (2006) mener at i stedet for å sette opp hvilke

kriterier som kvalifiserer til et bestemt boligtilbud, må tiltaksapparatet klargjøre hva slags bosituasjon som kan være egnet for den enkelte ut fra hans eller hennes problemer og ressurser. Det trengs en mer offensiv sosial boligpolitikk for å forebygge utstøting fra boligmarkedet. Det er også, i følge Taksdal, behov for et større og mer variert landskap av botilbud, med ulike grader av bistand og oppfølging. Kunnskapene som er ervervet av brukere, pårørende og de nærmeste hjelperne bør videre systematiseres og danne utgangspunkt for politikkutforming og utvikling av tiltak og tilbud.

4.4.7 *Oppsummering*

Denne gjennomgangen har vist at behovet for individuelt tilpassede tiltak er et mantra som går igjen med tanke på organisering av boligsosiale virkemidler. Dette later til å være et tema som vies stor oppmerksomhet, selv om det er presentert få positive eksempler på dette. Det pekes også på mangel på samhandling og sammenheng mellom ulike virkemidler og mellom ulike etater og aktører.

Videre viser kunnskapsstatusen at mange vanskeligstilte ikke omfattes av, eller ikke får tilgang til de boligsosiale virkemidlene. Det trekkes frem at det er lite samspill mellom bostøtte, boligtilskudd og startlån.

Å skaffe flere boliger og kvaliteten på kommunale boliger fremheves som de største utfordringene i forhold til bostedsløse. Her fremheves det også at det er behov for bedre samarbeid mellom aktører. For etniske minoriteter og eldre er det lite evalueringer av konkrete tiltak. Kunnskapsstatusen viser imidlertid at det er behov for individuelle tiltak rettet mot etniske minoriteter, og at det blant eldre er en tendens til at de med de laveste inntektene bor i litt mindre boliger. Blant personer med psykiske problemer fremheves behovet for en mer offensiv boligpolitikk og fremskaffe et varig botilbud.

4.5 **Norge i et komparativt perspektiv**

Avslutningsvis i kunnskapsoversikten ser vi på situasjonen til vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge i et komparativt perspektiv. Vi ønsker altså å belyse hva som kjennetegner situasjonen til vanskeligstilte på boligmarkedet i Norge sammenlignet med situasjonen i andre sammenlignbare land.

Det fremgår av kunnskapsoversikten at forskning som ser på situasjonen i Norge i et internasjonalt perspektiv i stor grad har adressert bostedsløshet og strategier for å motvirke bostedsløshet. Flere av bidragene er forfattet av Dyb, og et av hennes bidrag sammenligner spørsmål knyttet til hjemløshet i nordiske og baltiske land (Dyb, 2009). Dette bidraget drøfter og sammenligner hvordan hjemløshet/bostedsløshet konseptualiseres i de ulike landene. Hun påpeker at hjemløshet ikke er et statisk begrep, og at innholdet i begrepet kan variere i ulike land. Dette problematiserer ifølge Dyb bruk av statistikk som kilde til kunnskap om omfanget av hjemløshet, da det eksempelvis ikke er gitt om det dreier om personer som er hjemløse over en kort periode, eller om det dreier seg om hjemløse som tilbringer flere år som hjemløse.

Et annet bidrag, "The Effectiveness of Homeless Policies – Variations among the Scandinavian Countries", diskuterer likheter og forskjeller mellom Norge, Sverige og Danmark når det gjelder hjemløshetspolitikk og effektiviteten av denne (Benjaminsen og Dyb, 2008). Fokus i dette bidraget er således rettet mot de strategiene som ligger til grunn for arbeidet med å imøtekomme problematikken knyttet til hjemløshet/bostedsløshet. Artikkelen viser at det er betydelige forskjeller imellom, men også innad i, de tre landenes hjemløshetsstrategier. I Danmark og Norge dominerer "Housing first" og "normaliseringstanken", mens "trappetrinnmodellen" dominerer i Sverige. Samtidig fremgår det at disse modellene tillegges ulik vekt også innad i landene, avhengig av for eksempel hvor i landene man befinner seg. Artikkelen peker videre på at et tilstrekkelig antall offentlige boliger ikke er ensbetydende med at de som trenger det får en bolig. Boligsektorens overordnede *struktur* er avgjørende, da den legger føringer på hvilke strategier og tiltak som rettes mot hjemløse.

Fellestrekk i landenes nasjonale strategier er et fokus på målrettede tjenester, fleksible tjenester, og forebyggende tiltak. I Sverige er det også en bevegelse mot "Housing first". En utfordring for alle landene er derimot en generell mangel på boliger (Benjaminsen og Dyb, 2008).

Det foreligger også forskning som beskriver og sammenligner erfaringer fra to distinkte velferdsregimer – den liberale og den sosialdemokratiske – med tanke på styring og implementering av strategiske planer om å redusere hjemløshet (Benjaminsen m. fl. 2009). Det fremgår at "Housing first"-prinsippet står tungt i begge velferdsregimene, selv om prinsippet tolkes noe annerledes i de to regimene. Et spesielt fokus på generell boligpolitikk og en rettighetsbasert tilnærming ser ut til å være dominerende i de liberale regimene, mens et fokus mot de mest marginale gruppene og utvidede sosiale tjenester for disse gruppene er mer dominerende i de sosialdemokratiske regimene som finnes i land som Norge, Sverige og England.

4.5.1 *Oppsummering*

Gjennomgått forskning om Norge i et komparativt perspektiv handler stort sett om situasjonen for bostedsløse i Norge sammenlignet med i andre nordiske og baltiske land. Forskningen viser betydelige forskjeller i bostedsløshetspolitikk og at i Norge står "Housing first" og normaliseringstanken sterkt. Bostedsløshetspolitikken i Norge likner dermed mer på politikken i Danmark enn i Sverige, der "trappetrinnsmodellen" forstås å ha vært dominerende. Fellestrekk blant de nordiske landene handler om at alle jobber med målrettede tiltak, fleksible tjenester og forebyggende tiltak.

5. SYSTEMATISERING AV KUNNSKAP

I dette kapitlet foretar vi en systematisering av kunnskapen som avdekkes av kunnskapsoversikten. Først ser vi på sammenhengen mellom kunnskapen som avdekkes og det analytiske rammeverket som legges til grunn av Husbankens refleksjonsnotat. Deretter foretar vi en vurdering av kunnskapen med utgangspunkt i hvilke forskningsmetoder som er benyttet og hvilke forskningsmiljøer som har benyttet dem. Et sentralt formål i dette kapitlet er å drøfte den kunnskapen som er presentert i foregående kapittel, og komme frem til hva som kjennetegner forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet fra 2004-2010. Dette benyttes som et grunnlag for å identifisere behov for videre kunnskap på feltet.

5.1 Systematisering av kunnskap med utgangspunkt i matrisen

Gjennom hele arbeidet med kunnskapsstatusen har Husbankens refleksjonsnotat (2010) vært et nyttig verktøy for å kunne operasjonalisere det boligsosiale feltet. Elementer i notatet er som beskrevet i kapittel 3 blitt benyttet som et analytisk rammeverk, og ble eksempelvis benyttet aktivt i formulering av søkeord for søk etter litteratur. I dette kapitlet foretar vi en systematisering av den kunnskapen som har kommet frem av litteratursøkene og -studiene.

Et første steg i denne systematiseringen dreier seg om å plassere litteraturbidragene i relevante kategorier. En sentral utfordring i dette arbeidet har sammenheng med at Husbankens operasjonalisering ikke kan fange opp alt, og at det vil være relevante temaer og forhold som faller utenom og *imellom* kategoriene. Rambøll har derfor plassert enkelte litteraturbidrag i flere kategorier. Formålet med dette første steget er å få et overblikk over hvilke kategorier som er godt dekket, og hvilke som er mindre godt dekket, av eksisterende forskningslitteratur.

Tabell 5.1 gir en oversikt over antall bidrag som har blitt plassert i de ulike kategoriene i matrisen.

Tabell 5.1: Systematisering i forhold til matrisen

	Boligen	Beboeren	Bistand
Det konkrete	IIII	IIII IIIII IIIII IIIII	IIII IIIII
Den nære konteksten	III	III	III
Kommunen	IIII II	III	IIII IIIII IIIII
Regionen	I	II	II
Nasjonen	IIII IIIII III	IIII	IIII IIIII IIIII
Boligfeltet som del av velferdssamfunnet	IIII II	I	II

Som nevnt må det tas forbehold om at denne oversikten ikke fanger opp alle relevante temaer og forhold, og at det vil være temaer og forhold som faller både utenom og imellom kategoriene. Likevel vurderer vi at oversikten kan fungere som et utgangspunkt for videre drøftinger om hva slags kunnskap vi er i besittelse av, og hva slags kunnskap vi har mer behov for.

En gjennomgang av oversikten viser at det foreligger noe kunnskap i krysningspunktet mellom grunnkategorien "boligen" og det empiriske nivået "det konkrete". Det fremgår at det er relativt mye forskning som sier noe om fysiske transformasjoner av byområder, og hvordan dette påvirker valg og muligheter på boligmarkedet. Det foreligger en del forskning om boforhold i byområder, og om klassiske transformasjonsprosesser som gentrifisering og fortetting av byrom. På det empiriske nivået "det konkrete" ser vi at de siste seks årene har vært produsert mye kunnskap på området "beboeren". Denne typen forskning er i stor grad forskning rettet mot å få økt forståelse for de ulike brukergruppene som beskrives av forskningen fra 2004 til 2010; eldre, unge, psykisk syke, bostedsløse og flyktninger/etniske minoriteter. Vi ser ut til å ha varierende kunnskap

skap om de ulike gruppene. Et poeng som fremheves her, er at det foreligger relativt lite forskning som befinner seg i rommet mellom "boligen" og "beboeren", og som eksempelvis kunne pekt på betydningen av en "god" eller "dårlig" bolig for en gitt beboer.

I forrige kapittel ble det foretatt et skille mellom hvilke ønsker, behov og utfordringer de ulike gruppene står ovenfor på den ene siden og virkemidler rettet mot de ulike gruppene på den andre siden. Det fremgår av kunnskapsoversikten at det er relativt lite forskning som konsentrerer seg om tiltak og virkemidler rettet mot målgruppene eldre og flyktninger/etniske minoriteter. Det foreligger mer forskning om disse målgruppenes behov og ønsker knyttet til bolig.

Det er plassert noen bidrag i krysningspunktet mellom det "det konkrete" og "bistand", og flere av disse bidragene er også plassert under grunnkategorien "beboeren". Enkelte av forskningsbidragene dreier seg om beboeres behov for individuell oppfølging. Et punkt som Rambøll imidlertid vurderer at det er verdt å merke seg når det gjelder forskning om tiltak for ulike brukergrupper, er at disse studiene ser ut til å si relativt lite om er hvilken konkret effekt de ulike tiltakene har for den enkelte bruker. Det er et gjennomgående fokus på innretting og organisering av tiltakene, og mindre fokus på hvilken betydning et godt bo- eller oppfølgingstilbud har for den enkelte bruker. Et gjennomgående budskap i forskningen er at det er nødvendig å få til individuelt tilpassede tjenester, samtidig som det i liten grad fremgår å være kartlagt hva individuelt tilpassede tjenester kan føre til av endring/utvikling hos brukeren.

Det er plassert relativt få bidrag på det empiriske nivået "den nære konteksten". Dette nivået handler om hva som skjer mellom boligene og mellom beboerne. Det foreligger relativt lite forskning knyttet til spørsmål om segregering, diversitet og tilhørighet. For eksempel har vi i liten grad funnet forskning som tar for seg temaet naboskap, eller som ser på sammenheng mellom bolig og identitet. Dette siste temaet er interessant med tanke på betydningen av boligen for en persons evne og mulighet til å ta del i samfunnet, og vil berøre andre samfunnsområder som arbeid og helse.

Generelt vurderer Rambøll at det er behov for en mer *kontekstsensitiv* tilnærming til å forstå vanskeligstilte på boligmarkedet. Dette reflekteres også av at det er svært få bidrag som er plassert på det empiriske nivået "regionen". Det er få bidrag som tar for seg regionale mønstre og prosesser, og de fleste bidragene legger seg enten på et lavt empirisk nivå, eller på et nasjonalt eller høyere teoretisk nivå. Det vurderes å være behov for å trekke relevante kontekster og sammenhenger inn i forskningen i større grad. Mange av bidragene kan forstås å være fokuserte på mer eller mindre avgrensede områder, som eksempelvis virkemidler rettet mot vanskeligstilte på boligmarkedet. Dette kan ha sammenheng med at mye av forskningen kan klassifiseres som oppdragsforskning, som er bestilt av en formell oppdragsgiver. Forskningen blir således konsentrert om de fenomener og forhold som oppdragsgiver ønsker og trenger kunnskap om, og andre nærliggende fenomener og forhold kan bli vurdert som irrelevante. Økonomiske og tidsmessige rammer kan også ha en avgrensende funksjon på forskningen.

Når det gjelder regioner, vil disse som geografiske områder bidra til å generere kontekster som boligsosiale virkemidler virker innenfor. Osloregionen er den regionen det later til at vi vet mest om, mens ingen av de inkluderte bidragene (bortsett fra de som ser på nasjonalt representativt utvalg) er basert på data innsamlet nord for Trondheim⁴. En mulig innfallsvinkel til videre forskning på dette området, kan være å fokusere på hvilke utfordringer og muligheter som ligger i rurale områder når det gjelder fremskaffelse av bolig for vanskeligstilte på boligmarkedet. Det fremgår at presset på boliger minker jo lenger man kommer fra sentrale strøk, og det bør derfor være muligheter for å utnytte boligmassen i rurale strøk i større grad. Dette vil kunne være et interessant

⁴ Rambøll utelukker ikke at det er foretatt mindre studier som baserer seg på data innsamlet nord for Trondheim, men som ikke er blitt inkludert i denne kunnskapsoversikten.

kunnskapsfelt sett i lys av at den største utfordringen i arbeidet med å bosette ulike grupper vanskeligstilte fremgår å være tilgangen på boliger.

På det empiriske nivået "kommunen" foreligger en del forskning som dreier seg om boligen. Dette dreier seg i stor grad om bruk av kommunale boliger som boligsosialt virkemiddel og organiseringen av dette arbeidet. I krysningspunktet mellom "kommunen" og "bistand" er det også plassert en del litteratur som omhandler vurdering av bistand, det vil si vurdering av bistand som er kanalisert gjennom kommunene. Kommunen er den mest sentrale utføreren av den sosiale boligpolitikken i Norge, og det er således ikke overraskende at dette empiriske nivået er godt dekket av eksisterende forskning.

Det er på det nasjonale nivået det samlet sett er plassert mest forskning. Dette indikerer at hovedtyngden av forskning i kunnskapsstatusen er evalueringer av nasjonale tiltak og identifisering av mønstre på et nasjonalt nivå. Vi vurderer denne kunnskapen som et essensielt grunnlag og vurderer at det er viktig å fortsette å se på nasjonale tendenser og trender.

Det foreligger også en del kunnskap som tar opp temaet "boligfeltet som en del av velferdssamfunnet". Det er enkelte bidrag som diskuterer boligens posisjon i velferdssamfunnet. Men igjen er det relativt lite forskning som viser hva boligsosiale tiltak som for eksempel en kommunal bolig betyr for den enkelte bruker, for eksempel når det gjelder inkludering i arbeidsmarkedet eller helse. Vi vurderer at det i større grad kan og bør initieres forskning som utforsker disse forbindelsene i større grad. Hvilken betydning har en egnet bolig for en beboers muligheter til å få varig arbeid? Hvilken betydning har en egnet bolig for en beboers muligheter til å utvikle bedre helse? Dette er spørsmål som vi vurderer bør vies større oppmerksomhet i videre forskning.

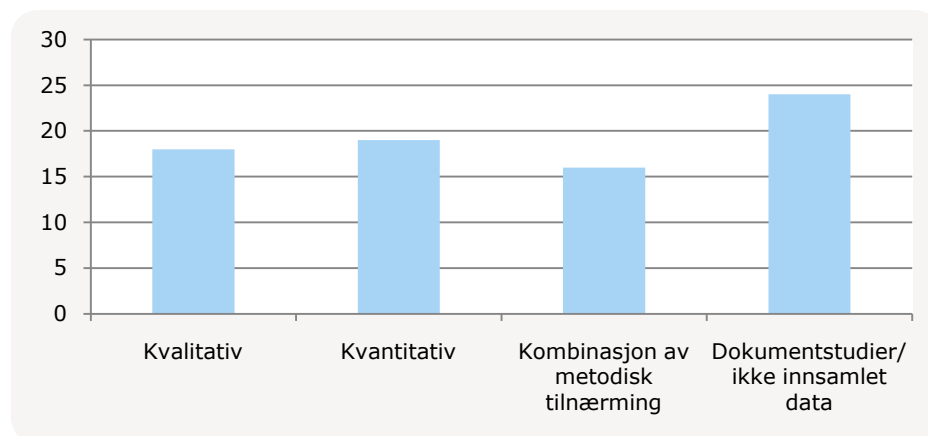
5.2 Vurdering av kunnskap

I dette avsnittet foretar vi en vurdering av kunnskapen som presenteres i kunnskapsoversikten med utgangspunkt i hvilke forskningsmetoder som er benyttet og hvilke forskningsmiljøer som har produsert kunnskapen.

5.2.1 *Metodiske betraktninger*

Det ble i den forrige kunnskapsstatusen etterlyst mer kvantitativ forskning som kunne understøtte den til da primært kvalitative forskningen. En gjennomgang av de dokumentene vi har studert i denne kunnskapsoversikten indikerer at det har kommet vesentlig flere kvantitative studier. Det fremgår å være omtrent like mange kvantitative studier som kvalitative. I tillegg er det en del studier som kombinerer bruk av både kvalitative og kvantitative metoder. Det bidrar i en stor grad til å styrke grunnlaget for kunnskapsstatusen og det finnes et langt større grunnlag for generiske føringer på det boligpolitiske feltet i dag enn for seks år siden. Samtidig kan Norge forstås som fragmentert, med til dels store lokale variasjoner. Dette betyr at det også er store variasjoner blant brukergruppene. Figur 5.1 viser hvilke forskningsmetoder som er benyttet til å produsere den kunnskapen som avdekkes i kunnskapsoversikten.

Figur 5.1: Oversikt over benyttede metoder

Kvantitative metoder brukes både for å kunne gi noen generiske sannheter om det boligsosiale feltet og for å gjøre inngående casestudier. Da suppleres gjerne kvantitative data med kvalitative intervjuer. Det fremgår at eksisterende forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet er basert på kvalitative metoder, kvantitative metoder, en kombinasjon av disse samt dokumentstudier eller analyse av annen data. Det er dermed benyttet et bredt tilfang av metoder i produksjonen av eksisterende kunnskap.

5.2.2 *Forskningsmiljøenes kunnskapsområder*

Fra kunnskapsoversikten kan vi også til en viss grad utlede hvilke miljøer som har produsert kunnskap på ulike felt. Denne kategoriseringen kan ikke leses som en fullstendig oversikt over kompetanseområder i de ulike miljøene, men som en kortfattet fremstilling av hvor vi har hentet hovedtyngden av kunnskap fra. Det er i hovedsak tre store miljøer på forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet. Disse er NIBR, NOVA og FAFO. Disse miljøene har til dels ulike, men samtidig overlappende kompetansefelt, og det er en utfordring å sette merkelapper på de ulike miljøene. Dette er likevel foretatt med det formål å skissere miljøenes "profiler", basert på hvilke områder forskningen deres fra 2004 til 2010 later å være konsentrert om.

Våre analyser viser at sentrale kunnskapsfelt hos FAFO i hovedsak er kunnskap om eldre, bostedsløse, personer med psykiske lidelser og organisering av boligsosiale virkemidler. Hos NIBR har vi avdekket kunnskap om bostedsløshet, innvandring og integrering samt boligmarkedet, i tillegg til kunnskap om fysisk boligkvalitet, boligpolitikk og organisering av boligsosiale virkemidler. NOVA står for hovedtyngden av presentert kunnskap om unge på boligmarkedet og flyttemønstre. I tillegg til har NOVA produsert kunnskap om fysisk boligkvalitet, boligpolitikk, forholdet mellom bolig og levekår og organisering av boligsosiale virkemidler.

Andre viktige bidrag er hentet fra enkeltpersoner eller mindre forskningsmiljøer. Eksempler på dette er NTNU, der Berit Berg er en sentral forsker på innvandring og integrering, Høgskolen i Buskerud, der Siri Ytrehus har produsert kunnskap om eldre og boligmarkedet og Universitetet i Oslo, der Terje Wessel er en sentral forsker på spørsmål som segregasjon, integrering og diskriminering på boligfeltet.

Det fremgår altså at forskningen om vanskeligstilte på boligmarkedet i stor grad er produsert av forskere fra anerkjente forskningsinstitusjoner og -miljøer. Vi vurderer dette som et kvalitetsstempel på forskningen, samtidig som dette indikerer at kompetansen er spredt på et relativt lavt antall aktører. I tillegg fremgår det at forskningsfeltet er preget av oppdragsforskning, det vil si forskning som er gjennomført for offentlige oppdragsgivere.

5.3 Kunnskapsbehov

Avslutningsvis drøfter vi hvilke områder som vurderes å være godt og mindre godt dekket av eksisterende forskning, og hva som kjennetegner både den kunnskapen vi er i besittelse av og den vi har behov for. Overordnet sett viser kunnskapsoversikten at det eksisterer mye forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet, og det fremgår at denne forskningen er basert på både kvantitativ og kvalitativ metodikk, eller på en kombinasjon av disse. Videre fremgår det at forskningen er produsert av betydelige og anerkjente forskningsmiljøer. Likevel er det visse aspekter ved forskningen som fremstår som utfordrende, og som Rambøll vurderer at det er nødvendig å fokusere nærmere på.

Som et utgangspunkt for denne avsluttende drøftingen ønsker vi å ta fatt i hva som ligger i begrepet *forskning*. I denne sammenheng ønsker vi å benytte OECDs forståelse av begrepet forskning og utviklingsarbeid (FoU). Forskning og utviklingsarbeid er definert som kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser (NIFU, 2004).

Begrepet forskning og utviklingsarbeid forstås å dekke tre aktiviteter som er relevante i denne sammenheng; grunnforskning, anvendt forskning og utviklingsarbeid. *Grunnforskning* er forstått som eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å fremskaffe ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta, uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk. *Anvendt forskning* er også virksomhet av original karakter som utføres for å fremskaffe ny kunnskap. Imidlertid er anvendt forskning primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser. *Utviklingsarbeid* er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot å innføre nye eller vesentlig forbedrede produkter og tjenester (NIFU, 2004).

Ut fra en skala som går fra grunnforskning, via anvendt forskning, til utviklingsarbeid, kan majoriteten av forskningsbidragene i denne kunnskapsoversikten vurderes å befinne seg nærmere anvendt forskning og utviklingsarbeid enn grunnforskning. Eksisterende forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet er primært rettet mot bestemte mål eller anvendelser, og kan forstås å være utledet av et underliggende behov eller ønske om å forbedre tjenester og virkemidler. I Husbankens refleksjonsnotat knyttes dette til at forskning ofte er forankret i gjeldende rammer og mål, og at dette kan føre til at forskningen preges av forsøk på å oppnå direkte nytteeffekter og forbedringer (Husbanken, 2010). Grunnforskning ligger derimot nærmere den forskningen som Husbanken forstår å dreie seg om et mer åpent ønske om å bidra til forståelse, innsikt og refleksjon – eventuelt et kritisk ønske om å utfordre gjeldende sannheter (Husbanken, 2010).

Den tilsynelatende mangelen på grunnforskning kan dermed ha sammenheng med at det foreligger relativt *lite kritisk forskning som utfordrer gjeldende sannheter*. Et relevant spørsmål i denne forbindelse er om det bør være noe mål i seg selv at forskning skal eller bør utfordre gjeldende sannheter. Etter vår oppfattelse vil det være sentralt at forskningen til en viss grad undersøker de premissene som ligger til grunn for den sosiale boligpolitikken i Norge, om enn ikke bare for å bekrefte eller avkrefte at politikken fortsatt er aktuell og relevant for de problemstillingene som den er ment å imøtekomme. En måte å nærme seg slik forskning, er å undersøke hvilke effekter politikken har på de personer og hushold som den er rettet mot. Har vi de rette virkemidlene med tanke på utfordringene blant ulike grupper brukere, og med tanke på handlingsrommet til kommunene som utførere? Med dette beveger vi oss mot å definere behov for videre forskning.

Generelt vurderer Rambøll at det foreligger *lite forskning som viser hvilke effekter boligsosiale virkemidler har for individene*, det vil si hvilke effekter virkemidlene har for de som benytter seg av virkemidlene, eller for de som av ulike årsaker ikke benytter seg

av dem. Hvilken betydning har for eksempel en kommunal bolig for en beboers muligheter for videre utvikling når det gjelder økonomi, helse og/eller muligheter for arbeid? Denne typen spørsmål vurderes å være lite behandlet i den gjennomgåtte forskningen.

Samtidig kan det være *behov for mer kontekstsensitiv forskning* som i større grad trekker inn relevante kontekster og sammenhenger. En stor del av forskningen preges av et relativt avgrenset fokus på utvalgte fenomener. Vi så i forrige avsnitt at enkelte bidrag ble plassert i flere kategorier, som eksempelvis under både "beboer" og "bistand". Samtidig vurderes det å være få bidrag som utforsker forbindelsene og sammenhengene mellom kategoriene. For eksempel: Hva slags bistand, i kombinasjon med hva slags bolig, er hensiktsmessig for ulike beboere? Et relativt avgrenset fokus kan ses i sammenheng med at det mye av forskningen kan defineres som oppdragsforskning, og preges dermed av begrensede rammer (tid/økonomi) som igjen kan være begrensende på forskningen.

En mulig innfallsvinkel til mer kontekstsensitiv forskning, dreier seg om utforskning av forbindelsene mellom bolig som velferdsgode og andre tilgrensede velferdsgoder som arbeid og helse. En strategi som kan bidra til å legge til rette for forskning som ivaretar slike forbindelser, vil være samarbeid mellom departementer, etater og organer som bestiller forskning og som dermed utformer forskningens overordnede rammer. Samtidig kan oppdragsgivere legge til rette for mer kontekstsensitiv forskning ved å gi oppdragstakere handlingsrom til å utforske de sammenhengene som oppdragstakerne vurderer som relevante.

I forrige kunnskapsoversikt ble det etterlyst en *mer dynamisk tilnærming* til forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet (Hellevik og Nordvik, 2004). Rambøll vurderer at man ved å gå dypere inn i tematikk omkring effekter av politikk og virkemidler på bo- og livssituasjonen til brukere, og ved å gå bredere ut når det gjelder å trekke inn relevant kontekst, kan komme nærmere det dynamiske perspektivet. Et nærliggende tema er forståelsen av sentrale begreper som benyttes på både forsknings- og praksisfeltet, som for eksempel begrepet *vanskeligstilte på boligmarkedet*. Det fremgår av den foreliggende kunnskapsoversikten at vanskeligstilte på boligmarkedet omfatter ulike grupper personer og hushold, som i lengre eller kortere perioder vil kunne ha behov for bistand til å tilegne seg en bolig eller til å bo i en bolig. En tydeligere forståelse av hvilke prosesser og mekanismer som fører til at personer og hushold blir en del av kategorien vanskeligstilte på boligmarkedet vil kunne bidra til at man kommer lenger i operasjonaliseringen av begrepet. En drøfting og videreutvikling av sentrale begreper kan bidra til en mer felles forståelse av begrepsapparatet, og dermed et mer helhetlig og sammenhengende forsknings- og praksisfelt.

5.3.1 *Veien videre*

Det vurderes på bakgrunn av litteraturgjennomgangen å være en overvekt av anvendt forskning på det boligsosiale feltet. Denne forskningen kan kjennetegnes ved at den fokuserer på organisering, innretting og omfang av virkemidler og tiltak, og på hvilke endringer og utbedringer som eventuelt bør iverksettes med hensyn til dette. Spørsmålet er hvor nyttig denne forskningen er, dersom den ikke samtidig undersøker og *utfordrer* de grunnleggende premissene som ligger til grunn for gjeldende praksis. Er det tilstrekkelig å få kunnskap om hvordan virkemidlene fungerer? Eller er det behov for mer kunnskap om hvorfor nettopp disse virkemidlene blir benyttet i den sosiale boligpolitikken? Det er ikke slik at det ene kunnskapsområdet utelukker det andre, tvert imot kan disse kunnskapsområdene forstås å utfylle hverandre. Dersom forskningen skal bidra med kunnskapsbaserte premisser for norsk boligpolitikk, kan det være nødvendig at forskningen går enda et steg lenger, forbi og utenfor de rammer som omgir anvendt forskning.

Videre fremmer dette spørsmål om i hvilken grad det er rom for at forskningsmiljøer kan forfølge spørsmål som kan forstås som kritiske til den sosiale boligpolitikken. Er det rom for at forskere stiller de kritiske spørsmålene i gjennomføringen av relevante

forskningsoppdrag? Er oppdragsgivere interessert i at slike kritiske spørsmål utforskes og forfølges? Kritiske spørsmål kan være vanskelige å håndtere, særlig dersom de går på tvers av gjeldende føringer og strukturer. Derfor kan det være hensiktsmessig å se til alternative arenaer til oppdragsforskning, når det gjelder å stimulere den kritiske forskningen. En verdifull tilvekst til forskningen på det boligssosiale feltet, vil være forskning som står mer løsrevet fra, og uavhengig av, forvaltere og beslutningstakere.

Spørsmålet er: Hva er mest nyttig og anvendbart av på den ene siden forskning som utelukkende ser på effekter og forbedringer av eksisterende systemer og virkemidler, og på den andre siden forskning som ser på de mer underliggende strukturene og problematiserer mål og praksiser? Svaret er at ingen av disse forskningsområdene er tilstrekkelig alene, men at de til sammen kan bidra til et godt kunnskapsgrunnlag for videre utvikling og utforming av den sosiale boligpolitikken i Norge. Dette er et sentralt spørsmål som involverte aktører bør ta stilling til dersom det boligsosiale feltet skal kunne etableres som et fullverdig og selvstendig forskningsfelt som også er opphav til verdifull kunnskap i et mer helhetlig og velferdsmessig perspektiv.

6. LITTERATURLISTE

Astrup, K.C. & Holm, A. (2009) *Utkastelser og tvangssalg*. NIBR.

Barstad, A., Havnen, E., Skarðhamar, T., & K. Sørli. (2006) *Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst*. SSB.

Barlindhaug, R., Jukvam, D., Sørli, K. & I. Texmon (2010) *Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer*. NIBR.

Barlindhaug, R. & Astrup, K.C & B. Nordahl. (2009) Lavinnskuddsboliger - et egnet virkemiddel i boligpolitikken? *Praktisk økonomi & finans*, 26 (2) s. 23-36.

Barlindhaug, R. & Astrup, K.C. (2008) *Samspillet mellom bostøtte, boligtilskudd og startlån*. NIBR.

Barlindhaug, R. (red.) (2005) *Storbyens boligmarked - drivkrefter, rammebetingelser og handlingsvalg*. Scandinavian Academic Press/Spartacus Forlag. Oslo.

Benjaminsen, L., Dyb, E. & E. O'Sullivan. (2009) The Governance of Homelessness in Liberal and Social Democratic Welfare Regimes: National Strategies and Models of Intervention. *European Journal of Homelessness* 3 s. 23-51.

Benjaminsen, L. & Dyb, E. (2008) The Effectiveness of Homeless Policies: Variations among the Scandinavian Countries. *European Journal of Homelessness* 2 s. 45-67.

Berg, B., Torshaug, K. & M. Valenta. (2009) *Bosetting av enslige voksne flyktninger - utfordringer og muligheter for rask og god besetting*. NTNU.

Brevik, I. & Schmidt, L. (2005) *Slik vil eldre bo: En undersøkelse av framtidige eldres boligpreferanser*. NIBR.

Brodtkorb, E. og Rugkåsa, M. (red.) (2007) *Under tak – mellom vegger. Perspektiver på boligens betydning i velferdsstaten*. Gyldendal Akademisk. Oslo.

Brodtkorb, E. & Østby, L. (2009) *Boligproblemer for innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn: sosialtjenestens problemforståelse, tiltaksrepertoar og muligheter*. Diakonhjemmet.

Brønne, I.H. (2007) *Boligsosialt arbeid som helhet, samarbeid og individuell oppfølging. Evaluering av prosjekt Bolig med nogo attåt*. Diakonhjemmet.

Danielsen, K & Gulbrandsen, L. (2008) *Flytting i nytt land. Flyktningers bosetting og flytting tidlig på 2000-tallet*. NOVA.

Drøpping, J.A. (2005) *Bo- og tjenestetilbud for bostedsløse*. FAFO.

Dyb, E. og Myrvold, T.M. (2009) *Omsorgsboliger for psykisk syke - Evaluering av Husbankens arbeid*. NIBR.

Dyb, E., Johannessen, K.H. (2009) *Bostedsløse i Norge 2008 - En kartlegging*. NIBR.

Dyb, E. (2009a) Homelessness in Nordic and Baltic Countries. I: Holt- Jensen, A., & Pollock. E. (Ed.) *Urban Sustainability and Governance: New Challenges in Nordic-Baltic Housing Policy*. Nova Science Publishers. New York. 2009.

Dyb, E. (2009b) Imprisonment: A Major Gateway to Homelessness. *Housing Studies* 24 (6) s. 809-824.

Dyb, E., Johannessen, K.H. & M.K. Helgesen. (2008) *På vei til egen bolig: Evaluering av nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet 2005-2007*. NIBR.

Dyb, E., Brattbakk, I., Bergander, K., Helgesen, J. (2006) *Løslatt og hjemløs: Bolig og bostedsløshet etter fengselsopphold*. NIBR.

Dyb, E. (2006) *Roofless people and use of public place : a study in Oslo*. NIBR.

Dyb, E., Solheim, L.J. & S. Ytrehus. (2004) *Sosialt perspektiv på bolig*. Abstrakt forlag. Oslo.

Fyhn, A. B., Ytrehus, S. (2006a) *Her vil jeg bo! - Boligønsker blant 50-, 60- og 70-åringene i fire lokalområder*. FAFO.

Fyhn, A. B., Ytrehus, S. (2006b) *Bufast, Bjørvika og Benidorm. Boligplaner og boligønsker for eldre år*. FAFO.

Fyhn, A. B. (2006) *Fra kunnskapsoppbygging til mobilisering av ansvar- Underveisevaluering av Samarbeidsprosjektet - færre utkastelser*. FAFO.

Gulbrandsen, L. & Nordvik, V. (2009) Regional Patterns in Vacancies, Exit and Rental Housing. *European Urban and Regional Studies*. 16(4) s.397-408.

Gulbrandsen, L. & Nordvik, V. (2007) *Tilbudet av leide boliger*. NOVA.

Gulbrandsen, L. & Hansen, T. (2007) *Registerdatabase for forskning om boligspørsmål*. NOVA.

Gulbrandsen, L., Nordvik, V., & H.C. Sandlie. (2006) *Boforhold for pensjonister med bostøtte*. NOVA.

Gulbrandsen, L. (red.) (2006) *Bolig og levekår i Norge 2004*. NOVA.

Guttu, J. & Schmidt, L. (2008) *Fortett med vett: Eksempler fra fire norske byer*. NIBR.

Hansen, T., Langsether, Å., Sørvoll, J. (2008) *Fragmentert og koordinert: Organisering av bolig-sosialt arbeid i norske kommuner*. NOVA.

Hansen, T. (2007) Mål, normer og standarder i boligpolitikken. I: Hansen, T. Nordvik, V. & A. West Pedersen. *Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor - en kunnskaps-oversikt*. NOVA.

Hellevik, T., Nordvik, V. (2004) *Forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet. En kunnskaps-oversikt*. NOVA.

Holm, A. (2008) *Boligsamvirkets rolle i boligpolitikken - Med vekt på deres utbyggingspolitiske rolle i dag*. NIBR.

Holm, A. (2006) *Bolig- og oppfølgingstjenester i bostituasjonen for psykisk vanskeligstilte*. Byggforsk.

Holt-Jensen, A., (2009) The Market Oriented and Privatized Housing Culture in Norway. I: Holt-Jensen, A., & Pollock, E. (Ed.) *Urban Sustainability and Governance: New Challenges in Nordic-Baltic Housing Policy*. Nova Science Publishers. New York.

Johannessen, K. H. (2008) *Et liv mellom bygningene: En kvalitativ studie av bostedsløse personers hverdag*. NIBR.

Kemp, P.A. (2007) *Thinking about housing allowances*. Husbanken.

Langsether, Å. & Skarberg A. (2007) *Kommunen som boligeier: Praksis og rutiner ved utleie av kommunalt disponerte boliger*. NOVA.

Langsether, Å. (2005) *Bolig med kommunens bistand*. NOVA.

Narvestad, R. (2008) *Boligkvalitet i et samfunnsperspektiv: en casestudie av 8 nye norske boligprosjekter*. SINTEF.

Nordvik, V. & Sandlie, H.C. (2009) *Utenfor de boligsosiale ordningene*. NOVA.2009.

Nordvik, V. & Aarland K. (2009) On the Path to Homeownership: Money, Family Composition and Low-income Households. *Housing Studies*, 24(1) s. 81-101.

Nordvik, V. & Aarland, K. (2008) *Boligeie blant husholdninger med lave inntekter*. NOVA.

Nordvik, V.(2008) Virkemidler i den boligsosiale politikken. *Plan*, (4) s. 28-32.

Nordvik, V. (2007a) Selektive virkemidler i lokale boligmarkeder. I: Hansen, T. Nordvik, V. & A. West Pedersen: *Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor – en kunnskapsoversikt*. NOVA.

Nordvik, V. (2007b)Tilbudet av leide boliger – fleksibelt eller flyktig. I: Hansen, T. Nordvik, V. & A. West Pedersen. *Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor – en kunnskapsoversikt*. NOVA.

Nordvik, V. (2007c)The Oslo Metropolitan Housing Market. I: Andersson, Å.E., Pettersson, L. & Strömquist, U. (red.). *European Metropolitan Housing Markets*. Springer. Berlin, Heidelberg & New York.

Nordvik, V. (2006) Selective housing policy in local housing markets and the supply of housing. *Journal of Housing Economics*, 15 s. 279-292

Nordvik, V. (2005) *Strategier i produksjon av boligsosiale tjenester*. NOVA.

Ruud, M.E. (2009) *Unges boligpreferanser*. NIBR.

Riksrevisjonen (2008). Dokument nr. 3:8 (2007–2008). *Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet*.

Schmidt, L., Guttu, J., Jukvam, D. & R. Barlindhaug (2009). *Små boliger – en kunnskapsoversikt*. NIBR.

Schmidt, L. (2007) *Fortett med vett - En studie av planprosess og bokkvalitet i fortettingsprosjekter*. NIBR.

Sandlie, H.C., Gulbrandsen, L., & K. Aarland (2010) *Bolig og levekår i Norge 2007*. NOVA.

Sandlie, H.C. (2008a) Ungdommens boligønsker - kulturelle, strukturelle, rasjonelle? *Regionale trender*, (1) s. 9-19.

Sandlie, H.C. (2008b) *To må man være - Om ungdoms boligetablering på 1990 – tallet*. NOVA.

Sandlie, H.C., Skog Hansen, I. L. & S. Ytrehus (2008) *Evaluering av Prosjekt bostedsløse to år etter*. FAFO.

Skog Hansen, I.L. (2009) *Bo- og tjenestebehov hos personer med psykiske lidelser*. FAFO.

Skog Hansen, I.L, Gautun, H., Langsether, Å. & H.C. Sandlie (2008) *Ikke bare å bo*. FAFO.

Skog Hansen, I.L. & Øverås, S. (2007) *Bolig for personer med psykisk lidelse og rusproblematikk*. FAFO.

Skog Hansen, I.L.. (2006) *"The pathway to a permanent home": The Norwegian strategy to prevent and combat homelessness*. Paper presentert på internasjonal konferanse om den norske strategien mot bostedsløse.

Skog Hansen, I.L. & Ytrehus, S. (2005) *Alle skal bo, det er tjenestene det kommer an på*. FAFO.

Stamsø, M. A. (2009) Housing and the Welfare State in Norway, *Scandinavian Political Studies*, 32(2), s. 195– 220.

Støa, E. (2009) Housing in the Sustainable City – Issues for an Integrated Approach I: Holt- Jensen, A., & Pollock, E. (Ed.) *Urban Sustainability and Governance: New Challenges in Nordic-Baltic Housing Policy*. Nova Science Publishers. New York.

Søholt, S. (2010) *Etniske minoriteter og boligmarkedet; integrert, marginalisert, segregert*. Forskningsrådet.

Søholt, S., & Astrup, K.C. (2009a) *Etniske minoriteter og forskjellsbehandling i leiemarkedet*. NIBR.

Søholt, S., & Astrup, K.C. (2009b) *Etterkommere av innvandrere - boliger og bostedsmønster*. NIBR.

Søholt, S. (2009) Hvordan påvirker økonomiske nedgangstider innvandreres situasjon på boligmarkedet? I: *Integreringskart 2009: Integrering i økonomiske nedgangstider*. IMDi-rapport 7-2009:148-156. 2009.

Taksdal, A. (2006) *På randen av å bo, erfart kunnskap om livet og flyttingene mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger*. Rokkansenteret.

Tranøy, B.S. (2008) Bubble, Bust and More Boom: The Political Economy of Housing in Norway. *Comparative European Politics*, 6 (3) s. 325-345.

Vassenden, A. (2007) *Flerkulturelle forståelsesformer – en studie av majoritetsnordmenn i multi-etniske boligområder*. Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, UIO.

West Pedersen, A. (2007) Boligdimensjonen i velferdsstaten: Velferdsforskningens blinde punkt? I: Hansen, T. Nordvik, V. & A. West Pedersen. *Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor – en kunnskapsoversikt*. NOVA.

Wessel, T. (2009) Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance? *Geografiska Annaler. Series B. Human Geography*, 91B (1) s 5 – 17.

Ytrehus, S., Skog Hansen, I.L, Langsether, Å., Sandlie, H.C. & A. Skårberg (2007a). *Tjenester til bostedsløse i ti kommuner- Devaluering 2*. FAFO.

Ytrehus, S., Sandlie, H.C. & A. Skårberg. (2007b) *Fra bostedsløs til egen bolig: devaluering av tilskudd til oppfølgingstjenester*. FAFO.

VEDLEGG 1 – SAMMENFATNINGER AV SAMTLIGE BIDRAG

Referanse	Astrup og Holm (2009)
Tittel	Utkastelser og tvangssalg
Forfatter(e)	Arne Holm, Kim Christian Astrup
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publia-sjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/039f9f025a6b620aff8faa4d10183b9.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publika-sjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Utviklingen i antallet utkastelser og tvangssalg i 2008: En analyse av årsaker og konsekvenser for de som utsettes for de respektive tvangstiltakene.
Metode	Div datakilder (registrerte utkastelser/tvangssalg) Utkastelser: Intervjuer i fire casekommuner Tvangssalg: Telefonintervjuer
Hovedfunn	I begge tilfellene handler det i stor grad om personer som av ulike grunner ikke håndterer de praktiske og økonomiske sidene ved det å bo Utkastelse: Fire hovedgrupper blant de som kommer i en utkastelsessituasjon: – Personer med svak betalingsevne. – Personer med kaotisk økonomi og/eller svak betalingsmoral – Personer med psykiske problemer, herunder eldre med svekket orienteringsevne. – Rusmisbrukere. I stor grad er personer med kombinerte lidelser, som oftest rus og psykiatri, som kommer opp i slike situasjoner. Tvangssalg: Omfang av tvangssalg generelt er svært lavt i Norge, og antall tvangssalg er lavt i oppgangstider, og relativt større i nedgangstider. Derfor er sannsynligvis arbeidsledighet og konkurser viktige årsaker til tvangssalg.
Eventuelle anbefalinger	Det er et stort behov for bolig med tilsyn, slik at personer med tilleggsversker som særlig rus og/eller psykiatri kan få en oppfølging i hverdagen. Behov for mer direkte tilgang til data om utkastelser på kommunenivå.

Referanse	Barstad m. fl. (2006)
Tittel	Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst
Forfatter(e)	Anders Barstad, Eli Havnen, Torbjørn Skardhamar og Kjetil Sørli
Årstall	2006
Forlag/utgiver	Statistisk sentralbyrå
Evt. link til publikasjon	http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200615/rapp_200615.pdf
Type utgiver	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Endringer i levekår og flyttemønstre som har funnet sted i Oslo indre øst i løpet av perioden handlingsprogrammet for Oslo indre øst har vært i virksomhet (1997 – 2006).
Metode	Ulike registerstatistiske opplysninger, det som foreligger av forskningsrapporter, evalueringer og egenrapporteringer fra tiltakene. Det er også gjennomført noen intervjuer med nøkkelinformanter.
Hovedfunn	Spesielt vært å bemerke seg at selv om hovedinntrykket er en bedring av bomiljøet i Oslo øst fremheves de kommunale boligene som å ha et negativt inntrykk. En klar forbedring av levekårene, også i sammenligning med andre områder av Oslo. Påfallende sterk økning av andelen med høyere utdanning i de yngre aldersgruppene fra 1997 til 2003. I forhold til levealder har befolkningen i indre øst sakket akterut. Hovedinntrykket med hensyn på kriminalitet og utrygghet er stabile mønstre. Målsettingen om en mer stabil befolkning har ikke blitt nådd. Skjedd betydelige endringer av flyttemønsteret, spesielt i etableringsfasen. På tross av forbedringene er levekårsutfordringene i Oslo indre øst ennå meget store.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Barlindhaug m. fl (2010)
Tittel	Befolkningsutvikling og boligmarked i fem storbyer
Forfatter(e)	Rolf Barlindhaug, Dag Juvkam, Kjetil Sørli, Inger Texmon
Årstall	2010
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/d882ddc2be380983f5e71b01666cba6b.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Sammendragsrapport: Dekker to prosjekter som er grundigere belyst i hver sin hovedrapport.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Rapporten viser hovedfunn fra to storbyprosjekter (NIBR-rapport 2010:15 og 2010:16) som analyserer sider ved befolkningsutviklingen i storbykommunene Bergen, Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim.
Metode	Prosjekt 1: To modeller er brukt for å lage anslag for befolkningsutviklingen i storbyene framover. Prosjekt 2: Analyser bygget på data over befolkning og boligbygging på områdenivå i storbyene fra SSBs Statistikkbanken og gjort tilgjengelig fra de enkelte byene.
Hovedfunn	Hver fjerde innbygger i Norge bor i en av de fem kommunene som utgjør kjernen i hver sin storbyregion: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand. De siste 25 årene har de fem kommunene økt innbyggertallet med til sammen 250 000 innbyggere. Den særlig kraftige veksten de siste tre årene har i høy grad vært innvandringsdrevet.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Barlindhaug m. fl. (2009)
Tittel	Lavinnskuddsboliger - et egnet virkemiddel i boligpolitikken?
Forfatter(e)	Rolf Barlindhaug, Kim Christian Astrup, Berit Nordahl
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Praktisk økonomi & finans
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Er en tidsskriftfremstilling av NIBRs rapport: Lavinnskuddsboliger – en felle for boligkjøpere? (Barlindhaug, Astrup og Nordahl 2009)
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonene
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Betalings- og omsetningsproblemer i lavinnskuddsboliger i borettslag.
Metode	Database over lavinnskuddsborettslag lagt ut for salg i perioden 1. juli 2006 til og med september 2008. Data om 223 nye borettslagsboliger som ble ferdigstilt i 2005. Spørreundersøkelse blant forretningsførerne til et utvalg borettslag. Omsetningsprisdatta for perioden 2003–2008. Data fra SSB over prisutviklingen på brukte borettslagsboliger og byggekostnader for nye borettslagsboliger. Intervju med utbyggere som hadde oppført dyre prosjekter.
Hovedfunn	Omfanget av disse problemene var i stor grad medieskapt. Selv om renteøkningen de siste årene forårsaket betalingsproblemer for flere, viser rapporten at problemene ikke var spesielt knyttet til lavinnskuddsboliger. Summen av individuell risiko er større i lavinnskuddsborettslag enn i andre borettslag. Men et høyt antall beboere i hvert borettslag, forsikringsordninger mot husleietap og ikke minst en høy grad av omsettelighet bidrar til å nøytralisere individuell risiko. Det er kommet mange lovendringsforslag som vil avlive lavinnskuddsmodellen – Lavinnskuddsboligmodellen som et boligpolitisk tiltak for å hjelpe unge inn i eiermarkedet blir da borte. Stiller spørsmål ved hvor langt det statlige ansvaret skal strekke seg i å hjelpe en større del av hvert ungdomskull til en tidlig etablering i eiermarkedet. Viser til at mange studier av eieretablering konstaterer at de fleste unge etter hvert oppnår et eierforhold til sin bolig, men at lengre utdanning og utsatt familieetablering har ført til senere eieretablering i boligmarkedet.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Barlindhaug m.fl (2005)
Tittel	Storbyens boligmarked – Drivkrefter, rammebetingelser og handlingsvalg
Forfatter(e)	Rolf Barlindhaug (Red.)
Årstall	2005
Forlag/utgiver	Spartacus forlag
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Utgitt med støtte fra Norges forskningsråd
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Endringer i de kontekstuelle forhold for boligmarkedet (med fokus på Oslo).
Metode	
Hovedfunn	Arbeidsplassen lokaliseres i større grad som subsentre i storbyens randsoner. Medfører økt avstand mellom bolig og arbeidssted og utstrakt bilbruk i arbeidsreiser. Drabantbyenes attraktivitet syntes synkende. Boligene som var eget for barnefamilier på 70- og 80-tallet synes ikke lenger å kunne konkurrere med rekkehus og eneboliger i storbyens randkommuner. Lønnsomheten i boligbygging, særlig i indre områder synes å være et fokusområde i betydelig større grad enn å utnytte arealer og bygninger til næringsvirksomhet. Hvis en aktivt fortrenger ny boligutvikling i storbyenes ytre soner og bygger lite i indre by vil prisene og dermed husleien på de eksisterende boligene øke. Peker på at utbygging av Fornebulandet og fjordbyene utsetter presset på randsonene rundt Oslo og peker også på andre muligheter for boligutbygging i indre Oslo.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Benjaminsen m. fl. (2009)
Tittel	The Governance of Homelessness in Liberal and Social Democratic Welfare Regimes : National Strategies and Models of Intervention
Forfatter(e)	Lars Benjaminsen, Evelyn Dyb and Eoin O'Sullivan
Årstall	2009
Forlag/utgiver	European journal of Homelessness
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Velferd
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Beskriver og sammenligner erfaringer fra to distinkte velferdsregimer, den liberale og den sosialdemokratiske, med tanke på styring og implementering av strategiske planer om å redusere hjemløshet. Ønsker å forstå hvordan den generelle konteksten vedrørende nasjonal- og sosialpolitikk influerer hjemløshetspolitikken og hvordan strukturelle forhold og mål og middel i nasjonale hjemløspolitikker interagerer.
Metode	Analyser ulike boligpolitiske strategier.
Hovedfunn	At <i>Housing first</i> prinsippet står tungt i begge velferdsregimene er tydelig – selv om prinsippet får noen ulike utfall. (Man tolker housing first på ulike måter) Et sterkt fokus på utfall som å redusere bruken av midlertidig bosted, redusere netter i hospitser, sørge for langtids eller permanente boløsninger og å tilby individualiserte tjenester er tilstedet i alle strategier. Men det er også noen ulikheter. Spesielt tydelig i Norge, England og Sverige at man fokuserer på forbyggende arbeid, så som å forhindre utkastelse. Et spesielt fokus på generell boligpolitikk og en rettighetsbasert tilnærming med tanke på den statiske definisjonen av hjemløsheten og de korresponderende virkemidlene ser ut til å være dominerende i de liberale regimene, mens et fokus mot de mest marginale gruppene og utvidede sosiale tjenester og virkemidler for disse gruppene er mest karakteristisk ved strategiene til de sosialdemokratiske regimene.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Benjaminsen og Dyb (2008)
Tittel	The Effectiveness of Homeless Policies – Variatons among the Scandinavian Countries
Forfatter(e)	Lars Benjaminsen & Evelyn Dyb
Årstall	2008
Forlag/utgiver	European Journal of Homelessness, Volume 2, December 2008
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Boligsosialt / Velferd
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Strategier og politikk rettet mot hjemløshetsproblematikk i Norge, Sverige og Danmark
Metode	
Hovedfunn	Artikkelen diskuterer likheter og forskjeller mellom Norge, Sverige og Danmark når det gjelder hjemløshetspolitikk og dens effektivitet. Det er betydelige forskjeller imellom, men også innad i, de tre landenes hjemløshetsstrategier. I Danmark og Norge dominerer "housing first" og "normaliseringstanken", mens "trappetrinnmodellen" dominerer i Sverige. Et tilstrekkelig antall offentlige boliger er ikke ensbetydende med at de som trenger det får en bolig. Boligsektorens <i>struktur</i> er avgjørende, da den legger føringer på hvilke strategier og tiltak som rettes mot hjemløse. En sammenlikning viser at Sverige er det landet med størst antall hjemløse, målt vha surveys blant hjemløse. Fellestrekk i landenes nasjonale strategier er et fokus på målrettede tjenester, fleksible tjenester, og forebyggende tiltak. I Sverige er det også en bevegelse mot "housing first". En utfordring for alle landene er derimot en generell mangel på boliger.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Berg m. fl. (2009)
Tittel	Bosetting av enslige voksne flyktninger - utfordringer og muligheter for rask og god besetting
Forfatter(e)	Berit Berg, Kristin Thorshaug, Marko Valenta
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NTNU
Evt. link til publisering	http://www.ntnusamfunnsforskning.no/file.axd?fileDataID=4120ed01-3ad3-4b83-852a-dbc97a61f16e
Type utgiver	Forskingsinstitusjon/ Universitet
Særlige bemerkninger om publiseringen	Skrevet for Husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete / Kommunen
Grunnkategori	Beboeren / Bistand
Tema og emne	Kartlegger norske kommuners utfordringer for og strategier for raskere og bedre bosetting av enslige voksne flyktninger, med et særlig fokus på boligsituasjonen.
Metode	Breddeundersøkelse med registerdata fra IMDi og egne innsamlede data. Dybdestudier i syv kommuner med kvalitative intervjuer av 30 informanter.
Hovedfunn	Bekrefter en rekke utfordringer knyttet til bosettingsarbeidet, blant annet: - manglende boligsosial planlegging - mangel på egnede boliger - uforutsigbarhet knyttet til familieegjenforening, sekundærflytting og et krevende integreringsarbeid
Eventuelle anbefalinger	- Aktiv bruk av boligsosiale handlingsplaner - Opprettelse av tverrsektorielle "boligteam" - Bruk av det private boligmarkedet, samt bofellesskap som midlertidig boløsning i påvente av familieegjenforening eller fullføring av introduksjonsprogrammet.

Referanse	Brevik og Schmidt (2005)
Tittel	Slik vil eldre bo – En undersøkelse av fremtidige eldres boligpreferanser
Forfatter(e)	Ivar Brevik, Lene Schmidt
Årstall	2005
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publisering	http://www.nibr.no/uploads/publications/473793cde0db8f9bd2cd903fccf8ac29.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publiseringen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Gjør rede for resultater fra en undersøkelse av framtidige eldres boligpreferanser generelt og i en situasjon med svekket helse. Utgangspunktet for undersøkelsen har vært å skaffe til veie kunnskap om hvordan dagens seniorers ønsker, behov og krav til bolig og boform vil arte seg i framtida.
Metode	Spørreskjemaundersøkelse - landsrepresentativt utvalg eldre 53-78 år.
Hovedfunn	Å øke tilgjengeligheten i norske boliger er en samfunnsmessig utfordring. Stor interesse for bofellesskap, felleslokaler og boservice fordrer ny giv i utforming av boliganlegg for seniorer. Tilgjengelige og lettstelte boliger med praktisk og god utforming gjerne med muligheter til bofellesskap og sosialt samvær, tilknyttet nærområder med bra adkomst til viktige samfunnsfunksjoner og med godt servicetilbud vil generelt være samfunnsøkonomisk lønnsomme. Undersøkelsen viser at det synes å foreligge betydelige utsikter til at framtidige eldre sjøl vil kunne dekke behov for tilrettelagte boliger som det offentlige i dag kun kan tilby gjennom et begrenset antall omsorgsboliger. Avgjørende for å utløse dette potensialet at det finnes motsvarighet i det private markedet.
Eventuelle anbefalinger	Viser til behov for tilrettelegging av flere tilgjengelige boliger med fellesskapsløsninger i privat regi (utbredt ønske om omsorgsboliger i privat regi)

Referanse	Brodtkorp og Østby (2009)
Tittel	Boligproblemer for innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn – sosialtjenestens problemforståelse, tiltaksrepertoar og muligheter.
Forfatter(e)	Lene Østby og Elisabeth Brodtkorp
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Diakonhjemmet høgskole
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Høgskole
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Prosjektsamarbeid mellom Leieboerforeningen og Husk Oslo-regionen. Finansiert av Husbanken.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Boligproblemer for etniske minoriteter sett fra sosialtjenesten.
Metode	Fokusgruppeintervju med saksbehandlere i sosialtjenesten og boligkontoret i Bjerke bydel, Oslo.
Hovedfunn	Ansatte i sosialtjenesten ser på boligproblemet som et sosialt fenomen. De ansatte mener tiltakene de har å spille på er for få og for dårlig. Videre mener de at i stor grad at boligproblemene er individuelle problemer for den enkelte bruker med minoritetsbakgrunn. For å minske problemene legger sosialtjenesten vekt på individuelt rettede tiltak.
Eventuelle anbefalinger	Gjøre vurdering og saksbehandling til mer åpne og kollektive prosesser. Strengere regulering av det private utleiemarkedet. Tettere oppfølging og opplæring i forhold til brukere. Styrke samarbeidet med utleier og øke kunnskapen deres om sosialtjenestens ordninger. Mer kartlegging av omfanget av boligproblemer og diskriminering på boligmarkedet.

Referanse	Brodtkorb og Rugkåsa (2007)
Tittel	Under tak – mellom vegger. Perspektiver på boligens betydning i velferdsstaten.
Forfatter(e)	Elisabeth Brodtkorb og Marianne Rugkåsa (red.) – Lars-Marius Ufrstad (kap 4), Inger Lise Skog Hansen (kap 5)
Årstall	2007
Forlag/utgiver	Gyldendal Akademisk
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Akademisk forlag
Formidling	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Støtte fra Husbanken. Boken er en lærebok og bærer preg av å være et forsøk på å gi et kunnskapsmessig og holdningsmessig basis for å forstå og forholde seg til andre menneskers bosituasjon.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Velferd / Det konkrete
Grunnkategori	Boligen / Beboeren
Type tiltak (tilbud, innsats, satsing)	
Tema og emne	Boken inneholder seks kapitler med hvert sitt tema. Kapittel 4: "Boligpolitikken og velferdsstaten", og kapittel 5 "Bolig for personer med psykisk helse og rusproblematikk" velges ut som de meste sentrale for kunnskapsstatusen
Metode	
Hovedfunn	Kap 4: Diskutere hva boligpolitikk er og peker på at en av de viktigste begrunnelsene for boligpolitikk er at bolig er en av individets forutsetninger for velferd. Boligene fremheves altså som et velferdsgode og funksjoner som regulator og en kilde til å definere samfunnets møte med individer fremheves. Avslutter med å drøfte konsekvenser av endringer i boligpolitikkenes fokus og arbeidsmåter. Peker på at boligpolitikken nå i større grad dreier seg om det å bo, fremfor å fokusere på boligen. Dette medfører at man i boligpolitikken i langt større grad enn tidligere er nødt til å samarbeide med andre politikkområder - først og fremst helse-, sosial-, og omsorgspolitikken. Av utfordringer for boligpolitikken trekkes evnen til å tenke helhetlig gjennom samarbeid frem. Kap 5: Mennesker med sammensatte lidelser/problemer har svært ulike og til dels alvorlige problemer, dette fordrer hjelp og oppfølging fra ulike etater, nivåer og faggrupper. – Erfaring viser at man har behov for at noen tar helhetlig ansvar for et oppfølgingstilbud. - Man må se og gi den enkelte bruker den oppfølging de trenger for å leve sitt liv. Et godt bo- og oppfølgingstilbud kan være starten på et bedre og verdigere liv. – Å gi et varig tilbud må være et selvstendig mål.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Brønne (2007)
Tittel	Boligsosialt arbeid som helhet, samarbeid og individuell oppfølging Evaluering av prosjekt Bolig med nogo attåt
Forfatter(e)	Ingri- Hanne Brønne
Årstall	2007
Forlag/utgiver	Diakonhjemmet Høgskole
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon/ Høgskole
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Prosjektet "Bolig med nogo attåt" er ledd i Kirkens Sosialtjenestes arbeid for å utvikle nye perspektiver, nye tiltak og nye metoder i innsatsen mot bekjempelse av bostedsløshet. Fokuset på spørsmålet: <i>Hvilke positive og kritiske faktorer kan beskrives i det boligsosiale arbeidet i prosjekt "Bolig med nogo attåt", og hvilke forbedringspotensialer kan man peke på?</i> Hovedfunnene presentert her fokuserer på hva som har nytteverdi utover prosjektet.
Metode	Kvalitative intervjuer med 10 informanter
Hovedfunn	Særlig tilfredshet med at man har evnet å utvikle helhetlige opplegg for oppfølging som er tilpasset den enkelte bruker, mellom annet ved å anvende et stort spekter av ulike tilbud og samarbeidsaktører. Understreker verdien av de lokale tiltakenes fleksibilitet. Samtidig påpekes fleksibilitet som noe positivt, men det kan føre til at man mister retningslinjer og får svært personavhengig systemer.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Danielsen og Gulbrandsen (2008)
Tittel	Flytting i nytt land - Flyktningers bosetting og flytting tidlig på 2000-tallet
Forfatter(e)	Kirsten Danielsen og Lars Gulbrandsen
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/3486/1/3486_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	To hoveddeler: I første del analyseres materiale fra intervjuer med et mindre antall flyktninger fra Irak og Somalia. I rapportens andre del behandles registerdata om alle flyktninger fra disse to landene som kom til Norge i 2000 og 2001, samt tilsvarende data for alle som kom fra Afghanistan, Serbia/Montenegro og Iran i de samme to årene - Sekundærflyttere har ingen rett til kommunal hjelp og støtte de første seks månedene de bor i den nye tilflyttingskommunen. De må selv skaffe seg bolig. Det er derfor av stor interesse å undersøke hva de gjør for å skaffe seg en bolig.
Metode	Intervjuer og registerdata
Hovedfunn	Del 1: Somalierne skiller seg ut ved at mange flytter til Oslo. Irakerne skiller seg fra landsgjennomsnittet når det gjelder flytting ved at de hyppigere enn andre grupper flytter fra første bosettingsfylke. Flyktinger har stort sett ingen tilknytning til stedet de først kommer. Flere nevner takknemmelighet for den hjelpen de har fått på første bosettingssted, men takknemmelighetsfølelsen er ikke nok for å holde dem på stedet. Noen av informantene uttrykte også direkte mistrivsel om det stedet de kom. For de fleste er det ikke ett, men flere forhold som gjør at de ønsker seg bort. De fleste har en boligkarriere i den sekundærttilflyttete byen. Det etniske nettverket er sterkt involvert i boliganskaffelse, men også andre fremgangsmåter brukes. Det er nettverket som trekker og hjelper. Andre ganger kan det være letingen etter et fast arbeid Del 2: Sammenliknet med den norsk etniske majoritetsbefolkningen har flyktninger mer flytting (bare et mindretall som har fortsatt med å bo i den boligen de opprinnelig ble bosatt i) De som kom fra Serbia/Montenegro har økt sin eierandel over tid. Det samme er tilfellet, om enn ikke like sterkt, for de som kom fra Iran. Blant flyktninger som kom fra Afghanistan og Irak, kan det synes som om det først i perioden er en viss redusert eierandel som deretter igjen øker.

	Flyktningene er ekstremt mer trangbodde enn den norsk etniske majoritetsbefolkningen.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Drøpping (2005)
Tittel	Bo- og tjenestetilbudet for bostedsløse – Hvordan kommunene ivaretar sin plikt til å finne midlertidig husvær for dem som ikke klarer det selv.
Forfatter(e)	Jon Anders Drøpping
Årstall	2005
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/778/778.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Tar for seg ulike sider ved kommunens håndtering av plikten til å finne midlertidig husvære til dem som ikke klarer det selv.
Metode	27 kvalitative intervju med ansatte ved sosialkontoret i til sammen 15 norske kommuner.
Hovedfunn	Alle kommuner i undersøkelsen har behov for midlertidig botilbud for sine innbyggere. Mange av kommunene har vanskelig med å nå målet med maksimalt tre måneder i midlertidig botilbud. Kun et utvalg av kommunene som har inngått kvalitetskrav med eksterne botilbydere. Små og mellomstore kommuner har ofte vanskeligheter med å innfri brukerens lovfestede rett til en individuell plan, da særlig med henvisning til lite personale, for lite spisskompetanse og hensyn til andre oppgaver.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Dyb og Myrvold (2009)
Tittel	Omsorgsboliger for psykisk syke - Evaluering av Husbankens arbeid
Forfatter(e)	Evelyn Dyb, Trine Monica Myrvold
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publisering	http://www.nibr.no/uploads/publications/1f8c23481ce9b082fd236fa5cb344d28.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publiseringen	Bygging av omsorgsboliger
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Omhandler Husbankens arbeid med bygging av omsorgsboliger innenfor Opptrappingsplanen for psykisk helse
Metode	Dokumentstudie (sentrale måldokumenter fra myndighetene), dybdeintervjuer internt i Husbanken og med samarbeidspartnere, en kortfattet surveyundersøkelse.
Hovedfunn	Husbanken hadde en klart definert rolle i arbeidet, og samarbeidet med kommunene og fylkesmennene vurderes som godt. Husbankens boligfokus var viktig for å sikre at det ble bygget boliger med høy standard, og det motvirket institusjonstenkning, som er grunntanken i Opptrappingsplan for psykisk helse. Husbanken fikk utvidet sitt arbeidsfelt og fikk en større rolle i senere satsinger overfor vanskeligstilte på boligmarkedet.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Dyb og Johannessen (2009)
Tittel	Bostedsløse i Norge 2008 - En kartlegging
Forfatter(e)	Evelyn Dyb, Katja Haarslev Johannessen
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Norsk institutt for by- og regionforskning
Evt. link til publikasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/8357c69f632bc34812f426a495d2e7e2.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Den fjerde nasjonale registreringen/kartlegging av bostedsløse personer i Norge. Undersøkelsen er en tverrsnittsstudie som viser antall bostedsløse personer på et gitt tidspunkt.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	I tillegg til å gi en oversikt over antall bostedsløse, viser studien blant annet hvor bostedsløse oppholder seg, de viktigste inntektskildene, noen opplysninger om helse og rusavhengighet, hvor lenge personen har vært bostedsløs, samt kjønn, alder, utdanning og sivilstand.
Metode	En to-trinns kartlegging. Trinn 1: kartlegging av bostedsløse personer som <i>er i kontakt med eller er kjent av</i> hjelpeapparatet eller andre instanser. Trinn 2: respondentene fyller ut ett spørreskjema for hver bostedsløse person de kjenner til i registreringsperioden
Hovedfunn	Tallet på bostedsløse har gått opp siden 2005. Den "typiske" bostedsløse personen er en enslig mann i midten av 30-årene, født i Norge og med lite utdanning. Sannsynligvis er vedkommende avhengig av rusmidler. Han bor hos venner og kjente eller på lavterskel døgnovernattigstilbud. Denne "personen" samsvarer med den typiske bostedsløse i de tre tidligere kartleggingene. Men det er også viktig å være klar over at denne personen er en statistisk konstruksjon. Den er sammensatt av de meste framtrepende statistiske kjennetegnene i datamaterialet fra kartleggingen av bostedsløshet i 2008. Helhetsbildet av bostedsløshet er mer sammensatt. Rapporten har sett spesielt på unge bostedsløse. Konklusjonen er at unge på terskelen til en "bostedsløshetskariere" kan innebære en spesiell utfordring de neste årene.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Dyb (2009a)
Tittel	Homelessness in Nordic and Baltic Countries
Forfatter(e)	Evelyn Dyb
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Nova Science Publishers
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Akademisk forlag
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Kapitel i boken: Urban Sustainability and Governance – New Challenges in Nordic- Baltic Housing Policies
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Sammenligner spørsmål knyttet til hjemløshet i Nordiske og Baltiske land.
Metode	
Hovedfunn	Diskuterer og sammenligner først hvordan hjemløshet konseptualiseres i de ulike landene. Viser at hjemløshet ikke er et satt fenomen (kan diskuteres hva det innebærer). Viser at statistikken tilgjengelig er vanskelig å ta utgangspunkt i fordi det ikke er tydelige standarder for hva om utgjør hjemløs. Det vi kan trekke ut av tallene der de eksisterer viser at det i hovedsak er to kategorier, den ene er hjemløshet over en kort periode gjennom en vanskelig fase i livet. Den andre kategorien består av hjemløse som ofte tilbringer flere år som hjemløs.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Dyb (2009b)
Tittel	Imprisonment: A Major Gateway to Homelessness
Forfatter(e)	Evelyn Dyb
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Housing Studies
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Presenterer og diskuterer resultatene fra en undersøkelse blant innsatte fra et representativt utvalg av fengsler i Norge.
Metode	Spørreundersøkelse blant innsatte i norske fengsler
Hovedfunn	Fengselsopphold leder til hjemløshet. 2/3 av alle innsatte er hjemløse når de slipper ut av fengsel - hvert år settes 6000 tidligere fanger ut til hjemløshet
Eventuelle anbefalinger	Rettsvesenet skal i prinsippet sørge for at innsatte har et sted å bo når de løslates, undersøkelsen viser hvor påfallende lite suksessfull norske myndigheter har vært på dette feltet. Ønsker mer forskning på forholdet mellom fengsling og hjemløshet.

Referanse	Dyb m. fl. (2008)
Tittel	På vei til egen bolig - Evaluering av nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet 2005-2007
Forfatter(e)	Evelyn Dyb, Marit Kristine Helgesen og Katja Johannessen
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Oppdragsgiver Kommunal- og regionaldepartementet.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen.
Grunnkategori	Bistand.
Tema og emne	Evaluering av nasjonal strategi - Rapporten gir en vurdering av måloppnåelse i strategien for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, og analyserer hva som har bidratt til måloppnåelse og hva som har hindret eller ikke bidratt til å nå målene.
Metode	Fire kapitler med ulik metode. I kapittel 2 gis en vurdering av måloppnåelse og forfatterne tar for seg flere ulike kilder med mål om å belyse måloppnåelse. De viktigste er KOSTRA, Namsmannens statistikk og rapporteringer til Husbanken om bruk av virkemidler. Kapittel 3 belyser det sentrale nivået og informasjon er hentet inn fra intervjuer med ansatte i Husbanken, representanter fra Fylkesmannsmebetet og representanter fra Sosial- og helsedirektoratet. I kapittel 4 ble det benyttet en survey til kommunene. Svarprosenten var her 63 %. I kapittel 5 ble det foretatt kvalitative intervjuer med tre utvalgte kommuner. I tillegg ble det i evalueringen opprettet en ressursgruppe.
Hovedfunn	Kapittel 2: Vurdering av måloppnåelse. Ingen av de konkrete resultatmålene kan sies å være nådd. Noen av målene vanskelig å måle og/eller oppfattes som lite eller ikke relevante for mange kommuner. Likevel har målene hatt en viktig betydning i form av å holde fokus på noen oppgaver. Dette fordi de blant mange oppfattes mer som visjoner enn konkrete mål. Kapittel 3: Strategien sett ovenfra. Strategien utgår delvis fra en governance-tenkning. Myndighetene som tilrettelegger og andre aktører sammen med offentlige i samarbeider for å nå målene. Virkemidlene er på den ene siden tilskuddsordninger og på den andre siden læring og kunnskapsoverføring gjennom ulike arenaer. Mangel på boliger defineres som den største utfordringen videre. Kapittel 4: Kommuneundersøkelse - Survey til kommunene. Resultatmålet om at ingen skal tilbringe tid i midlertidig tilbud etter utskrivning fra institusjon er prioritert høyest av fleste kommuner. Alle kommunene og bydelene har konkrete planer om tiltak for å bekjempe og motvirke bostedsløshet. Det viktigste tiltaket og mest utbredt i kommunene er an-

	skaffelse av flere boliger til vanskeligstilte. Samtidig påpekes mangel på boliger som den viktigste hindringen for å nå de nasjonale målene i strategien. Kapitel 5: Kommuneundersøkelse: Casestudie. Det er en vilje til å prioritere å jobbe med målgruppen for strategien. Studien viser at det generelt er en oppfatning av at alle har rett til bolig. Forfatterne bruker begrepet fleksibilitet for å oppsummere strategien og peker på at kommunene kunne sette egne mål og søke midler til å nå disse innenfor strategien. Framskaffelse av bolig til vanskeligstilte tilhører ikke de lovpålagte oppgavene kommunene har. Det kan være en årsak til at framskaffelse av boliger til vanskeligstilte har lavere prioritet i kommunene enn lovpålagte tjenester.
Eventuelle anbefalinger	Opprettholde målene i strategien. Flere boliger: anbefaler at Husbanken intensiverer arbeidet med å spre kunnskap om de ordinære boligsosiale ordningene, startlån, tilskudd og bostøtte i kommunene og gi mer veiledning og informasjon om hvordan disse ordningene kan brukes for å hjelpe ulike grupper vanskeligstilte på boligmarkedet. Det bør utarbeides kriterier som skiller midlertidige akutttilbud – døgnovernatting/hospits – klarere fra overgangstilbud med mer permanente midlertidige boligløsninger. Det er behov for en tilsynsmyndighet som følger opp hvordan kommunene oppfylles sine forpliktelser til å bistå med å skaffe bolig til personer og husstander som ikke klarer dette selv. Fokuset bør utvides til barnefamilier og personer/husstander. Arenaer for samstyring bør styrkes både på sentralt, regional og lokalt nivå. Forfatterne anbefaler også booppfølging for målgruppene.

Referanse	Dyb m. fl. (2006)
Tittel	Løslatt og hjemløs: Bolig og bostedsløshet etter fengselsopphold
Forfatter(e)	Evelyn Dyb, Ingar Brattbakk, Klaus Bergander, Janne Helgesen
Årstall	2006
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/1082a7850cbc844f933a684455b8f9cf.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Samarbeidsrapport mellom NIBR, Byggforsk og Kriminalomsorgens utdanningssenter.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Undersøke hvor mange som har egen bolig ved løslatelsen og hvilke andre boformer eller alternativer innsatte blir løslatt til. Videre undersøkt om den innsatte, fengselet og sosialtjenesten i den innsattes hjemkommune samarbeider for å løse den innsattes boligproblem og studert hvordan dette samarbeidet foregår
Metode	Surveyundersøkelse i et utvalg av seks fengsler.
Hovedfunn	Rapporten konkluderer med at bostedsløshet er svært nært knyttet til fengselsopphold og at fengselsopphold genererer bostedsløshet. Resultatene viser at boligsituasjonen ved løslatelse fra fengsel er dårligere enn tidligere antatt: 27 prosent av alle innsatte mangler egen bolig, og mindre enn en tredel har bolig to måneder før løslatelsen. Varetektsfanger er enda dårligere stil enn domfelte. Det er behov for et tilbud om en mer varig oppfølging av personer som soner fengselsstraffer.
Eventuelle anbefalinger	Rapporten kommer med flere anbefalinger, blant annet: - Åpne for større fleksibilitet når det gjelder å gi bistand til bolig under fengselsopphold - Behov for flere kommunale boliger - Boligarbeidet bør sees i sammenheng med andre instanser/typer tjenester. Forhold som arbeid, aktiviteter, rusavhengighet og psykiske lidelser kan alle ha betydning for boligsituasjonen - Boligarbeidet må starte tidligere enn det ofte gjør i dag

Referanse	Dyb (2006)
Tittel	Roofless people and use of public place : a study in Oslo
Forfatter(e)	Evelyn Dyb
Årstall	2006
Forlag/utgiver	NIBR og European Observatory on Homelessness (EOH)
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Internasjonalt forskningssamarbeid
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Del av en større rapport med tilsvarende tema fra Spania, Slovenia, Ungarn, Tsjekkia, Frankrike, Luxemburg og Belgia
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete / kommunen
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Hjemløses bruk av offentlig rom
Metode	Kvalitative intervjuer med hjemløse. Litteraturstudie.
Hovedfunn	Omgivelsen tolerer ikke å ha hjemløse streifende rundt for lenge. Hjemløse har ofte et behov for å føle seg trygge, og det å omgås mange mennesker gir en beskyttende følelse, samtidig har man som hjemløs et behov for å være usynlig. I tillegg jobber ofte hjemløse med å fremstille seg selv så anonyme som mulig. Å gjøre seg selv så lite synlig som mulig ser ut til å være en forutsetning for å bli akseptert i det offentlige rom. Det virker svært vanskelig å skape et privat rom når man tilbringer mesteparten av tiden din i offentlig rom.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Dyb m. fl. (2004)
Tittel	Sosialt perspektiv på bolig
Forfatter(e)	Evelyn Dyb, Liv Johanne Solheim og Siri Ytrehus
Årstall	2004
Forlag/utgiver	Abstrakt forlag
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet som en lærebok rette mot helsefaglig og sosialfaglig utdanninger. Består av syv separate kapitler. (pluss innledning). Kapittel 3 (et velferdsperspektiv på bolig), kapittel 4 (Hjemløshet som sosialt problem), kapittel 7 (Boliger og sosial integrasjon) og kapittel 8 (Boligens lokalisering) tas med her.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Velferd / Det konkrete / Kommunen
Grunnkategori	Bolig / Beboeren / Boligen
Tema og emne	
Metode	
Hovedfunn	Kapittel 3: Argumentere for et velferdsperspektiv på hva som er nødvendig bolig. Hva som er bra bolig må ses i forhold til overordnede velferds mål. Kapittel 4: Binder sammen strukturelle og individualistiske perspektiver på hjemløshetsproblemet. Hjemløshet forstås som en sosiale konstruert definisjonsprosess. De to siste kapitlene (7 og 8) tar opp spørsmål om boligens lokalisering. Blitt stilt spørsmål fra flere hold om det å ta utgangspunkt i ytre strukturelle forhold som boligens lokalisering, boligens eierform, eller andre ytre kjennetegn ved et område er tilstrekkelig når en skal beskrive situasjonen for beboeren i et område.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Fyhn og Ytrehus (2006)
Tittel	Her vil jeg bo! - Boligønsker blant 50-, 60- og 70-åringer i fire lokalområder
Forfatter(e)	Siri Ytrehus og Anders B. Fyhn
Årstall	2006
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/512/512.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag for Husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete / Kommunene
Grunnkategori	Beboeren / Bistand
Tema og emne	Forskjeller i boligønsker mellom beboerne i fire lokalområder. Ønsker å danne et grunnlag for den lokale boligpolitikken rette mot eldre.
Metode	Spørreskjema til et representativt utvalg av 50-, 60- og 70-åringer i tre kommuner og en bydel i Oslo
Hovedfunn	Fremstiller konkrete funn fra bydel Frogner i Oslo, Elverum, Fauske og Kristiansand kommune. De tydeligste funnene: Bare syv prosent i Fauske har konkrete flytteplaner ved pensjonering. Tre ganger så mange på Frogner og dobbelt så mange i Kristiansand. Fauske gir den mest positive tilbakemeldingen på tilbudet til eldre. Kristiansand skiller seg ut med høy andel som kan tenke seg å flytte internt i kommunene med pensjonering. Frogner skiller seg ved at de færreste mener det er aktuelt å flytte pga redusert helse eller ved å bli enke/enkemann og ved at de mener det vil bli lett å finne ny bolig på det private markedet. Gir en samlet vurdering på at eldre generelt ikke har god nok kunnskap (og stor variasjon i kunnskapsnivå) om det offentlige botilbudet som kommunene har til eldre.
Eventuelle anbefalinger	Bedre arbeidet med å spre informasjon om eldres offentlige botilbud.

Referanse	Fyhn og Ytrehus (2006b)
Tittel	Bufast, Bjørvika og Benidorm – Boligplaner og boligønsker for eldre år.
Forfatter(e)	Siri Ytrehus og Anders B. Fyhn
Årstall	2006
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/511/511.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag fra Husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Den nære konteksten
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Boligønsker blant middelaldrende og eldre i Norge.
Metode	Spørreskjemaundersøkelse til et landsdekkende, representativt utvalg av 50-, 60-, og 70-åringer
Hovedfunn	Nesten halvparten mener det er det offentliges ansvar å fremskaffe boligløsninger ved økte hjelpebehov i alderdommen. De fleste oppgir også det offentlig som sted å henvende seg dersom man trenger hjelp til å fremskaffe bolig. Lite som tyder på at utdanningsnivå har noe å si med tanke på forholdet til det offentlige. Ca halvparten er positiv til bruk av boligkapital til kjøp av tilpasset bolig. Det er flest positive i den yngste gruppen. 65 % har ikke planlagt fremtidig boligsituasjon med tanke på skrøpelighet. Ser også it til at høyt utdannede grupper i større grad vil utsette eventuelle boligendringer til de blir eldre. To av tre ønsker å bli boende hjemme så lenge de kan (og betale for det dersom de har mulighet – de med høyest utdanning og inntekt er naturlig nok flest av i denne kategorien). "Aging in place" – er det beste alternative (hjemmehjelp) Krav om betaling for nødvendig hjelp og støtte kan skape usikkerhet, særlig blant lavinntektsgruppen og kan være et krav som kan gjøre denne gruppen spesielt utsatt. Når det gjelder ønsker knyttet til bokvalitet blir den praktiske, indre boligkvaliteten prioritert høyest. Deretter følger, ytre bokvaliteter, familie og trygghet, fritid og aktiviteter og nærhet til serviceinstitusjoner. Enebolig er den meste populære boformen – inntekt viser seg å være en avgjørende faktor ved ønske om boform. De aller fleste ønsker å bli boende i sitt nærmiljø ved flytting grunnet alderdom.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Fyhn (2006)
Tittel	Fra kunnskapsoppbygging til mobilisering av ansvar
Forfatter(e)	Anders B. Fyhn
Årstall	2006
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/533/533.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	FAMI – prosjekt. Samarbeid mellom NOVA og FAFO
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Underseisevaluering av Samarbeidsprosjektet – færre utkastelser - Samarbeidsprosjektet har som mål å få ned antallet begjæringer om utkastelse og gjennomførte utkastelser i de tre bydelene i Oslo indre øst
Metode	Kvalitative intervjuer med prosjektledelse, samarbeidspartnere i bydelene, namsmannen, utleiare og brukere av bistand fra Samarbeidsprosjektet.
Hovedfunn	Rapporten er veldig fokusert på det konkrete prosjektet. Det viktigste funnet utover det konkrete prosjektet er at man har synliggjort at det er nødvendig å sette fokus på relasjonen mellom beboere, utleier, namsmann og bydel/kommune. Ansvarliggjøring av alle aktører i kjeden som en begjærings-sak går gjennom, tidlig involvering og gjentatte kontaktfor-søk, opprettelse av dialog med beboer og mer informasjon øker sjansen for en positiv løsning av saken.
Eventuelle anbefalinger	Det er stadig flere i målgruppen "utsatte på boligmarkedet" hos private utleiare i Oslo og det er derfor viktig å satse på et systematisk samarbeid med disse aktørene og lokale myndigheter.

Referanse	Gulbrandsen og Nordvik (2009)
Tittel	Regional Patterns in Vacancies, Exits and Rental Housing.
Forfatter(e)	Viggo Nordvik og Lars Gulbrandsen
Årstall	2009
Forlag/utgiver	European Urban and Regional Studies
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Forskningen artikkelen baseres på er finansiert av Husbanken.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Ønsker å gi et empirisk basert overblikk på andelen av ledige boliger målt med utgangspunkt i kommunenes nedgang i bruk av den tilgjengelige boligmassen. De ønsker og å vise at variasjoner i denne flyten har en betydelig systematisk komponent.
Metode	Kvantitativt
Hovedfunn	Viser empirisk til at ledigheten blant boligmassen i kommunene øker desto lenger ut fra de mest sentrale stedene man kommer. Viser også at veksten i tilgjengelige boliger relaterer med andelen innbyggere over 65 år. Forfatterne relaterer disse empiriske funnene til en spesifikk form for sentralisering typisk for Norge de siste 50 årene. Når unge mennesker forlater barndomshjemmet forlater de i stor grad de perifere delene av landet. Ettersom barndomshjemmet fremdeles bebos av foreldrene etterlater de seg ikke noen ledig boligenhet etter dem. Etter 30-50 år dør foreldrene og dermed kan en sentraliseringsprosess produsere ledig boligmasse 30- 50 år i etterkant.
Eventuelle anbefalinger	Man bør ikke, under normale omstendigheter forvente at den ledige boligmassen skal legge grunnlag for det behovet man har for leieenheter (ledige boliger kan brukes til mye mer enn å leies ut) Subsidiering rette mot å øke andelen tilgjengelig boligmasse bør ikke kun rettes mot å bygge nye bygg – spesielt ikke i perifere områder. Boligpolitiske verktøy som kan øke kunnskapen om og bruken av tilgjengelig boligmasse bør også prioriteres.

Referanse	Gulbrandsen og Nordvik (2007)
Tittel	Tilbudet av leide boliger
Forfatter(e)	Lars Gulbrandsen, Viggo Nordvik
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/3103/1/3103_1.pdf
Type utgiver	Forskninginstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Studerer tilbudet av leieboliger i Norge
Metode	Beskriver utleietilbudet gjennom data fra folke- og boligtel-lingen i 2001. Levekårsundersøkelsen i 2004 brukes for å innhente opplysninger om de som leier bolig
Hovedfunn	De viktigste institusjonelle og profesjonelle utlei-ere i Norge har ofte andre formål med sin virksomhet enn økonomisk profitt (stundentsamskipnadene og kommunene) De kommunale leieboerne har langt større bostabilitet enn de private leieboerne. Stor forskjell mellom leiemarkedene i norske kommuner. Forskjellen går ikke først og fremst på leiesektorens andel av den samlede boligmasse, men at det er stor variasjon mel-lom kommuner når det gjelder sammensetningen av ulike typer leieforhold. De boliger som til enhver tid er leid ut, skiller seg i betydelig grad fra hva som er en gjengs bolig i Norge. Dette er i mind-re grad et uttrykk for ulike hustyper enn at de leide boliger er langt mindre enn de boliger som bebos av eiere Den største likheten mellom segmenter av leiemarkedet og den samlede boligmasse finner vi i de leieforhold der utleie-ren og leieboeren enten er venner eller i slekt med hverand-re.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Gulbrandsen og Hansen (2007)
Tittel	Registerdatabase for forskning om boligspørsmål
Forfatter(e)	Lars Gulbrandsen og Thorbjørn Hansen
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA og SINTEF Byggforsk
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjoner
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Utarbeidet innenfor samarbeidsavtalen mellom NOVA, Husbanken og Byggforsk. Formålet med denne publikasjonen dreier seg om å bidra til å etablere et dataregister for bruk i forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	
Metode	Bruk av eksisterende data og forskning.
Hovedfunn	Tidligere forskning dels preget av kvalitative studier og av kvantitative studier med stor usikkerhet på grunn av små utvalg og/eller store frafall. Ved å bruke og ved å koble data fra ulike registre, vil det være mulig å se flere saksområder i et samlet hele, samt foreta dynamiske prosessanalyser der personer og hushold følges over tid. For å få mer relevant kunnskap om mennesker med boligproblemer trenger vi datakilder som supplerer både den lokale registrering av mennesker som lever under svært problematiske forhold og de nasjonalt representative utvalgsundersøkelsene der vanskeligstilte mennesker lett forsvinner. Det nye dataregisteret for boligforskning bør bygge på noen av de registre som allerede for lengst er etablert av SSB. Et meget viktig register sett ut fra våre interesser er det nye boligadresseregistret som SSB er i ferd med å etablere. Men selv gode data kan skape problemer. Med data fra mer enn 4,6 millioner personer og mer enn to millioner husholdninger og hundrevis av observasjoner for hver av disse for hvert år, man få enorme datamengder.
Eventuelle anbefalinger	Foreslåtte prosjekter tar for det første utgangspunkt i kunnskapsoversiktens (Hellevik og Nordvik, 2004) sterke understrekning av behovet for mer kunnskap om dynamiske prosesser og marginalisering. For det andre vektlegges husstander og mennesker som befinner seg i periferien av det ordinære boligmarkedet, herunder voksne enslige med permanent lav inntekt. Prosjektene som foreslås er 1) Boligeie blant lavinntektsushold, og 2) Kommunale utleieboliger – et godt tilbud for vanskeligstilte på boligmarkedet? I begge prosjekter forutsettes en dynamisk tilnærming ved å følge personer over tid.

Referanse	Gulbrandsen m. fl. (2006)
Tittel	Boforhold for pensjonister med bostøtte
Forfatter(e)	Hans Christian Sandlie, Lars Gulbrandsen og Viggo Nordvik
Årstall	2006
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/1715/1/1715_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	En bred beskrivelse av viktige dimensjoner ved boforholdene til pensjonister med bostøtte - Pensjonister med inntekter på mindre enn 130 prosent av minstepensjonen har rett til bostøtte, om forholdet mellom inntekt og bostøtte tilsier det, uavhengig av hvordan deres bolig er. Målet med rapporten er å dokumentere hvordan husholdene som det ikke stilles boligkrav til, faktisk bor.
Metode	Baserer seg primært på data fra Folke- og boligtellings fra 2001
Hovedfunn	Forskjellen mellom boforholdene til pensjonister med inntekter under 1,3 ganger minstepensjonen og pensjonister med inntekter over dette nivået, som samtidig fikk bostøtte, er ikke er store. Likevel en tendens til at de med de laveste inntektene bor i litt mindre boliger. Pensjonister med bostøtte bor i mye større grad enn andre pensjonister i leide boliger. Svært få pensjonister med bostøtte bor i boliger som mangler grunnleggende fasiliteter som bad/wc og kjøkken.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Guttu og Schmidt (2008)
Tittel	Fortett med vett: Eksempler fra fire norske byer
Forfatter(e)	Jon Guttu og Lene Schmidt
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publia-sjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/c83d310cb9c1038043b276108f4fffd7.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Fra prosjektet "fortett med vett" – finansiert av Miljøverndepartementet og Husbanken.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Den nære konteksten / nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Eksempelsamling som presenteres resultatene fra en undersøkelse av uterommene i 27 nye byboligprosjekter i Trondheim, Bergen, Stavanger og Kristiansand. Formålet har vært å vise gode eksempler og drøfte de utfordringene en står overfor.
Metode	
Hovedfunn	Resultatet er nedslående – fant bare tre eksempler de vil betegne som forbilledlige. Det er i hovedsak tre kategorier av problemer man har identifisert. 1 tilknytting til byen er dårlig ivaretatt. 2 tetthet og arealknapphet – (fører til at utearealene underbygges med parkering med de begrensninger dette gir for vegetasjon, fører til trange uterom uten plass til de mest nødvendige funksjoner.), 3 <i>Utformingen</i> av uterommene forteller om varierende intensjoner og kompetanse hos utbyggere og prosjekterende. Det bygges mange byboligprosjekter med trange og dårlige uterom. Dette rammer alle beboere, men først og fremst barn og eldre som har liten bevegelsesfrihet. Den dårlige kvaliteten kan tilbakeføres til prioriteringer og valg gjennom hele byggeprosessen, der alle aktørene har et ansvar
Eventuelle anbefalinger	Dersom man ønsker å oppnå politisk formulerte mål om gode boliger og gode bomiljøer, bør offentlige myndigheter både på statlig og kommunalt nivå sette i verk tiltak for å sikre gode uterom i den tette byen

Referanse	Hansen m. fl. (2008)
Tittel	Fragmentert og koordinert – Organisering av boligsosialt arbeid i norske kommuner
Forfatter(e)	Åsmund Langsether, Thorbjørn Hansen og Jardar Sølvoll
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunene
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	
Metode	Kvalitativ studie av organisering av boligsosialt arbeid i 22 kommuner
Hovedfunn	Det fremgår at kommunene organiserer det boligsosiale arbeidet svært forskjellig. Hovedmønstre viser imidlertid at: Enheter under bygg-, eiendoms- og tekniske etater har en dominerende rolle i framskaffing og forvaltning av kommunale boliger, og er ofte også viktige ved tildeling av boliger. Sosialkontorene dominerer ved tildeling av booppfølgingstjenester, men er viktige også ved tildeling av bostøtte og startlån. Tverretatlige team er de dominerende organer ved tildeling av boliger og servicekontorene i kommunene er mye brukt til saksbehandling av bostøtte. Når NAV-kontor er etablert er de oftest involvert ved tildeling av midlertidig bolig (hospits ol) og booppfølgingstjenester. Organiseringen av det boligstrategiske arbeidet; vurdering av behov, fastsetting av ressursrammer og retningslinjer for bruken av boligsosiale virkemidler, varierer også mye fra kommune til kommune. Utføres av politisk eller administrativ ledelse, rådmannskontoret eller via ad-hoc grupper. Den fragmenterte organiseringen av det boligsosiale arbeidet har flere årsaker. I et historisk perspektiv har kommunale boliger opprinnelig blitt etablert for bestemte målgrupper, og forvaltet av de kommunale sektorer som hadde ansvaret for den offentlige omsorgen til de ulike målgruppene. Organiseringen har over tid vært utsatt for så vel eksterne føringer som interne krav om funksjonalitet. Fragmentert organisering sammen med svak samordning fører til lite helhetlig og urasjonell bruk av virkemidlene, med negative konsekvenser både for kommunene og den enkelte bruker. Fragmentert organisering betyr også en oppsplittet boligfaglig kompetanse i kommunene. Samforvaltning av alle eller de fleste boligsosiale oppgavene gir det beste grunnlaget for samordning av virkemidlene. Løsningen på utfordringen om bedre samordning av virkemiddelbruken har snarere bestått i å opprette spesielle organer for dette, først og fremst tverretatlige tildelingsteam, enn å foreta en omfattende samforvaltning av de fleste virkemidler. Gjennom slike organer synes koordineringen av tiltak rettet mot den individuelle søker/bruker ofte å være godt ivarettatt.

	Det fremgår at kun om lag halvparten av kommunene utarbeider og bruker boligsosiale handlingsplaner som et aktivt styringsmiddel.
Eventuelle anbefalinger	Forfatterne anbefaler å samforvalte tyngden av de boligsosiale virkemidlene i en enhet som også pålegger et klart ansvar for koordinering av samtlige virkemidler. Alternativt at det etableres tverretatlige team for tildeling av både boliger og booppfølgingstjenester; dvs team som omfatter både tildelende og utførende organer (utfører/utleier). Bygging og forvaltning, eventuelt også salg og kjøp, av boliger bør foretas av organer og personer med kompetanse på slike spørsmål. Samtidig bør det etableres gode kanaler for formidling av kompetansen fra bygningskyndige til de enhetene som har kompetanse på søkerens behov og interesser, og omvendt. Strategisk planlegging av den boligsosiale virksomheten, herunder kartlegging av boligforhold og markedssituasjon, bør ikke settes ut til ad-hoc grupper, men skje i nært samarbeid med de operative enhetene.

Referanse	Hansen (2007)
Tittel	Mål, normer og standarder i boligpolitikken
Forfatter(e)	Thorbjørn Hansen
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/2635/1/2635_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Del av kunnskapsoversikten om Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonene
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Hovedmålet med studien: få større oversikt over og klarhet i gjeldende normer og anvisninger om bolig- og bomiljøegenskaper, de politiske og særlig de faglige begrunnelsene for disse normene, samt større klarhet i hva normene, og måten de fremmes på, betyr for statens arbeid med å nå boligpolitiske mål. Delmål: utarbeide en oversikt over gjeldende normer og anvisninger om bolig og miljøkvaliteter, samt beskrive det opprinnelige grunnlaget for disse normene og anvisningene.
Metode	Datakilde er de uttalte målene for boligpolitikken (St.meld. nr. 23, side 6, samt kommunalkomiteens innstilling, Inst. S.nr. 229 (2003–2004).
Hovedfunn	(Diskusjonen om faglige og politiske begrunnelser gjengis ikke her). Tradisjonelle normer har fått mindre status og respekt, med henvisning til individuell valgfrihet og større åpenhet for alternative løsninger. Det er reist tvil om den fysiske standarden er så viktig som en har antatt. Dette gjelder så vel i boligsosialt arbeid som ved utbygging.
Eventuelle anbefalinger	En nærmere klargjøring av de kunnskaper som foreligger om sammenhengen mellom objektive egenskaper ved boliger og boområder, som er uttrykt i normer og standarder, og på den andre siden: a) helse, arbeidsevne, livskvalitet og selvhjulpenhet hos individer og familier b) forutsetninger for sosiale og helsemessige oppgaver i stat og kommuner. Behov for en komplettering og sammenfatning av kunnskapsstatus vedrørende effektene av å bruke eller unngå å bruke normer og standarder i boligpolitisk virksomhet, herunder også i planlegging og utbygging.

Referanse	Holm (2008)
Tittel	Boligsamvirkets rolle i boligpolitikken - med vekt på deres utbyggingspolitiske rolle i dag.
Forfatter(e)	Arne Holm
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publisasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/288055353d2d1546640b7b8c7258f6c6.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Fokuserer på boligsamvirkets politiske rolle i dag. Tar utgangspunkt i virksomheten til 10 utvalgte boligbyggelag, samt NBBL sentralt (Norsk Boligbyggelags landsforbund)
Metode	Statistikk fra NBBL som beskriver de ti utvalgte boligbyggelagernes boligpolitiske profil i tall. Intervjuer med den administrative ledelsen i de ti utvalgte boligbyggelagene.
Hovedfunn	Boligsamvirket er en av grunnpilarene i den norske velferdsmodellen, slik den vokste frem i tiden etter den andre verdenskrig. Grunnideen var å realisere boliger til alle, også personer med lav kjøpekraft. Inntrykk av en utbyggingsprofil i dag som i mindre grad er rettet mot vanskeligstilte grupper. (eldre og funksjonshemmede, ungdom eller flyktninger) Boligbyggelagene ser i liten grad ut til å ha, eller ta seg, noen aktiv plass i forhold til å være premissleverandør for den løpende boligpolitikken som føres. Den nasjonale boligpolitikken har de siste årene fått et stadig tydeligere fokus på de aller mest vanskeligstilte. Dette kommer frem også i denne studien. Kommer også til uttrykk i aktørenes forventninger til hverandre og i forhold til boligpolitiske prioriteringer og handlingsvalg. Viser langt på vei hvordan aktørene i boligpolitikken i tiårene etter krigen har beveget seg fra en situasjon hvor mange i stor grad befant seg innenfor en og samme boligpolitiske arena, til en situasjon med ulike boligrelaterte arenaer. Mens staten, ved Husbanken, kommunene og boligsamvirket tidligere trakk sammen i en felles innsats for å skaffe vanlige lønsmottakere bolig, har boligsamvirket beveget seg mer og mer ut av den boligpolitiske sfære, både som iverksetter av boligpolitiske målsettinger og strategier, men også i forhold til aktivt å legge premissene for og påvirke den boligpolitiske utviklingen.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Holm (2006)
Tittel	Bolig- og oppfølgingstjenester i bostituasjonen for psykisk vanskeligstilte
Forfatter(e)	Arne Holm
Årstall	2006
Forlag/utgiver	Byggforsk
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag fra Mental Helse, Norge.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	En studie av fire kommuners (Nedre Eiker, Nesodden, Bergen og Trondheim) oppfølging av intensjonene i opptrappingsplan for psykisk helse. Hoveddimensjonen er bosetting av personer fra psykiatriske institusjoner til trygge bosituasjoner.
Metode	Casestudier i de utvalgte kommunene. (kommer ikke frem noe mer nøyaktig redegjørelse for metode)
Hovedfunn	Kommunene følger tett opp intensjonene i opptrappingsplanen i sine plandokumenter og målformuleringer. Valg og strategi i forhold til boalternativer varierer noe (selvstendige boliger samlokalisert, bofellesskap). Det er felles at booppfølging må være sterk, særlig for de vanskeligst stilte. Viktigheten av supplerende tjenester og oppfølging utenfor boligen fremheves også.
Eventuelle anbefalinger	Etterlyser bedre dialog med andrelinjetjenesten (helhetlig tilbud).

Referanse	Holt-Jensen (2009)
Tittel	The Market Oriented and Privatized Housing Culture in Norway.
Forfatter(e)	Arild Holt-Jensen
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Nova Science Publishers, Inc.
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Akademisk forlag
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Kapitel i boken: Urban Sustainability and Governance – New Challenges in Nordic- Baltic Housing Policies
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Diskuterer flere sider ved det norske boligmarkedet. Bærekraftighet, eierkultur, borettslagsmodellen og segregasjon
Metode	Diskusjon av eksisterende kunnskap.
Hovedfunn	Mener det i en norsk kontekst er vanskelig å tilrettelegge for en bærekraftig boligkultur. Argumenterer med at det i Norge er en sterk individualistisk og egalitær kultur. Norge var også sent ute med, og hadde lite utviklede masterplaner i arealplanleggingen. Suburbaniseringen var i stor grad lite gjennomtenkt, spesielt i etterkrigsårene. Sosial eksklusjon har ikke i stor grad vært noe tema i den norske boligpolitikken. Fokuset har heller vært mot segregering. – Faren for sosioøkonomisk og etnisk segregasjon er større nå. Boligmarkedet er mer dominert av markedsøkonomien enn i Sverige, Danmark og Finland. Norge som "det sosialdemokratiske eierlandet". Man valgte i stor grad borettslagsmodellen (cooperative housing modell) og det ble igangsatt subsidieordninger for husbygging til en fornuftig størrelse og standard. (institusjonelle rammeverket som legger opp til eierskap) I forhold til integrering av innvandere: Den nasjonale boligpolitikken er fokusert rundt integrering og reduksjon av sosial og etnisk segregasjon gjennom boligmekanismer. (virkemidler for å få de inn på boligmarkedet) Viser videre til at i et komparativt perspektiv er boligstandarden i Norge generelt meget god og at de største boligproblemene kan knyttes til: - Økonomiske muligheter – Vanskeligheter for nykommere på boligmarkedet (unge familier, flyktninger, immigranter) - Etniske segregering (spesielt i Oslo) - Subsidier for og tilrettelegging for lavkostnadsboliger. Økte boligpriser gir mer restriksjoner for hushold som trenger lavkostnadsboliger. - Mangel på store og gode fysiske kvaliteter, så som miljøvennlige løsninger, tilpassningsdyktighet, til-

	gangsmuligheter. Disse kan ofte være et resultat av markedsdrevet boligpolitikk gjennom de siste tiårene.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Johannessen (2008)
Tittel	Et liv mellom bygningene
Forfatter(e)	Katja Johannessen
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NIBR.
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet som masteroppgave ved UIO med stipend fra Husbanken, administrert av NOVA. Utgitt som NIBR- rapport.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Bostedsløse personers hverdag i Oslo.
Metode	Kvalitative intervjuer med åtte bostedsløse personer
Hovedfunn	Privatisering av offentlig rom leder til en større grad av ekskludering og grensekontroll i rom hvor bostedsløse ofte befinner seg. Dette fører til at bostedsløse stigmatiseres og derfor må finne alternative steder å oppholde seg. Studien viser også at bostedsløse innlemmes i egen kultur på gata og dermed også fraskyver seg samfunnet for øvrig. Forfatteren viser at denne gatekapitalen er et hinder for å komme seg inn på boligmarkedet og bidrar til stigmatisering. Samtidig som den er svært viktig og kan gi sosial status i gatekulturen.
Eventuelle anbefalinger	Oppfordring til videre forskning på bostedsløses boligsituasjon (påpeker at bruk av rusmidler stort sett er tema).

Referanse	Kemp (2007)
Tittel	Thinking about housing allowance - A discussion paper for the Norwegian State Housing Bank.
Forfatter(e)	Peter A. Kemp
Årstall	2007
Forlag/utgiver	Husbanken / St. Cross College
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forfatter er professor i sosialpolitikk (Social Policy)
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Finansiert av Husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Stiller spørsmål ved hvilken rolle bostøtteordninger spiller i et moderne velferdssamfunn med en utviklet/modent (mature) boligmarked. – Fokuserer ikke spesifikt på den norske konteksten, men diskuterer med utgangspunkt i mer generelle velferdsstater.
Metode	Er en drøftningsartikkel (som han selv definerer det: a 'think piece' based on an in-depth knowledge of the existing literature and an understanding of the key issues affecting housing allowances in a comparative perspective)
Hovedfunn	Rasjonale bak bostøtteordninger er hybride virkemidler og innehar ofte både bopolitikk og målsetninger knyttet til sosial sikkerhet (inntektsstøtte). Det er fortsatt behov for bostøtteordninger fordi et enkelt pengebidrag lite trolig vil løse problemet for vanskeligstilte. Viser til at flere teoretiker har vært kritiske til bostøtteordninger fordi det kan gi insentiver til å ikke skaffe seg penger/jobb på egenhånd. Viser at dette er et lite påfallende trekk, og at de aller fleste vil jobbe hardt for å komme ut av bostøtteordninger.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Langsether og Skårberg (2007)
Tittel	Kommunen som boligeier - Praksis og rutiner ved utleie av kommunalt disponerte boliger
Forfatter(e)	Anna Skårberg og Åsmund Langsether
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/2597/1/2597_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Kartlegging av kommunenes praksis og rutiner i forvaltningen av kommunalt disponerte utleieboliger. Og på basis av denne kartleggingen, belyse hvorvidt forvaltningen foregår i tråd med god forvaltningsskikk
Metode	Belyser tema med datamateriale fra et utvalg av 103 kommuner og de 15 bydelene i Oslo
Hovedfunn	Stor variasjon mellom kommunene i måten de forvalter sine utleieboliger på. Måten man arbeider på varierer systematisk med kommunenes størrelse. I de største kommunene har man oftere enn i de små faste rutiner for hvordan arbeidet skal foregå (mener vi her da bør ta høyde for at de rutiner vi spør etter kanskje nettopp er rutiner som er utviklet under storbybetingelser, og både gjenspeiler et større behov for faste rutiner på dette området i disse kommunene og at utkastelsesproblematikken er av en annen karakter der enn i de mindre kommunene). Det er tilfelle både når det gjelder søknadsbehandling og tildeling av boliger, og når det gjelder måten ulike kommunale etater arbeider og samarbeider på for å forhindre at leieboerne skal bli kastet ut av boligen på grunn av manglende betaling av husleia. Gjennomgående foregår også forvaltningen av utleieboligene mest i tråd med normene for god forvaltningsskikk i de største kommunene.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Langsether (2005)
Tittel	Bolig med kommunens bistand - En studie av utbredelsen av ulike former for kommunal bistand til boligsøkende for å skaffe dem bolig i det private leiemarkedet
Forfatter(e)	Åsmund Langsether
Årstall	2005
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/611/1/611_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Oppdragsprosjekt på vegne av Kommunal- og regionaldepartementet.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Rapporten presenteres resultatene av en kartlegging av de metoder kommunene benytter når de bistår vanskeligstilte boligsøkere med å leie bolig i det private leiemarkedet.
Metode	Spørreskjema til alle landets kommuner (basert på å bruke rapporteringskanalene i KOSTRA). Svarprosent 55 %.
Hovedfunn	De fleste kommuner og bydeler bistår vanskeligstilte boligsøkende med å skaffe seg bolig i det private leiemarkedet. Et varierende omfang, har for de fleste kommuners vedkommende snarere en sporadisk enn en regelmessig karakter. De tiltak som benyttes overfor potensielle utleiende, og den råd- og veiledningsvirksomheten kommunene driver overfor partene kan og karakteriseres som sporadisk. Formidlingsvirksomheten drives oftere - og med et bredere spekter av tiltak - i store enn i små kommuner.
Eventuelle anbefalinger	Opprette et konkret system for registrering og rapportering av formidlingsvirksomheten. To hovedargumenter presenteres: 1: Hensynet til effektivitet og likebehandling ved avgjørelser om når det kan tilstås statlig bostøtte etter de nye reglene som Husbanken har fastsatt. 2: Har å gjøre med et viktig samfunnsmessig spørsmål hvor både allmennheten og det offentlige har legitime krav på lett tilgjengelig og holdbar informasjon om sammenhengen mellom innsatsen og resultatene av den politikken som føres.

Referanse	Narvestad (2008)
Tittel	Boligkvalitet i et samfunnsperspektiv: en casestudie av 8 nye norske boligprosjekter
Forfatter(e)	Randi Narvestad
Årstall	2008
Forlag/utgiver	Sintef
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag for Husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Fokuserer på hvordan Husbankens viktigste kvalitetsområder: bærekraftig bygging, universell utforming og byggeskikk ivaretas i nye, markedsstyrte boligprosjekter. (Undersøker hvilke faktorer som hemmer og hvilke som fremmer implementeringen)
Metode	Intervju med byggherre og arkitekt
Hovedfunn	Blant faktorene som mest effektivt fremmer implementeringen av samfunnskvalitetene i dagens markedsstyrte boligbygging finner vi offentlig formulerte krav til byggverk. (teknisk forskrift, reguleringsplan) Peker på at Husbanken som et redskap for offentlig boligpolitikk kan fremme implementeringen av samfunnskvalitetene ved å stille krav om konkretisering av tiltak ved tilsagn om lån. Kunnskap og kompetanse om samfunnskvalitetene hos de sentrale aktørene i byggeprosessen fremheves som helt avgjørende.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Nordvik og Sandlie (2009)
Tittel	Utenfor de boligsosiale virkemidlene
Forfatter(e)	Hans Christian Sandli og Viggo Nordvik
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Undersøke hvem som faller utenfor de boligsosiale ordningene, og hvordan disse greier seg på boligmarkedet.
Metode	SSB levekårsundersøkelse 2007, inntekstopplysninger fra 2006 og intervju med fire utvalgte kommuner. I tillegg er det brukt data fra prosjektet "barns levekår" som grunnlag for noen av analysene i notatet.
Hovedfunn	Det å være vanskeligstilt kan ikke forstås kun rundt en inntekstdimensjon. Problemene har mange dimensjoner og er sammensatte. Forfatterne finner to hovedgrupper. Mellomgruppen som består av de som har for dårlig inntekt til å motta bostøtte, og for god inntekt til å motta startlån. Lavinntektsgruppen består av de som ligger klart under inntektsnivået for å motta støtte, samtidig som de ikke mottar noen støtte. Lavinntektsgruppen påpekes som spesielt mangefasettert og har klart de dårligste boforholdene blant de husholdene forfatterne har sammenlignet med. Intervjuene med kommunene viser at det er en omfattende gjeldsproblematikk blant mange startlånssøkere (forbrukslån, bidragsgjeld mv.). Sosiomedisinske kriterier pekes på som viktige i tildelingen av kommunale boliger. Mener at det ikke er opplagt at man identifiserer hull i den boligsosiale politikken bare fordi det er et segment av inntekstfordelingen som ikke dekkes av de boligøkonomiske virkemidlene. – vil likevel ikke påstå at dagens hull ikke er uproblematisk. Argumenterer for et dynamisk perspektiv og viser at selv blant hushold som på et punkt i tiden har hatt inntekter under fattigdomsgrensen, greier mange å bedre boforholdene etter hvert. Forfatterne mener dette har skjedd under en aktiv boligsosial politikk hvor noen av husholdene har fått direkte hjelp fra støtteordninger. Andre har klart det uten, men det spørres om de likevel kan ha dratt nytte av den aktive boligsosiale politikken. Analysen viser også til problemer knyttet til samspillet mellom de eksisterende ordningene.
Eventuelle anbefalinger	Fortsatt satsning på utvidelse av bostøtteordningen.

	For å bedre samspilleffekten påpekes det at det ikke er tilstrekkelig med endringer av retningslinjer for de ulike støtteordningene, kommunenes praktisering må også endres. Samtidig påpekes det også at manglende samspill ikke nødvendigvis trenger å være en svakhet med den boligsosiale politikken. – Samspill er ikke noe mål i seg selv, selv om det i enkelte tilfeller er en effektiv strategi. Savner en prinsipiell diskusjon om hvorvidt eierlinjene er rett politikk overfor mange vanskeligstilte på boligmarkedet. Mener fremtid forskning i større grad bør skaffe fylldig informasjon om den enkeltes situasjon.
--	---

Referanse	Nordvik og Aarland (2009)
Tittel	On the Path to Homeownership: Money, Family Composition and Low-income Households
Forfatter(e)	Kristin Aarland og Viggo Nordvik
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Housing Studies
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig Tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Artikkelen ble først mottatt i august 2007.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bolig
Tema og emne	Ser på sammenhengen mellom bytte av bolig fra leie til eie. Et spesielt viktig spørsmål som tas opp er hvorvidt lavinntektshushold møter andre utfordringer og begrensinger på vei inn i boligmarkedet og hvorvidt dette kan adresseres med endringer i de politiske retningslinjene.
Metode	Modellerer overgangsraten fra leie til eie. Ved å bruke et utvalg av personer som i utgangspunktet leier, analyseres påfølgende ansettelsesforhold i sammenheng med bli/flytte avgjørelsen.
Hovedfunn	Ser ikke at det er likhet mellom lavinntekts hushold og høyinntektshushold - Lavinntektshushold oppfører seg annerledes. Kortvarig variasjon i inntekt ser ut til å ha liten effekt på evnene til å komme inn på eiermarkedet. Lavinntektshushold er mer avhengig av tidligere oppsparte midler for en vellykket inntreden på boligmarkedet
Eventuelle anbefalinger	Forfatteren trekker konklusjonen at det må videre satses på en differensiert politikk dersom eierskapssatsningen skal utvides/fortsettes. Politikk rettet mot økt overgang fra leie til lavinntektseierskap bør også gi et sikkerhetsnett i form av bostøtte (housing allowances) og fleksible avskrivnings av gjeld (flexible amortisation schemes) som gjør det mulig for lavinntektseiere å gjevne ut kostnadene ved å eie over tid.

Referanse	Nordvik og Aarland (2008)
Tittel	Boligeie blant husholdninger med lave inntekter
Forfatter(e)	Kristin Aarland og Viggo Nordvik
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Rapport skrevet for husbanken
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Konsekvensene av et valg om å eie bolig.
Metode	Søker å få mer innsikt i mekanismene som leder til at husholdninger med lave inntekter eier bolig. For å finne ut dette sammenlignes eiere og leietakere med lave inntekter, og forfatterne sammenligner eiere med lave inntekter med deleierne som har høyere inntekter.
Hovedfunn	- Eiertilbøyeligheten er klart stigende med inntekt. - Ganske mange greier å etablere seg som, og å forbli eiere, også på relativt lave inntekter. - De som har lave inntekter, har oftest mindre marginer i sin privatøkonomi; dette gir en sterkere risikoeksponering. - Leietakere med inntekter over nedre kvartil i flytter i stor grad over til en eid bolig når de får barn, eller når de går sammen og danner et par. I nederste inntektskvartil finner de ingen slik signifikant sammenheng. - Betyr at ulikhetene mellom høy og lav inntekt ikke fullt ut fanges opp bare ved å bruke inntekt som en enkel forklaringsvariabel.
Eventuelle anbefalinger	- Utvikle fleksible avdragsskjema for startlånere. (pga usikker rente og prisutvikling) - Anbefaler å bruke en relativt streng vurdering av betalingsevne for startlån. (pga risiko knyttet til å binde hele sin egenkapital til bolig)

Referanse	Nordvik (2008)
Tittel	Virkemidler i den boligsosiale politikken
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2008
Forlag/utgiver	Plan
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Boligsosiale virkemidler og politikk
Metode	
Hovedfunn	Mener det at det er utviklet en omfattende meny av boligpolitiske virkemidler til dels gjør den boligsosiale politikken ugjennomsiktig og lite oversiktlig. Samtidig er den omfattende menyen viktig for å kunne avhjelpe det mangfold av situasjoner og problemer som finnes innen gruppen av vanskeligstilte på boligmarkedet.
Eventuelle anbefalinger	Støtter Riksrevisjonens påpeking av at de boligpolitiske virkemidlene i Norge i for liten grad underkastes analyser av effekter og at rapporteringen domineres av aktivitetsmål.

Referanse	Nordvik (2007a)
Tittel	Selektive virkemidler i lokale boligmarkeder
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/2635/1/2635_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Del av kunnskapsoversikten om statens og husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor. Kunnskapsstatusen ble forsinket og dette er derfor en evaluering av selektive virkemidler i lokale boligmarkeder.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Hvordan likevekten i et lokalt boligmarked påvirkes av utforming og dosering av selektive virkemidler
Metode	Drøfting av virkemidler. Betydelige virkemidler som trekkes frem er boligtilskuddene, de kommunale leieboligene og startlån.
Hovedfunn	Hovedtanken bak er at bruk av selektive virkemidler i lokale boligmarkeder påvirker atferden til dem som kommer inn under ordningen. Både det samlede tilbudet og etterspørselen vil gjennom dette endres. Selektive virkemidler påvirker rammebetingelser for de valgene som gjøres og dermed påvirkes hele likevekten i boligmarkedet. Effektene av de ulike virkemidlene vil variere mellom boligmarkeder - 1. Effekten av variasjoner i bruken av virkemidler er avhengig av dosering av virkemidler. 2 effekten av tiltak må også ses sammen med hvordan andre selektive virkemidler brukes i kommunen. 3 om det lokale boligmarkedet er i likevekt vil ha betydning.
Eventuelle anbefalinger	Mye av forskningen om selektive virkemidler har neglisjert virkemidlenes effekter på likevekten i de lokale boligmarkedene og hvordan boforholdene for dem som får tilgang på tiltak hadde vært i en hypotetisk situasjon uten virkemidler. For å få en enda bedre dokumentasjon av hvordan boligpolitikken påvirker boforholdene til målgruppene, og om dette skjer på bekostning av andre grupper, bør kanskje også Husbanken tenke over sin evalueringsstrategi.

Referanse	Nordvik (2007b)
Tittel	Tilbudet av leide boliger – fleksibelt eller flyktig
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/2635/1/2635_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Formidling	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Del av kunnskapsoversikten om statens og husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonene
Grunnkategori	Boligen
Type tiltak (tilbud, innsats, satsing)	
Tema og emne	Bretter ut bakgrunnen for prosjektet <i>Tilbudet av leide boliger – fleksibelt eller flyktig</i> som skal (pr. 2007) gjennomføres som en del av samarbeidsavtalen mellom Husbanken, Byggforsk og NOVA.
Metode	Trekker frem litteratur som er relevant for forståelsen av leiemarkedet generelt og tilbudssiden spesielt.
Hovedfunn	Bakgrunn: I Norge har det utviklet seg en struktur hvor tilbudssiden av leiemarkedet domineres av hushold som eier én eller flere ekstraboliger. I motsetning til land som for eksempel Sverige har vi ikke store firmaer og institusjonelle eiere som sitter med en stor portefølje av leieboliger som er bygd som leieboliger og som forblir i leiesektoren over livsløpet. Hovedbildet er at de fleste i Norge foretrekker å eie sin bolig, og at denne planen lar seg realisere. Leiesektoren en slags restkategori? En stor del av befolkningen er innom leiesektoren i løpet av livsløpet. Det boligpolitiske fokuset på vanskeligstilte på boligmarkedet er et argument for å studere hvordan leiemarkedet fungerer og hvordan staten og Husbanken påvirker også dette segmentet av boligmarkedet.
Eventuelle anbefalinger	Det er et etablert empirisk faktum at vi har mange ekstraboliger i Norge. Kunnskapen om hva som avgjør om hvorvidt ekstraboliger leies ut, selges eller blir stående tomme, er ikke like god. Spesielt trenger man mer kunnskap om geografiske variasjoner i dette mønsteret. Forskning har vist at sammensetningen av utleierye inneholder ganske ulike tilbydere og at de faktorene som påvirker atferden kan være ganske så ulike. Det er også variasjon langs flere dimensjoner i gruppen av leietakere. Vi vet mindre om hvordan de ulike gruppene av leietakere fordeler seg på de forskjellige gruppene av tilbydere. De ulike gruppene av utleierye konkurrerer med hverandre. I hvor stor grad presser et tilbud andre tilbud ut? Stiller spørsmål ved hvorvidt et stort potensial potensielt tilbud av sokkelboliger kan skremme bort andre tilbydere.

Referanse	Nordvik (2007c)
Tittel	The Oslo Metropolitan Housing Market: I Andersson, Å.E., Pettersson, L. & Strömquist, U. (red.): <i>European Metropolitan Housing Markets</i> .
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2007
Forlag/utgiver	Springer forlag
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Akademisk forlag
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Kapittel i bok - Del av helhetlig fremstilling av boligmarkedet i europeiske byer
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bolig
Tema og emne	Gir et overblikk over situasjonen i boligmarkedet i osloregionen. Presentere noen relevante empiriske fakta og strukturer.
Metode	Baserer seg på en mengde kilder. I hovedsak levekårsundersøkelsen
Hovedfunn	Finner et boligmarked i relativt god stand, men likevel er det flere problemer som må løses. Spesielt peker Nordvik på problemer knyttet til distribusjon av boliger. Påpeker selv han har et noe mer positivt blikk på boligmarkedet enn mange andre kommentatorer. Baksiden ved den urbane regenereringen i Oslo er at de "dårlige" leilighetene er gjort mye bedre og det dermed ikke er det samme lavkostnadstilbudet i storbyregionen lenger. Dette har konsekvenser for segregeringen og konsentrasjonen av lavinntektshushold.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Nordvik (2006)
Tittel	Selective housing policy in local housing markets and the supply of housing.
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2006
Forlag/utgiver	Journal of Housing Economics
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Analysere hvordan boligmassen i norske kommuner påvirkes av selektive, målrettede virkemidler på både tilbud- og etterspørselsiden av markedet (supply and demand).
Metode	Regresjonsmodeller hvor et sett av variabler brukes for å forklare variasjoner i boligmassen pr 1000 innbyggere over 20 år.
Hovedfunn	Viser at å tilføye boliger i den offentlige boligmassen også øker den totale boligmassen. For hver 100 nye offentlige enheter som bygges, legges 60 nye til den totale boligmassen. Også virkemidler på krav siden, da spesielt førstehjemslån, har en positiv effekt.
Eventuelle anbefalinger	Det påpekes at effekten av virkemidlene ser ut til å minske desto større skala de får – konsekvens: selv om et spesifikt program virker bra i et marked betyr det ikke at det automatisk bør utvides. Det bør også forskes på hvorvidt effektene av et program avhenger av størrelsen og effekten av andre programmer. Anbefaler også at man legger større vekt på å forstå de dynamiske mønstre av de ulike virkemidlene.

Referanse	Nordvik (2005)
Tittel	Strategier i produksjon av boligsosiale tjenester.
Forfatter(e)	Viggo Nordvik
Årstall	2005
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	http://www.nova.no/asset/1356/1/1356_1.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen / Kommunen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Handler om drift av tilbud til vanskeligstilte på boligmarkedet som har sammensatte problemer, og de problemene dette igjen kan skape for driften av boligtilbudene.
Metode	Teoretisk nivå
Hovedfunn	Størrelsen på hver enkelt av komponentene (i tilbudene til vanskeligstilte) avhenger av hvordan andre aspekter ved den boligsosiale produksjonen håndteres. Kostnadene ved tilknyttede tjenester kan være ganske høye. De vil ikke bare påvirke bo- og livskvalitet for dem som bor i et prosjekt. Også slitasjen på boligene, spesielt den innvendige slitasjen, vil kunne påvirkes i betydelig grad av nivå på, og utforming av tilknyttede tjenester. Det er ikke sikkert at boliger for rusmisbrukere med psykiatiske problemer som får en god oppfølging, bør utformes på samme måte som boliger for denne gruppen uten noen form for oppfølging. Framtidens beboersammensetning vil være en usikker størrelse. Kan være et ekstra bidrag til kompleksiteten i planleggingen av det boligsosiale tilbudet i en kommune. Offentlig-private samarbeid (OPS) – utfordringer med tanke på koordinering. (bør drøftes konkret i hvert tilfelle om det er lurt) Oppstår også fordi rene tilfeldigheter i stor grad påvirker kostnadene.
Eventuelle anbefalinger	Foreslår at en prøver ut ordninger hvor beboerne får (økonomiske) incitamenter for å holde vedlikeholdsbehovet nede. Etablert referanseverdier for normale drifts- og vedlikeholdskostnader for boliger som brukes i den boligsosiale politiken.

Referanse	Riksrevisjonen (2008)
Tittel	Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet
Forfatter(e)	Riksrevisjonen
Årstall	2007- 2008
Forlag/utgiver	Akademika – forlag for offentlige publikasjoner
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Fremlagt til Stortinget som Dokument nr. 3:8 (2007-2008) <i>Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet.</i>
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Stiller fire spørsmål: 1. I hvilken grad bidrar de boligsosiale virkemidlene til å hjelpe de vanskeligstilte på boligmarkedet? 2. På hvilken måte ivaretar kommunen sitt ansvar for den praktiske gjennomføringen av boligpolitikken for de vanskeligstilte? 3. På hvilken måte forvalter Husbanken sine oppgaver rettet mot de vanskeligstilte på boligmarkedet? 4. Hvordan ivaretar KRD sitt ansvar for styringen av Husbanken og tilretteleggingen av boligpolitikken rettet mot de vanskeligstilte?
Metode	Dokumentanalyse, gjennomgang av saksmapper, intervju, statistikk og spørreundersøkelse.
Hovedfunn	1. En del vanskeligstilte på boligmarkedet omfattes ikke av eller får tilgang til de boligsosiale virkemidlene, og disse får dermed ikke den hjelpen de trenger. - For å få startlån er det avgjørende at man har betjeningsevne, noe svært mange vanskeligstilte ikke har. (I tillegg blir mange startlån ikke realisert fordi personer som ikke har fått tildelt startlån ikke er i stand til å finne seg en bolig og låner derfor ikke blir utbetalt) - Bostøtten, som er en regelstyrt ordning, er innrettet slik at mange vanskeligstilte faller utenfor ordningen. (Skyldes både økonomiske grenser og at enkelte typer husstander ikke omfattes av ordningen) - Mange svakheter knyttet til kommunal bolig.(utfordringer knyttet til for få boliger – mange vanskeligstilte som venter på å få tildelt bolig). De aller fleste kommuner må også benytte seg av midlertidige boløsninger over kort eller lengre tid. - Det er vanskeligstilte som faller utenfor alle de boligsosiale virkemidlene. 2. Mange vanskeligstilte bor ikke godt og trygt - Mange kommunale boliger er i dårlig fysisk stand og det er store utfordringer knyttet til bomiljøet. 3. Virkemidlene ses ikke i sammenheng - Koordineringen av de ulike virkemidlene fungerer ikke godt nok på kommunalt nivå. 4. Det er store svakheter ved saksbehandlingen på kommunalt nivå

	5. Husbanken har ikke i tilstrekkelig grad klart å ivareta sine oppgaver knyttet til kompetanseheving og veiledning på det boligsosiale området 6. Staten har ikke tilstrekkelig oversikt over boligbehovet til de vanskeligstilte 7. Manglende styringsinformasjon fører til at det ikke foretas vurderinger av måloppnåelse
Eventuelle anbefalinger	Stiller spørsmål ved om Husbanken i tilstrekkelig grad fyller rollen som kompetansebank og aktiv tilrettelegger ovenfor kommunene.

Referanse	Ruud (2009)
Tittel	Unge boligpreferanser
Forfatter(e)	Marit Ekne Ruud
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	http://www.nbbl.no/archive/232/20176/ungdoms_boligpreferanser.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag fra NBBL og del av deres Framtidsprosjekt.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Ser på ungdoms boligpreferanser: hvordan de vil bo og hvordan deres flyttemønster ser ut. Ser også på hva som tilbys for unge i markedet i dag og gir en vurdering av egnetheten av boliger rettet mot ungdom i forhold til unges boligpreferanser og den rollen bolig spiller for unge mennesker.
Metode	Gjennomgang av sentrale funn fra tidligere undersøkelser som har hatt fokus på følgende temaer: strukturelle perspektiver på boligmarkedet, ungdom og flytting, bosteds og boligpreferanser, samt livsstil- / livsfaseperspektiv.
Hovedfunn	Innflyttet ungdom til storbyene har økt sin oppholdstid sammenlignet med tidligere. Unge etablerer seg over lenge tid enn før, de har kortere botid i boligen og flytter oftere enn andre beboergrupper.
Eventuelle anbefalinger	Fremtidens boliger for unge bør være mer fleksible enn mange er i dag, med vekt på å kunne dele av / innlemme areal i boligen etter behov.

Referanse	Schmidt m. fl. (2009)
Tittel	Små boliger - en kunnskapsoversikt
Forfatter(e)	Lene Schmidt, Jon Guttu, Dag Juvkam, Rolf Barlindhaug
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publia-sjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/c6f486a543a9bb81327b88c668a037db.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Rapporten er formet som en artikkelsamling hvor Jon Guttu presenterer definisjoner og skisserer den historiske utviklingen av små boliger. Dag Juvkam beskriver hvem som bor i små boliger, og Rolf Barlindhaug beskriver markedet for små boliger. Lene Schmidt gjennomgår små boligers planløsninger, hva vi vet om beboernes tilfredshet og eksempler på argumenter og begrep som tas i bruk ved bygging av små boliger.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Er bygging av små boliger uttrykk for et velfungerende marked eller et problem?
Metode	
Hovedfunn	Store sprik i egenskaper som kvalifiserer til betegnelsen <i>bolig</i> i faglig språkbruk alt etter formålet med definisjonen og hvordan den brukes i praksis. Viser at det under hele 1900- tallet har vært nødvendig å begrense byggingen av små boliger ved å stille krav til en minste romstandard. Trangboddhet er i hovedsak et byfenomen, og ikke minst et storbyfenomen. Små boligers andel av boligbyggingen har økt i perioden 1984 til 2007 Boligenes areal har blitt sterkt redusert i perioden etter ca 1985, og grunnleggende bokvaliteter er under press. Beboerne sier seg stort sett fornøyde med boligene på tross av forskernes påpekning av mangler. Beboerne ser manglene, men ser boligen som en god investering og et første steg i sin boligkarriere. Mulighetene for å komme videre i boligkarrieren påvirker synet på boligen. Det kan se ut som frihet til å velge er et gjennomgående tema i det offentlige ordskiftet i begrunnelsen for å gå bort fra normerte krav i lovverket har skjedd en dreining av boligdiskursen fra "den gode bolig" til "den overkommelige bolig". Dersom små boliger er en rimelig inngangsbillett til boligmarkedet for unge enslige og par, og de bor der i begrenset tid og dersom boligene er integrert i den ordinære boligmassen og har en rimelig god størrelse og standard kan man si at små boliger er et uttrykk for et velfungerende marked. Dersom små boliger er relativt sett dyre boliger, og de ligger samlet i enkelte byområder, at folk blir boende der uten å komme videre i boligkarrieren, og boligene i tillegg er små og med dårlig standard kan små boliger representere et problem.

	Om bygging av små boliger er et problem eller ikke rekker ut over beboernes tilfredshet, og er også et spørsmål om hva samfunnet er tjent med på sikt.
Eventuelle anbefalinger	Rydde opp i definisjoner og utrede mulighetene for å innarbeide kvalitetskrav i byggeforskriftene (TEK) og lov om eierseksjonering. Gjennomføre analyser av boligkarrieren i et livsløpsperspektiv. Bedre kunnskap om grunnlaget for utbyggeres valg av leilighetssammensetning i sentrale prosjekter. Studere flere nye boligprosjekter, både byboliger og sokkelboliger, bygget etter ca år 2000 for å få et større og bedre datamateriale. Det er behov for å gjennomføre en bredere kartlegging av boligbruk og beboernes tilfredshet med nye små boliger. Definisjonen av trangboddhet bør ikke bare tar utgangspunkt i antall rom, men også tar med et minsteareal på boligen.

Referanse	Guttu og Schmidt (2008)
Tittel	Fortett med vett: Eksempler fra fire norske byer
Forfatter(e)	Jon Guttu og Lene Schmidt
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/c83d310cb9c1038043b276108f4fffd7.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Fra prosjektet "fortett med vett" – finansiert av MD og Husbanken.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Den nære konteksten / nasjonen
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Eksempelsamling som presenteres resultatene fra en undersøkelse av uterommene i 27 nye byboligprosjekter i Trondheim, Bergen, Stavanger og Kristiansand. Formålet har vært å vise gode eksempler og drøfte de utfordringene en står overfor.
Metode	
Hovedfunn	Resultatet er nedslående – fant bare tre eksempler de vil betegne som forbilledlige. Det er i hovedsak tre kategorier av problemer man har identifisert. 1 tilknytting til byen er dårlig ivaretatt. 2 tetthet og arealknapphet – (fører til at utearealene underbygges med parkering med de begrensninger dette gir for vegetasjon, fører til trange uterom uten plass til de mest nødvendige funksjoner.), 3 Utformingen av uterommene forteller om varierende intensjoner og kompetanse hos utbyggere og prosjekterende. Det bygges mange byboligprosjekter med trange og dårlige uterom. Dette rammer alle beboere, men først og fremst barn og eldre som har liten bevegelsesfrihet. Den dårlige kvaliteten kan tilbakeføres til prioriteringer og valg gjennom hele byggeprosessen, der alle aktørene har et ansvar
Eventuelle anbefalinger	Dersom man ønsker å oppnå politisk formulerte mål om gode boliger og gode bomiljøer, bør offentlige myndigheter både på statlig og kommunalt nivå sette i verk tiltak for å sikre gode uterom i den tette byen

Referanse	Sandlie m. fl. (2010)
Tittel	NOVA Rapport 2/2010 - Bolig og levekår i Norge 2007
Forfatter(e)	Hans Christian Sandlie (red.)
Årstall	2010
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Oppfølging av egen påpekning fra kunnskapsoversikten i 2004. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Husbanken om å foreta analyser av boligspørsmål i levekårsundersøkelsen fra 2007. Rapport utformet som artikkelsamling, og følgende forfattere har medvirket: Hans Christian Sandlie, Kristin Aarland, Lars Gulbrandsen og Viggo Nordvik.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	En artikkelsamling som tar opp fire hovedkategorier av problemer: Boligstandard og bomiljø, Boligøkonomi, leimarkedet og vanskeligstilte på boligmarkedet.
Metode	Bruker ulike registre (levvekårsundersøkelse, ligningsdata) som basis for kvantitativ forskning om forekomst av ulike arter av problemer på boligmarkedet.
Hovedfunn	Boligstandard og bomiljø - Boligmassen er en størrelse som endrer seg tregt. Boligmassen vil derfor være stabile over forholdsvis lang tid. - Årlig gjennomføres det imidlertid mange omsetninger og flyttinger, slik at hvordan hushold fordeler seg på ulike typer av boliger kan endre seg mer enn fordelingen av boligtyper. - De siste tiårene har trenden vært at nordmenn bor i stadig store boliger. - Hva slags hustype folk bor i avhenger av hvor de bor, og hva slags hushold de tilhører. - I løpet av perioden fra 1997 til 2007 har antall hushold i trangbodde boliger vært stabilt. Omkring 7 prosent av de norske husholdene kan defineres som trangbodde. Boligøkonomi: - Når boligverdiene opp til et visst aldersnivå øker med alder, skyldes dette ikke bare at verdiene av boligene øker. Det er også en følge av at folk over tid har gjort nye investeringer. - Boligkjøp finansieres i all hovedsak ved hjelp av banklån. Vi finner likevel relativt mange gjeldsfrie boligeiere. 67 prosent av boligeierne oppgir å ha boliglån. - Boutgiftene er i høy grad aldersbestemt, og de er høyest blant hushold der intervjupersonen er i 30-årene og faller deretter med økende alder. Blant de yngste husholdningene har boligeierne langt høyere boutgifter enn de som leier. - Andel hjemmeboende blant ungdom i 20-årene har vært klart synkende i perioden fra 1997 til 2007. - Fra 1997 til 2007 har andel boligeiere i 20-årene økt; fra 17 til 23 prosent blant ungdom i alderen 20–24 år

	og fra 47 til 60 prosent blant dem i alderen 25–29 år. Påstanden om at prisveksten vi så i denne perioden presset ungdom ut av eiermarkedet, ser altså ikke ut til å stemme. - De aller fleste makter å gjennomføre boligkjøp uten økonomisk hjelp hjemmefra. Leiemarkedet: - Leiemarkedet i kvantitet/aktivitet langt større enn det norske eierboligmarkedet - Det er særlig små boliger som leies ut. 82 prosent av leieboerne bor i en bolig med tre rom eller mindre. - Kommunale utleieboliger står for omkring én tiendedel av utleiemarkedet. - Nærmere hvert femte hushold som leier bolig kan defineres som trangbodd. For mange av disse leieboerne vil trangboddheten likevel ikke oppleves som noe stort problem. - Grovt sett kan det se ut til at leieboere med boutgifter som tilsvarer utgiftene til å betjene et gjennomsnittlig startlån, er å finne blant de husholdene som ofte bor midlertidig til leie - Det er et klart uttrykt ønske i norsk boligpolitikk at flere hushold skal kunne få muligheten til å eie sin egen bolig. - Utfordringen med hensyn til ønsket om å få flere vanskeligstilte over i eiersegmentet, er særlig stor blant eldre leieboere og leieboere med lav inntekt Vanskeligstilte på boligmarkedet - Levekårsundersøkelsen beskriver den gruppen av vanskeligstilte på boligmarkedet som ligner mest på majoritetsbefolkningen, og de som kanskje er minst vanskeligstilt av vanskeligstilte (frafall av vanskeligstilte i levekårsundersøkelsen) - En gjennomgang av hvilke husholdstyper som har størst risiko for å være i en vanskeligstilt posisjon viser at unge og enslige er overrepresenterte. - Finner størst innslag av vanskeligstilte i leiesektoren, men det er et visst innslag også i eide boliger og i borettsboliger. - Mellom 30 og 40 prosent av de vanskeligstilte boligsøkerne som faktisk leier bolig i 2007, sier at de tror de eier bolig om tre år. - Mer enn halvparten av de vanskeligstilte venter en bedring i inntektene sine de nærmeste tre årene. Støtter opp under hypotesen at blant den typen vanskeligstilte på boligmarkedet som vi finner i levekårsundersøkelsen, er det et stort innslag av hushold med midlertidige problemer.
Eventuelle anbefalinger	Fortsatt satsing på virkemidler som hjelper dem som trenger litt økonomisk hjelp for å komme seg ut av en vanskeligstilt posisjon.

Referanse	Sandlie (2008a)
Tittel	Ungdommens boligønsker - kulturelle, strukturelle, rasjonelle?
Forfatter(e)	Hans Christian Sandlie
Årstall	2008
Forlag/utgiver	Regionale Trender
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bolig
Tema og emne	Ungdoms boligønsker og boligetablering. – Utgangspunkt i konsumnedgang blant unge på boligmarkedet og bekymring for unges situasjon på boligmarkedet.
Metode	
Hovedfunn	Argumenterer for at konsumnedgangen må betraktes i et livsløpsperspektiv, og at nedgangen da mer fremstår som tilsynelatende enn reell. Sandlie mener boligetablering i stor grad kan betraktes som en prosess der de unge først flytter ut av foreldrehjemmet, bor en periode i mer eller mindre midlertidige og leide husvære, før de etablerer seg mer permanent ved å kjøpe bolig. Ungdommens boligønsker er både kulturelle, strukturelle og rasjonelle. Mange unge ønsker seg samme type bolig som foreldregenerasjonen bor i, men de kan ha ulike begrunnelser for å ønske seg nettopp denne typen bolig. Boligønsker bør derfor ikke tolkes langs én dimensjon alene, men langs flere.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Sandlie (2008b)
Tittel	To må man være – Om ungdommens boligetablering på 1990- tallet.
Forfatter(e)	Hans Christian Sandlie
Årstall	2008
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Publisert i 2008, men empirien er samlet inn senest 2001. Dr.polit_avhandling, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete.
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Boligetablering og nye etableringsmønstre blant unge på boligmarkedet.
Metode	Tre surveyundersøkelser med nasjonsrepresentativt utvalg utført i 92, 97 og 01 (ca.3000 ved de to første undersøkelsene og ca. 2000 ved den siste).
Hovedfunn	Unge boligetablering er nært knyttet til utdanningsløp, yrkeskarriere og etablering med egen familie. Undersøkelsen viser at det er en stor grad av kontinuitet i de unges ønsker og valg på boligmarkedet. Den største endringen i de unges boligetablering på 1990-tallet var at de utsatte tidspunktet for det første boligkjøpet. Kombinasjonen av stabile boligpreferanser og utsatt boligetablering er en situasjon der de unge må leve en lengre periode av livet med lavere boligkonsum enn ønsket. En balanse mellom ønsket og faktisk boligkonsum ble ved årtusensskifte nådd i 40-årsalderen, mens dette ble nådd i 30-årsalderen på begynnelsen av 1990- tallet. Tidspunktet for det første boligkjøpet henger nært sammen med tidspunktet unge etablerer seg med fast partner. Siden tidspunktet for slik pardannelse skjer stadig senere i livsløpet, fører dette også til at et økende antall unge utsetter sitt første boligkjøp. Det er altså hushold med to inntekter som har mestret prisutviklingen på boligmarkedet best, mens hushold med en inntekt er de som primært kan komme til å møte problemer i forbindelse med etablering på boligmarkedet. Sandli finner også at det å ha to inntekter sannsynligvis betyr langt mer for boligetablering enn at unge har høye studielån.
Eventuelle anbefalinger	Studien knytter boligpolitiske utfordringer til unge "langtidsenslige" (og par med varig lav inntekt). Man finner at det er nødvendig å kartlegge hvilke problem og behov vanskeligste grupper har på boligmarkedet. Det er også nødvendig å kartlegge generelle trender på boligmarkedet, slik at man fanger opp eventuelle endringer og etablering av nye utsatte problemgrupper.

Referanse	Sandlie m. fl. (2008)
Tittel	På rett vei - Evaluering av prosjekt bostedsløse
Forfatter(e)	Siri Ytrehus, Hans Christian Sandlie, Inger Lise Skog Hansen
Årstall	2008
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Samarbeid mellom FAFO og NOVA gjennom senter for studier av fattigdom, sosialhjelp og sosial integrasjon (Fami).
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Evaluering av Prosjekt bostedsløse. Prosjektet ble opprettet i 2000 som et fireårig, nasjonalt forsøksprosjekt med siktemål å utvikle metoder og modeller for arbeidet med å motvirke og forebygge bostedsløshet.
Metode	Intervju med ansatte i kommunen og de frivillige organisasjonene, bruker prosjektet og opplysninger fra et skjema der det er registrert hvordan det har gått med brukerne som har mottatt tilbud.
Hovedfunn	De fleste prosjekter er videreført to år etter prosjektslutt. Bred støtte til videreføring fra politiske hold i kommunene. Begrunnes med reduksjon i hospitsutgifter for kommunene og bedret forholdene for rusmisbrukere. Prosjektet har også bidratt til større aksept for rusmisbrukeres rett til et sted å bo. Kompetanseutvikling fremheves også som en viktig effekt. Flere fremhever at det i fremtiden må satses mer på å få rusmisbrukere over i "vanlig" bolig – mange har betenkeligheter med å fortsette utviklingen av "spesialboliger". Flere sier at mangel på bolig er den største flaskehalsen med tanke på å bedre situasjonen og flere peker i den sammenheng på endrede retningslinjer fra husbanken med tanke på tilskuddsordninger. Andre påpeker også problemer knytte til "dobbeltdiagnose" (psykiatri og rus) Peker på at ungdom er en utsatt gruppe – kollektivform på boligtilbudet kan i verste fall bidra til en forverring av situasjonen for ungdommen.
Eventuelle anbefalinger	Forskjellige individuelle ønsker og behov blant brukergruppen fører til at bolig og bosituasjon i større grad må tilpasses den enkelte.

Referanse	Skog Hansen (2009)
Tittel	Bo- og tjenestebehov hos personer med psykiske lidelser
Forfatter(e)	Inger Lise Skog Hansen
Årstall	2006
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/519/519.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag for Sosial- og helsedirektoratet. Bygger videre på en tidligere gjennomført kartlegging av samme tema i et utvalg norske kommuner.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Belyser sentrale temaer relatert til å forebygge bostedsløshet og fremme bostabilitet hos personer med psykiske lidelser som har hatt et udekket boligbehov.
Metode	Intervjuer med brukere, pårørende og tjenesteutøvere i førstelinjen.
Hovedfunn	Brukere med psykiske lidelser (og spesielt de som også har eller har hatt rusproblemer) har en meget ustabil bohistorie. Dette skyldes mange ting, men hovedårsaken sies å være manglende oppfølging. Behovet for trygghet fremheves som det mest grunnleggende behovet hos brukerne med hensyn til å klare å bo i egen bolig over tid. Trygghet handler igjen om tilgjengelighet til tjenesteytere. Opprettelse og vedlikehold av nettverk og relasjoner er spesielt viktig for personer med både rus og psykiske lidelser.
Eventuelle anbefalinger	Tilrettelegge for trygghet, ha en tilstrekkelig oppfølging og ha et velfungerende samarbeid med spesialisthelsetjenesten.

Referanse	Skog Hansen m. fl. (2007)
Tittel	Ikke bare bare å bo – Sluttrapport fra evalueringen av statlig tilskudd til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbruker.
Forfatter(e)	Inger Lise Skog Hansen, Heidi Gautun, Åsmund Langsether og Hans Christian Sandlie
Årstall	2007
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Samarbeid mellom FAFO og NOVA gjennom senter for studier av fattigdom, sosialhjelp og sosial integrasjon (Fami) – Evalueringen er gjort på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen / kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Sluttrapport fra evalueringen av statlig tilskudd til oppfølgingstjenester i bolig for bostedsløse og rusmisbruker.
Metode	Organisasjonsstudie av Sosial og Helsedirektoratet og fylkesmannens rolle i forvaltningen av tilskuddet, brukerstudie om brukernes vurdering av tjenester støttet av tilskuddet samt rapportering fra to spørreundersøkelser blant kommunene.
Hovedfunn	Programspesifikke hovedfunn utelates her. Hovedfunnene presentert her er hentet fra diskusjon knyttet til "Hva har tilskuddet ført til?" - Kombinasjonene av bolig og tjenester har ført til økt bostabilitet for brukerne. Leder til mindre bruk av midlertidig botilbud. - Fortsatt utfordringer knyttet til brukernes rettsikkerhet, mange sitter igjen med mangelfullt tjenestetilbud uten juridisk mulighet til å klage. - Liten grad av brukermedvirkning på systemnivå er et problem. - Begrensninger i boligtilbudet fremheves som den største flaskehalsen med tanke på gjennomføringsmuligheter. - Har vist at boligproblem i stor grad er sektorovergripende. Brukerne trenger hjelp på mange områder, praktisk bistand, men også helsehjelp. Tjenesteutøver må fungere som koordinator for brukernes behov.
Eventuelle anbefalinger	1. Styrke tilskuddsordningen 2. Store samordning av statlig innsats. 3. Sterkere bevisstgjøring av kommunenes plikt til å bistå med bolig og tjenestetilbud til brukergruppen. 4. Sterkere søkelys på forebygging av bostedsløshet 5. Fremme videreføring av tiltak med større involvering av administrative ledelse og politikere i kommunene.

Referanse	Skog Hansen (2006)
Tittel	The pathway to a permanent home - The Norwegian strategy to prevent and combat homelessness
Forfatter(e)	Inger Lise Skog Hansen
Årstall	2006
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Formidling	Dette er en presentasjon fremstilt som grunnlag for en "peer review" av den norske strategien for å bekjempe hjemløshet.
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Presenterer den norske hjemløshetsstrategien gjennom å først plassere den i en kontekst, Hansen beskriver dermed hva som kalles hjemløse i Norge. Deretter gir Skog Hansen en kort introduksjon til den norske boligpolitikken og presenterer noen av de viktigste funnene om forskning på hjemløse. Deretter presenteres den norske strategien og virkemidlene tilgjengelig. Avslutningsvis gis et overblikk på resultatene så langt, samt at de reiser spørsmål ved den norske boligstrategien.
Metode	Sammenfatting og presentasjon av andre bidrag samt en presentasjon av den offisielle norske strategien
Hovedfunn	Hovedpunktene i strategien: 1. Hindre at folk blir hjemløse 2. Bidra til å bedre kvaliteten på hospitser 3. Bidra til at hjemløse skal motta et permanent boligtilbud Virkemidlene tilgjengelig karakteriseres som myke og harde. Harde: juridiske tiltak, retningslinjer som følger penge støtte og øremerkede tiltak. Myke: stimulerende og lærende tiltak som støtte og lån samt nettverk og kommunikasjonsforum. Hjemløshet er i stor grad et storbyfenomen, men det er en nedgang i hjemløse i storbyene og en oppgang i de små og mellomstore. Tydelig reduksjon i forhold til mennesker som er "langtids-hjemløse" og personer som ikke har et sted å sove den kommende natt. Å forhindre hjemløshet er ikke i så stor grad et spørsmål om å tilby bolig som et spørsmål om å tilby den rette tjenesten og hjelpen. Man ser et behov for både bedre tjenester utbygging av boligmassen. Mangel på koordinering av hjelpemidler fra departementene, og andre styringsorganer kan bidra til opprettholdelsen av hjemløse. Den norske hjemløstrategien er i stor grad topp-styrt og karakteriseres med et stort engasjement fra Stortinget. En utfordring er knyttet til lokal involvering og her er de myke tiltakene tiltenkt å være viktig.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Skog Hansen og Ytrehus (2005)
Tittel	Alle skal bo, det er tjenesten det komme an på
Forfatter(e)	Inge Lise Skog Hansen og Siri Ytrehus
Årstall	2005
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	http://www.fafo.no/pub/rapp/494/494.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Resultatene fra en kartlegging av udekkede bo- og tjenestebehov blant personer med psykiske lidelser.
Metode	Diskuterer resultatene fra ti kommuner, og ti bydeler i Oslo.
Hovedfunn	Variierende oversikt og praksis i kommunene for registrering av bolig og tjenestebehov hos personer med psykiske lidelser. Oppgir et snitt på 0.13 institusjonspasienter pr. 1000 innbygger med behov for bolig. Ellers 0,70 pr 1000 som mangler bolig. Oslo ser ut til å ha en større andel brukere med stort hjelpebehov. Gruppen med dobbeldiagnoser (rus og psykiske lidelser) fremheves som en gruppe som ikke får den hjelpen de trenger.
Eventuelle anbefalinger	Behov for å se nærmere på den totale levekårssituasjonen for personer med psykiske lidelser. Behov for en bevisstgjøring lokalt om hvordan en tenker rundt bolig for personer med psykiske lidelser. Det grunnleggende spørsmål er ikke hvilket boligbehov, men hvilket tjenestetilbud den enkelte har behov for. – Ønsker å se helheten i utfordringer den enkelte står ovenfor.

Referanse	Stamsø (2008)
Tittel	Housing and the Welfare State in Norway
Forfatter(e)	Mary Ann Stamsø
Årstall	2008
Forlag/utgiver	Scandinavian Political Studies
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Mary Ann Stamsø er tilknyttet SIFO – Statens institutt for forbruksforskning.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Bolig/velferd
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Diskuterer bolig og velferdsstaten i Norge i 1980 og 2005 med å benytte Esping – Andersen's teori om velferdsstatsregimer.
Metode	
Hovedfunn	I 1980 var den norske boligpolitikken i hovedsak karakterisert av sosialdemokratiske trekk som markedsregulering, betydelig statlige utgifter og universale subsidier for både låne- og eiersektoren. Effekten av postindustrielle forandringer, inkludert deregulering av kreditt og boligmarkedet, markerte et betydelig skift i boligpolitikken og boligmarkedet i Norge. I 2005 var den norske boligpolitikken karakterisert av trekk som er typisk for et velferdsregime: markedsøkonomi, lave statlige utgifter og subsidier for små, målrettede grupper, mens andre segmenter i den norske velferdsstaten forblir karakterisert av sosialdemokratiske trekk. En sterk, offentlig finansiert eiersektor ble transformert til en privatfinansiert sektor basert på markedsbetingelser. (Vi ser altså en endring med tanke på i hvilken grad boligpolitikken er integrert i den helhetlig velferdsstaten)
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Støa (2009)
Tittel	Housing in the Sustainable City – Issues for an Integrated Approach
Forfatter(e)	Eli Støa
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Nova Science Publishers, Inc.
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Akademisk forlag
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Kapitel i boken: Urban Sustainability and Governance – New Challenges in Nordic- Baltic Housing Policies
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Boligsosialt/Velferd
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Bærekraftighet
Metode	Teoretisk diskusjon
Hovedfunn	Mener bærekraftighet må ses på som multidimensjonalt. Viser at bolig er en integrert del av en bærekraftig by. Viser at urban spredning reduserer de miljømessige fordelene og øker kostnader for byene. Forslår at bærekraftig boligpolitikk kan hjelpe med tanke på å reduserer trykket på miljøet og bidra til i en betydelig grad til å bedre livskvaliteten innen akseptable kostnader.
Eventuelle anbefalinger	Se boligutvikling i lys av en helhetlig bærekraftig utvikling.

Referanse	Søholt (2010)
Tittel	Etniske minoriteter og boligmarkedet; integrert, marginalisert, segregert
Forfatter(e)	Susanne Søholt
Årstall	2010
Forlag/utgiver	Forskningsrådet
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Skrevet under program for internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER)
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Den nære konteksten
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Kunnskapssatus om forskning på invandrerbefolkningens situasjon på boligmarkedet i dag.
Metode	Gjennomgang av eksisterende litteratur.
Hovedfunn	Økt innvandring har ikke endret målet om flest mulig over i eiersektoren, selv om innvandring skaper nye utfordringer. Spørsmål vært å stille seg i den sammenheng er hva den norske boligmodellen gjør med over tid for grupper som enten ikke kan eller vil låne kapital for å bli boligeiere. Diskriminering og marginalisering kan bidra til at man blir stående utenfor, noe som kan få store uønskede konsekvenser for strukturell og sosial integrering. Erfaring så langt tilsier at boligsituasjonen blir bedre over tid og invandere får likere boforholdene til majoritetsbefolkningen. Søholt mener det kan være flere grunner til det; ikke finnes gode alternativer, god tilpassningsevne, medbrakte praksiser for å eie og ha kontroll over eget hjem eller evne til å omsette praksiser og skikker fra opphavslandet til boligsmål i Norge. Noen flere blant flyktningene blir boende noe lengre i bostedskommunene, og det bor innbyggere med innvandrerbakgrunn i alle landets kommuner. Etterkommernes bostedsmønster har så langt bidratt til å befeste segregeringen. De følger i foreldrenes fotspor. Økende alder og ektefelle med annen bakgrunn enn en selv, gir størst sannsynlighet for å velge bosted som avviker fra egen gruppe. Krefter som påvirker den etniske boligsegregeringen i Norge er bl.a. majoritetens flyttemønster, diskriminering, forskjellig prisnivå på boliger i forskjellige områder, preferanser og individuelle valg og ressurser knyttet til etnisk tilhørighet.
Eventuelle anbefalinger	Det er forsket lite på hvordan den norske boligmodellen og markedet møter boligbehov hos nye arbeidsinnvandrere. Vi vet lite om eventuelle positive effekter av etnisk bokonsentrasjon i Norge.

Referanse	Søholt og Astrup (2009a)
Tittel	Susanne Søholt, Kim Christian Astrup
Forfatter(e)	Etniske minoriteter og forskjellsbehandling i leiemarkedet
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	http://www.nibr.no/uploads/publications/8eaa09a25acc058e328526a02337b5dd.pdf
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete / Nasjonen
Grunnkategori	Beboeren / Boligen
Tema og emne	Om, og eventuelt på hvilke måter, etniske minoriteter forskjellsbehandles i leiemarkedet.
Metode	Analyse av levekårsundersøkelsen blant innvandrere (2005/2006) og intervjuer med ulike aktører fra forskjellige kategorier av utleiery og fra leietakersiden.
Hovedfunn	Et viktig funn er at leiemarkedet oppleves forskjellig av leietakere med forskjellige innvandrerbakgrunn. Leiemarkedet har sorteringsmekanismer som bidrar til at grupper med forskjellig etnisk bakgrunn slipper til i forskjellige deler av leiemarkedet
Eventuelle anbefalinger	Flere og mer variert tilbud av utleieboliger. Ikke-diskriminerende virkemidler: det bør være uvedkommende for utleier hvor penger til depositum og husleie kommer fra. Holdningsarbeid blant aktører på utleiersiden. Kompetanseheving i boligbruk blant utsatte grupper i leiemarkedet. Tilrettelegging for smidig kommunikasjon mellom utleier og leietaker.

Referanse	Søholt og Astrup (2009b)
Tittel	Etterkommere av innvandrere - boliger og bostedsmønster
Forfatter(e)	Susanne Søholt, Kim Christian Astrup
Årstall	2009
Forlag/utgiver	NIBR
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Integrering og deltakelse i samfunnet. Undersøkelsen handler om hvordan og hvor etterkommere av innvandrere bor. Hva har etterkommerne oppnådd i boligmarkedet? Hva slags bosettingsmønster finner man blant etterkommerne?
Metode	Seks grupper av etterkommere med minoritetsbakgrunn er sammenlignet seg i mellom og med svensker og dansker. Undersøkelsen bygger på registerdata.
Hovedfunn	Viktige funn er at majoriteten av etterkommerne følger foreldregenerasjonens bostedsmønster. De bor trangt og venter med å flytte hjemmefra. Eierandelen varierer mellom 7 og 22 prosent, men øker ettersom de flytter hjemmefra, gifter seg og øker inntekten.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Søholt (2009)
Tittel	Hvordan påvirker økonomiske nedgangstider innvandreres situasjon på boligmarkedet? I: <i>Integreringskart 2009: Integrering i økonomiske nedgangstider</i> . IMDi-rapport 7-2009 :148-156
Forfatter(e)	Susanne Søholt
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Integrerings og mangfoldsdirektoratet (IMDI)
Evt. link til publisering	http://imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringskartet_09_sendt_14_12.pdf
Type utgiver	Statlig direktorat
Særlige bemerkninger om publiseringen	Del av en større rapport om integrering i økonomiske nedgangstider.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete / Nasjonen
Grunnkategori	Beboeren / Boligen
Tema og emne	Diskusjon rundt hvordan finanskrisen vil slå ut med tanke på innvanderes situasjon på boligmarkedet.
Metode	
Hovedfunn	Sannsynlig at noen grupper i innvandrerbefolkningen vil være mer sårbare enn andre i økonomiske nedgangstider. I europeisk sammenheng eier en stor andel av innvandrerbefolkningen egen bolig i Norge, i gjennomsnitt 63 prosent. For personer med somalisk og irakisk bakgrunn er bildet annerledes. Her bor mellom 84 og 72 prosent i leiebolig. Høye leieandelen og høy andelen i kommunale boliger er et uttrykk for at store deler av innvandrerbefolkningen ikke har økonomi til å håndtere boligmarkedet på egen hånd. Innvandrerbefolkningen bor trangere enn majoriteten, enten de eier eller leier bolig. Grupper i innvandrerbefolkningen møter utstrakt diskriminering på boligmarkedet. De som er etablert i eierbolig, vil foreløpig få en gunstig økonomisk utvikling pga. de lave rentene. De som skal etablere seg i eiermarkedet, har jobb og klarer å skaffe egenkapital, vil ha et gunstig utgangspunkt. For dem som av ulike grunner opererer i leiemarkedet, er fremtidsutsiktene annerledes
Eventuelle anbefalinger	Lette tilgangen til tilfredsstillende boliger og å redusere risikoen i økonomiske nedgangstider. Dette handler både om å gjøre mer av det som allerede virker, og å introdusere nye tiltak. For å bidra til mer stabile og ikke-diskriminerende forhold i leiemarkedet bør det støttes opp om bygging av leieboliger med nøytrale inngangsbetingelser, nøytrale vilkår for å bo og forutsigbare husleier.

Referanse	Taksdal (2006)
Tittel	På randen av å bo: erfart kunnskap om livet og flyttingene mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger
Forfatter(e)	Arnhild Taksdal m. fl.
Årstall	2006
Forlag/utgiver	Rokkansenteret
Evt. link til publisering	http://www.regjeringen.no/upload/kilde/krd/tid/2006/0017/dd/pd/fv/284339-randen.pdf
Type utgiver	Forskningssenter – avdeling i UNI Research, et forskningsselskap der Universitetet i Bergen er hovedeier.
Særlige bemerkninger om publiseringen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunene / Det konkrete
Grunnkategori	Bistand / Beboeren
Tema og emne	Beskriver og diskuterer erfart kunnskap om livet og flyttingene mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger.
Metode	Kvalitative intervjuer, fokusgruppeintervju, spørreundersøkelse i tiltaksapparatet.
Hovedfunn	- Institusjonsopphold representerer sjeldent et kristisk brudd, snarere må det ses på som en pause i en tilværelse preget av en nomadetilstand. - Å flytte inn i egen bolig kan oppleves som det største bruddet. - Deler av apparatet synes å bygge på mangelfulle kunnskaper om og forståelse av brukernes liv. - Et sted å bo er avgjørende for livskvalitet og bør være et helt selvstendig mål for bistand.
Eventuelle anbefalinger	- I stedet for å sette opp hvilke kriterier som kvalifiserer til et bestemt boligtilbud, må tiltaksapparatet klargjøre hva slags bosituasjon som kan være egnet for den enkelte ut fra hans eller hennes problemer og ressurser. - En mer offensiv sosial boligpolitikk trengs for å forebygge utstøting fra boligmarkedet. - Behov for et større og mer variert landskap av botilbud, med ulike grader av bistand og oppfølging - Kunnskapene som er ervervet av brukere, pårørende og de nærmeste hjelpere må systematiseres og danne utgangspunkt for politikkutforming og utvikling av tiltak og tilbud.

Referanse	Tranøy (2008)
Tittel	Bubble, Bust and More Boom: The Political Economy of Housing in Norway
Forfatter(e)	Bent Sofus Tranøy
Årstall	2008
Forlag/utgiver	Palgrave Macmillan Ltd
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Publisert som artikkel i tidsskriftet Comparative European Politics, 2008, 6, (325-345).
Særlige bemerkninger om publikasjonen	
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Nasjonen og Velferdssamfunnet
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Analyse av boligmarkedet i Norge
Metode	Bruk av annen litteratur og statistikk
Hovedfunn	Artikkelen analyserer rekommodifiseringen av det norske boligmarkedet. Artikkelen antyder at Norges vekstmodell er svært lik den amerikanske, og at den er drevet av privat forbruk basert på ny formue fra boligøkonomien. Forfatteren skiller mellom tre diskurser: <i>a macroeconomic governance theme</i> (spørsmål om boligbobler destabiliserer boligøkonomien), <i>a politics of policy discourse</i> (spørsmål om boligmarkedet påvirker makroøkonomisk politikk) og <i>distributional outcomes</i> (spørsmål om hvordan boligmarkedet påvirker distribusjon). Forfatteren beskriver at en <i>bubble</i> var etterfulgt av en <i>bust</i>-fase som forårsaket en betydelig gjeldskrise på tidlig 90-tallet, før en <i>bubble</i>-preget prisutvikling begynte i 1994. Boligmarkedet produserer vinnere og tapere, avhengig av når du kommer inn på markedet. Markedets instabilitet har blitt akseptert av myndighetene. Forfatteren spør videre: har det rekommodifiserte boligmarkedet skjøvet politikken ut mot høyre? Det fremgår at det i liten grad har vært økt beskatning på eiendom. Samtidig kan det tenkes at boligeiere vil være ensidig politisk interessert på grunnlag av et ønske om å beholde en lavest mulig rente. Det er derfor en viss fare for at det rekommodifiserte boligmarkedet kan bidra til en treg erosjon av velferdsstaten.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	Vassenden (2007)
Tittel	Flerkulturelle forståelsesformer – en studie av majoritetsnordmenn i multietniske boligområder.
Forfatter(e)	Anders Vassenden
Årstall	2007
Forlag/utgiver	Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, UIO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Universitetsinstitutt
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Avhandling for graden dr. polit. 2008
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Det konkrete
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Majoritetsnordmenn bosatt i multietniske drabantbyabolag i Oslo og hvordan de opplever bostedets flere kulturalitet. Mål: studere flerkulturelle forståelsesformer blant majoritetsnordmenn.
Metode	Primæredata: 75 kvalitative intervjuer med 103 (etniske) nordmenn i, eller i nærheten av, innvandrer-tette områder. Sekundæredata: løse uformaliserte samtaler og betraktninger.
Hovedfunn	Det er motstridende oppfatninger om hva som er flerkulturalitet. Stikkord: verdsetting, naturalisering, ambivalens, kritikk og meningsforskjeller. I det flerkulturelle feltet kan majoritetsbefolkningen vanskelig betraktes som en størrelse – Man må snakke om multiple majoriteter. Majoriteten må brytes ned i mindre undergrupper dersom det skal være mulig å analytisk tilnærme seg som en enhet. – Det er på det sosiale praksisnivå man i hovedsak vil kunne finne forskjellene.
Eventuelle anbefalinger	

Referanse	West Pedersen (2007)
Tittel	Boligdimensjonen i velferdsstaten: Velferdsforskningens blinde punkt?
Forfatter(e)	Axel West Pedersen
Årstall	2007
Forlag/utgiver	NOVA
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Del av kunnskapsoversikten om Statens og Husbankens rolle i en markedsbasert boligsektor - Et grunnleggende premiss i notatet at boligpolitikken er en del av velferdspolitikken.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Boligsosialt / velferd
Grunnkategori	Boligen
Tema og emne	Oppsummere relevant forskningslitteratur om boligpolitik- kens rolle i velferdsstaten.
Metode	Sekundære kilder
Hovedfunn	Verken den sosiologiske ulikhetsforskning eller økonomisk velferdsteori ser ut til å være spesielt opptatt av boligforhold og boligpolitiske problemstillinger. Finnes bidrag til den velferdsøkonomiske litteraturen som tar til orde for at staten må sørge for at alle har tilgang til visse prioriterte (basis) gode som helsetjenester og bolig. Gir et skille mellom fire perspektiver på boligen som forbruksgode for å vise at boligen har flertydig karakter som velferdsgode: - Bolig som basisgode - Bolig som alminnelig forbruksgode (ligger til grunn for standard økonomisk velferdsteori) - Bolig som formuesobjekt - Bolig som statussymbol og posisjonelt gode Mens den tradisjonelle velferdsstaten primært satset på trygdesystemet og skattesystemet som instrumenter for økonomisk omfordeling, har det de siste årene både i Norge og internasjonalt kunne spores tendenser til å flytte fokus bort fra omfordeling av inntekt – delvis mot tiltak for å påvirke den primære fordelingen av lønnsinntekter og delvis mot målrettede tiltak for direkte å påvirke fordelingen av levekår. Forfatteren merker i Norge en omlegging av sosialpolitikken i retning av mer skreddersydde tiltak for å nå ut til samfunnets fattigste. Mener på bakgrunn av dette at det kan tyde på at målrettede boligpolitiske tiltak kan få fornyet aktualitet i de kommende års norske velferdspolitik. Den rådende sosialpolitiske tenkningen er basert på en blanding av økonomisk liberalisme ispedd en betydelig dose paternalisme.
Eventuelle anbefalinger	Antyder noen spørsmål for videre forskning avslutningsvis: Kan utviklingen over tid entydig beskrives som en endring fra generelle til målrettede tiltak, og hvilke oppfatninger av sosiale behov ligger til grunn for en eventuell sterkere målretning? Hvilken betydning boligsparing og boligformue har for den relative økonomiske velferden til alderspensjonistene i Norge sammenlignet med andre land. Beskrivelse og drøfting av hovedtrekk i utviklingen av den norske boligbeskatning og de endringer i rentefradagets betydningen som har fulgt i kjølvannet av skattereformen av

	1992. Boligformuens betydning for den generasjonsmessige overføring av økonomisk ulikhet.
--	--

Referanse	Wessel (2009)
Tittel	Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance?
Forfatter(e)	Terje Wessel
Årstall	2009
Forlag/utgiver	Geografiska Annaler
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Vitenskapelig tidsskrift
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Dette er i utgangspunktet en vitenskapelig drøfting av møte mellom to fagtradisjoner – i dette sammendraget drar vi ut nyttige konklusjoner uten å referere til den vitenskapelige diskusjonen.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Den nære konteksten
Grunnkategori	Beboeren
Tema og emne	Handler om forskning på mangfold og toleranse. Definere toleranse som å ikke være et aspekt ved mangfold, men det handler om i hvilken grad man omfavner mangfold. Kan være både passiv og aktiv toleranse.
Metode	Litteraturstudie og drøfting.
Hovedfunn	Fysisk nærhet mellom etniske og sosiale grupper tenderer til å ha en liten effekt på interaksjonsnivå. Samtidig har interaksjon i seg selv ikke noen særlig betydning på holdningsendringer. Urbane områder kan fungere som en katalysator for tolerante holdninger men det er behov for mer forskning om segregasjon på ulike arenaer, individuell atferd og kontaktmønstre. Foreløpelig hypoteser ser ut til å være at arenaer for rekreasjon synes å gi de beste betingelser for kontakt og samhandling. Mangfold i offentlige byrom, nabolag, på arbeidsplasser etc gir begrenset samhandling (men kan gi større aksept for "annerledeshet"). Positive effekter kan forsterkes av institusjonell støtte – for eksempel vennligsinnet minoritetspolitikk. Men, institusjonell støtte kan i visse situasjoner skape gnisinger og forsterke konflikter mellom gruppene.
Eventuelle anbefalinger	Peker på et behov for mer kunnskap om sammenhengen mellom segregasjon på ulike arenaer, individuell atferd og kontaktmønstre.

Referanse	Ytrehus m. fl (2007a)
Tittel	Tjenester til bostedsløse i ti kommuner- Devaluering 2
Forfatter(e)	Siri Ytrehus, Inger Lise Skog Hansen, Åsmund Langsether, Hans Christian Sandlie og Anna Skårberg
Årstall	2007
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Samarbeid mellom NOVA og FAFO
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Beskrivelse og vurdering av bruken av tiltak til bostedsløse i de 10 casekommuner (ikke gjengitt her) og en samlet vurdering av tilskuddsordningen basert på funn fra disse ti kommunene.
Metode	Samtaleintervju med administrativt ansvarlige for tilskuddet i kommunene, tjenesteutøvere som jobber i tiltaket tilskuddet støtter og aktuelle samarbeidspartnere.
Hovedfunn	Arbeidet har stort sett vært rette mot personer med rusproblemer. Bruken av tilskuddet, arbeid med bostedsløse og personer mer rusproblemer berøres av stadig flere statlige satsninger. Bostedsløsprobatikken og dette tiltaket spesifikt må ses i sammenheng med andre virkemidler og den enkelte brukers livssituasjon og behov. Hvis ikke man ser disse behovene kan kommunene komme til å utvikle en tjeneste som ikke evner å gi hjelp med årsaken til bostedsløshet.
Eventuelle anbefalinger	Lister opp en mengde potensielle konsekvenser dersom ikke tjenesten utvikles i større grad til å bli integrert i det øvrige tjenesteapparatet. Dette kan leses på et mer generelt grunnlag også med tanke på andre boligsosiale tiltak. - Tjenesten kan bli liten og personavhengig - Kan føre til ytterligere oppsplitting og fragmentering i tjenesteapparatet - Kan føre til dobbeltarbeid - Kan komme til å kreve unødvendig koordineringsarbeid. - Kan bli en svak faglig tjeneste - Kan mangle fleksibilitet - Ikke skjer noen kompetansebygging i det øvrige tjenesteapparatet. - Kan bli en tjeneste for et fåtall bruker og dermed ikke evne å hjelpe alle med problemer med å vedlikeholde en stabil boligsituasjon.

Referanse	Ytrehus m. fl. (2007b)
Tittel	Fra bostedsløs til egen bolig
Forfatter(e)	Siri Ytrehus, Hans Christian Sandlie, Anna Skårberg
Årstall	2007
Forlag/utgiver	FAFO
Evt. link til publikasjon	
Type utgiver	Forskningsinstitusjon
Særlige bemerkninger om publikasjonen	Samarbeid mellom FAFO og NOVA. Finansiert av Sosial og helsedirektoratet.
Publikasjonens innhold	
Empirisk nivå	Kommunen
Grunnkategori	Bistand
Tema og emne	Første rapport i evalueringen av en statlig tilskuddsordning til boligsosialt arbeid. Ser primært på bruken og forankringen av tilskuddet i kommunen.
Metode	Spørreskjemaundersøkelse til de kommunene som har fått tilskudd til ordningen i 2003-2005.
Hovedfunn	I hovedsak brukt midlene til å opprette nye stillinger. – viser at midlene brukes til å utvide tjenestetilbudet. Tilskuddene er i stor grad forankret i sosialtjenesten. Boligtilbudet er i stor grad forankret i kommunale utleieboliger. De fleste kommuner viser til en satsning på kompetanseheving. Tjenestetilgangen har blitt bedre etter innføring av ordningen. Påpeker mangler ved kommunenes oversikt over brukergruppen og viser til mangler ved kommunens saksbehandlingsrutiner. Gir lite grunnlag for å vurdere om tilskuddsordningen har virkninger på omfanget av bostedsløshet. Kommunene oppgir at brukermedvirkning er viktig og prioriteres. Ingen mulighet for å følge opp hvorvidt det faktisk stemmer.
Eventuelle anbefalinger	

VEDLEGG 2 – OVERSIKT OVER SØKEORD

Her følger en oversikt over de søkeordene vi benyttet i for å finne frem til grunnlaget for kunnskapsstatusen. Vi benyttet matrisen aktivt gjennom arbeidet og forsøkte å operasjonalisere søkeord med utgangspunkt i matrisen. Søkene har vært gjennomført med ulike støtteord som for eksempel bolig, boligmarked og boligsosialt.

Boligen	Beboeren	Bistand
Boligkvalitet, Boligbehov, Hjem, Leiemarked, Omsorgsgettoer, Fysisk utforming, Bøløsninger, NIMBY, Kommunale boliger, Governance, Boligmarked, Makro og mikro økonomiske problemer, Plass i nettverk, Velferd, Boligreise, Boligkarrier	Vanskeligstilte, minoriteter (+majoriteter), Flyktninger, Innvandre, Funksjonshemmede, Ungdom, Fengslede, Eldre, Barnevern, Enslige, Rus, Psykiatri, Segregasjon, Polarisering, White flight, White avoidance (minoriteter og majoriteters bevegelsesmønstre), Migrasjon, Bostedsløshet, Bostedsløse, Stigma, Fengsling, Marginalisering, Klasse, Klassedimensjoner	Tildelingskriterier bolig, Boligsosiale ordinger, Bostøtte, Rehabilitering, Aldring, Byutvikling, Boligpolitiske virkemidler, Stedspolitikk